

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти –другий (магістерський)

Виконала:

*студентка 2 курсу, групи 610
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

ТИМКІВ ІВАННА ВАСИЛІВНА

Керівник: док. пед. наук, проф. Романюк С.З.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри

№ 3 від 07.11. 2023 р.

зав. кафедри _____ проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2023

АНОТАЦІЯ

Тимків І. В. Інтегративний підхід до навчання грамоти молодших школярів. – Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра спеціальності 013 Початкова освіта. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023 – 76 с.

У роботі обґрунтовано актуальність цілісного дослідження окресленої науково-методичної проблеми, а саме інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів, що зумовлено потребами сьогодення та вимогами початкової освіти – створити сприятливі умови для самореалізації особистості, розвитку її творчого потенціалу, ключових та предметних компетентностей, виробленню сучасної світоглядної парадигми у навчанні молодших школярів.

На основі опрацювання наукової та навчально-методичної літератури, врахування досвіду вчителів початкових класів і власного педагогічного досвіду розкрито теоретико-методичні засади та з'ясовано особливості проведення уроків навчання грамоти з учнями молодшого шкільного віку на інтегративній основі. Запропоновано методичну систему /інтегровані уроки навчання грамоти на яких учні працюють зі звуком, буквою, словом, вправляються у побудові речень, монологів і діалогів з використанням інтерактивних дидактичних методів і прийомів, інноваційних педагогічних технологій для підвищення мотивації та інтересу учнів до навчання мови, оволодіння визначеними програмою видами усного мовлення.

Результати констатувального дослідження в першому класі спрямовано на виявлення рівня використання інтеграції на уроках навчання грамоти, практичне застосування набутих умінь і навичок і засвідчили ефективність та доцільність інтеграції у навчанні молодших школярів ЗЗСО.

Ключові слова: інтегративний підхід, інтегрований урок, інноваційні технології, внутрішньопредметні зв'язки, ключові та предметні компетентності, навчання грамоти.

ABSTRACT

Tymkiv I.V. Integrative approach to teaching literacy of younger schoolchildren.
– *Manuscript.* Master's thesis for obtaining a master's degree in specialty 013 Primary education. – Yuri Fedkovich Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2023 – 76 p.

The work substantiates the relevance of a holistic study of the outlined scientific and methodological problem, namely, an integrative approach to teaching literacy of younger schoolchildren, which is determined by the needs of today and the requirements of primary education - to create favorable conditions for the self-realization of the individual, the development of his creative potential, key and subject competencies, the development of modern worldview paradigm in the education of younger schoolchildren.

Based on the study of scientific and educational and methodological literature, taking into account the experience of primary school teachers and own pedagogical experience, the theoretical and methodological principles were revealed and the peculiarities of conducting literacy lessons with elementary school students on an integrative basis were clarified. A methodical system/integrated literacy lessons are offered in which students work with sounds, letters, and words, practice building sentences, monologues and dialogues using interactive didactic methods and techniques, innovative pedagogical technologies to increase students' motivation and interest in language learning, mastery of certain program by types of oral speech.

The results of the ascertainment study in the first grade aimed at identifying the level of integration use in literacy lessons, at the practical application of acquired skills and abilities, proved the effectiveness and expediency of integration in the education of junior high school students.

Keywords: integrative approach, integrated lesson, innovative technologies, intra-subject connections, key and subject competencies, literacy education.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ	6
1.1. Інтеграція в системі стандартів нового покоління початкової освіти....	6
1.2. Інтегративний підхід у початковій школі як базовий принцип реформи в умовах НУШ.....	15
1.3. Внутрішньопредметні зв'язки у структурі інтегрованого уроку навчання грамоти	27
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	38
2.1. Дослідження стану проблеми у практиці сучасної початкової школи.....	38
2.2. Особливості конструювання і проведення уроків навчання грамоти на інтегративній основі.....	47
2.3. Система роботи з впровадження інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів	63
Висновки до розділу 2.....	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси, які охопили різноманітні сфери суспільства, не минули й освітньої галузі. Реформування системи початкової освіти зумовило докорінне оновлення змісту, форм, методів, технологій, інноваційних підходів до організації навчального процесу, створення безпечного освітнього середовища, впровадження особистісно-орієнтовної парадигми освіти, забезпечення принципів педагогіки партнерства та взаємодії в Новій українській школі.

Впровадження інноваційних ідей зумовлюють переосмислення підходів до формування творчого потенціалу зростаючої особистості, позаяк метою початкової освіти є всебічний розвиток молодшого школяра, його наскрізних умінь і навичок, відповідно до вікових особливостей, загальних і предметних компетентностей, розвиток самостійності та допитливості.

На реалізацію окреслених завдань спрямовані закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція «Нова українська школа» та інші державні нормативно-правові документи.

Формування творчої, мовно-комунікативної особистості, яка здатна аргументовано та переконливо викладати свої думки, факти, почуття, вести діалог і спілкуватися у різних мовленнєвих життєвих ситуаціях, вирішувати першочергові завдання є одним з ключових засад Нової української школи. Українська мова є важливою складовою загального змісту початкової освіти, оскільки вона спрямована на формування функціональної грамотності молодших школярів, основи якої закладаються у період навчання грамоти, що на думку К.Д. Ушинського має забезпечувати самодіяльність дитини, систематично вправляти її пам'ять і мислення, пробуджувати інтерес до навчання. Знання, уміння і навички, які отримує молодший школяр у період навчання грамоти стають основоположними для подальшого навчання.

Одним із пріоритетних завдань у контексті зазначеного є інтеграція, яка сприяє успішній реалізації освітньої мети, збереженню психічного та

фізичного здоров'я учнів, сприяє підвищенню їх навчальної мотивації, виробленню сучасної світоглядної парадигми у молодших школярів.

Як засвідчує аналіз наукових досліджень, інтеграція не є новим освітнім явищем, проте у Новій українській школі вона займає особливе значення.

Проблему інтегрованого навчання у різний час досліджували Л.Варзацька, С. Гончаренко, К. Гуз, О. Джулай, Н. Дементієвська, Л. Дольнікова, Т. Донченко, Ю. Жидецький, М. Іванчук, А. Каніщенко, Ю.Колягін, Л. Лук'янова, Ю. Мальований, В. Моргун, В. Паламарчук, О.Савченко, В. Семиченко, В. Сидоренко, Р. Собко, Я. Собко, Н. Талалуєва, Г.Ткачук, Т. Яценко. До сучасних дослідників, що займаються даною проблемою, належать Т. Браже, О. Гільзова, М. Масол, О. Савченко, Н.Сердюкова, О. Сухаревська, В. Фоменко, та ін.

Значущість інтеграції змісту предметів навчання грамоти (читання і письмо) посилюється активним характером навчання, через органічне поєднання чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання і письмо, синтезу знань з однієї галузі до іншої.

Актуальність окресленої проблеми, недостатня увага до інтеграції змісту навчання грамоти, нагальна потреба її практичної реалізації зумовили вибір теми магістерського дослідження *«Інтегративний підхід до навчання грамоти молодших школярів»*.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розкритті методичних засад реалізації інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів.

Об'єктом дослідження є інтегративний підхід в початковій освіті.

Предметом дослідження є методичні засади інтеграції змісту навчання грамоти.

У відповідності до поставленої мети, об'єкту та предмету дослідження нами визначено наступні *завдання*:

1. Обґрунтувати теоретичні основи інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів та його важливість в контексті реформи НУШ.

2. Розкрити технологію конструювання інтегрованого уроку навчання грамоти в початковій школі.

3. З'ясувати стан досліджуваної проблеми у практиці сучасної початкової школи.

4. Запропонувати систему уроків навчання грамоти на інтегративній основі.

Для досягнення окресленої мети і виконання поставлених завдань у роботі використана низка **методів дослідження**: *теоретичні* (вивчення й аналіз науково-методичної літератури, теоретичне обґрунтування й розробка методичної системи з впровадження інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів); *емпіричні* (анкетування вчителів, бесіда з учнями та вчителями, спостереження за уроками навчання грамоти, вивчення результатів навчальної діяльності молодших школярів).

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні методичної системи інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів.

Практичне значення: одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можна використати на заняттях з методики навчання дисциплін мовно-літературної освітньої галузі початкової школи у ЗВО, у практичній діяльності вчителів початкових класів ЗЗСО, в діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився у 1 класі Старогвіздецької гімназії та у 1 класі Гвіздецького ліцею Гвіздецької селищної ради Івано-Франківської області.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження представлено у наукових публікаціях (Луцьк, 2023; Рівне, 2023).

Стала переможцем першого туру Всеукраїнського (внутрішньоуніверситетського) конкурсу студентських наукових робіт з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (Тема: Інтегративний підхід до навчання грамоти молодших школярів) / наказ Чернівецького національного університету імені

Юрія Федьковича від 11.05.2023 р. № 167 «Щодо підведення підсумків Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей у 2022/2023 навчальному році».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

1.1. Інтеграція в системі стандартів нового покоління початкової освіти

У початковій школі відбуваються суттєві зміни у структурі, змісті, програмах, підручниках, здійснюється нова організація освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі, з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи) (Нова українська школа:порадник для вчителя, 2017, с. 24). Такий підхід до початкової освіти зумовлений реформуванням Нової української школи, мета якої формувати предметні та ключові компетентності зростаючої особистості. Серед розмаїття методичних засобів в освітньому процесі провідне місце відводиться інтеграції. Інтеграція (лат.) – об'єднання. Інтегрований спосіб подачі матеріалу відповідно передбачає об'єднання різних знань.

Аналіз сучасних реалій засвідчує, що інтеграція, як інноваційний процес стає потребою суспільства, який веде до більш поглибленого навчання та розвитку предметних і життєвих умінь та навичок учнів. Адже завдяки інтегративному підходу до навчання створюються умови для здатності учня діяти в конкретних життєвих ситуаціях та досягати успішних результатів (Романюк С., 2021, с. 69 – 75). Наголосимо, що «інтеграція – вимога об'єднання у ціле якихось частин чи елементів, вважається необхідним

дидактичним засобом, за допомогою якого можливо створити в учнів цілісну картину світу» (Большакова І., 2014).

Ретроспективний аналіз наукової літератури засвідчує, що у дослідженнях відсутнє єдине розуміння поняття «інтеграція», оскільки воно є багатоаспектним, про що свідчать різні погляди на проблему.

Зокрема, Бусел В. трактує інтеграцію як раціональне об'єднання різних частин для формування певної цілісної системи (Бусел В., 2005, с. 129).

Соціолого-педагогічний словник подає інтеграцію як одну із складових процесу розвитку, на основі якої відбувається об'єднання різноманітних частин та елементів у єдине ціле (Гончаренко С., 2004, с. 94).

Дослідниця Радкіна В. зазначає, що інтеграція є принципом навчання, у якому поєднуються мета, зміст, предмет та об'єкт процесу навчання та викладання, ґрунтуючись на тотожності наукових термінів (Радкіна В., 2005, с. 61). Ми поділяємо думку Товканець Г., про те, що інтеграція міждисциплінарних знань у початковій освіті є особливо важливою, оскільки молодші школярі нерозривно сприймають речі в навколишньому світі, не усвідомлюючи їх історичних особливостей (Гаджега, К. & Товканець, Г. 2019).

На думку Козловської І. інтеграція – це взаємопроникнення одного об'єкта чи його елементів у структуру іншого, як наслідок, формується новий об'єкт із своєю сукупністю властивостей. До прикладу, систематичні знання можуть бути предметом інтеграції (Козловська І., 1999, с. 52).

Аналізуючи інтеграцію в історичному аспекті, варто зазначити, що ще Я. А. Коменський звертав увагу на взаємозв'язки у навчанні, які варто будувати на основі системного підходу, у певній логічній послідовності (Коменський Я., 1875, с. 41 – 48).

У праці «Думки про виховання» Джон Лок особливу увагу приділяв ідеї загального пізнання, яка є дотичною до сучасного змісту освіти. Науковець звертав увагу на раціональне доповнення одного предмета фактами чи елементами іншого, адже саме так формується більш цілісна картина сприйняття (Джон Лок, 1988, с. 547 – 677).

Інтеграцію, як метод навчання виокремлював також Й. Песталоцці. Він вважав, що взаємозв'язок фізичного, розумового та морального виховання допоможе створити об'єктивну, системну картину світу в учнів через принцип подібності інформації. У свою чергу Ж. – Ж. Руссо зазначав, що всі потрібні компетентності діти повинні «черпати» із реального життя, а для цього не потрібні окремі навчальні предмети. Адже, об'єднана сукупність елементів, які цікавлять учня інтерпретуються у його системі освіти, яка в свою чергу ґрунтується на природних життєвих ситуаціях.

Важливість узгодження та систематизації якісних знань та повноцінних навичок досліджував науковець Гербарт Й. Він виокремлював ключові етапи системного навчання, в основі якого покладена саме інтеграція, як рушійна сила всебічного розвитку особистості.

Слушною в контексті сучасних реалій є думка Ушинського К., який вважав, що отримання нових знань можливе тільки через цілісність та взаємозв'язок різних напрямків науки. Зокрема, він розробив модель інтеграції, яка втілювалась у перший в історії педагогіки інтегрований курс навчання грамоти, складовими якого були читання і письмо. Завдяки аналітико-синтетичному методу, Костянтин Дмитрович зміг довести, що спеціальні поняття та терміни, притаманні для кожної науки можна вивчати у органічній цілісності та тісному зв'язку для формування більш цілісної системи знань.

На думку Хасанова А., міжпредметна взаємозалежність є складною педагогічною проблемою, що відображається в спільності і взаємозумовленості освітніх, виховних і розвиваючих цілей у процесі навчання. Їх реалізація є доволі складною (Хасанова А., 2007, с. 137.)

Справді, інтеграція знань вимагає унікального підходу до освіти. Крім того, опис навчального матеріалу в узагальненій системі свідчить про необхідність використання проблемного, модульного, особистісно орієнтованого навчання в освітньому процесі.

Варто зазначити, що ідея інтеграції в освіті вимагає перегляду структури та змісту академічної освіти, дисциплін, створення підручників і посібників нового покоління. Міждисциплінарна інтеграція вимагає узагальнення наук, розвиток якісно нових аспектів в інших науках, особливо в природничих. Також мета навчання може бути досягнута лише тоді, коли знання учнів на уроці та педагогічна діяльність вчителя організовуються в гармонії між собою.

Аналіз джерельної бази і наш власний досвід переконують, що професійно-педагогічна діяльність учителя здійснюється на засадах інтегративного підходу на основі взаємодії «Учитель – учень», причому в цьому процесі досягаються освітні та розвивальні цілі. Таким чином, інтеграція навчальних предметів у початкових класах підвищує ефективність уроку, призводить до раціонального використання часу, допомагає поглиблено засвоїти або викласти урок, збільшує час на опрацювання додаткової інформації (Шевчук К., 2004, с. 190 – 195).

Значний досвід своєї діяльності залишив нам видатний педагог, практик та науковець Сухомлинський В., який не просто досліджував поняття «інтеграція», а й проводив перші інтегровані уроки мислення на природі у Павлівській загальноосвітній школі. На практиці «Уроки мислення серед природи» включали в себе інтеграцію української мови, літературного читання та природознавства. Їх основною метою було встановлення зв'язку між учнями та природою, де остання служить неперервним джерелом мислення, уяви, творчості та фантазії. На таких уроках забезпечувалось вивчення та поєднання мовленнєвої, літературної та мисленнєвої діяльності учнів. Школярі відвідували певну екскурсію, а потім створювали так звані «робочі листочки», де були тематичні завдання: робота з лексичним та граматичним матеріалом, опрацювання та редагування тексту, створення власних висловлювань тощо. Це справді була інтеграція мислення, мовлення, уяви, фантазії, емоційного інтелекту та виховання, у єдину цілісну освітню систему.

На сучасному етапі різні аспекти інтеграції в початковій освіті досліджують вітчизняні науковці Бібік Н., Будний Б., Вашуленко М., Данилюк О., Іванчук М., Ільченко В., Козловська І., Кочина Л., Тименко В. та інші, які розглядають інтеграцію як провідний дидактичний принцип, що загалом визначає організацію освітніх систем.

Дослідниця Козловська І. вперше обґрунтувала та ввела термін інтегративної у дидактиці, як галузь педагогічного знання, в основі якого закладено дослідження сутності та принципів безпосереднього застосування інтеграції у навчанні. Науковиця вважала, що предметна система навчання базується на таких методологічних підходах, як історико-філософський, синергетичний, системний, проблемний, структурний, організаційний та прогностичний. Саме через ці підходи повинно відбуватись реформування освітньої системи.

На думку Берулова М. під інтеграцією змісту освіти розуміється процес взаємодії структурних елементів змісту освіти та його результату, який супроводжується підвищенням структури та щільності знань учнів (Берулов М., 1998, с. 75 – 89).

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що термін інтеграція вживається і у значенні інтегративний (те саме інтеграційний) – той, що стосується інтеграції, об'єднувального процесу, який реалізується за допомогою засобів інтеграції, процесу, у якому реалізується зовнішня та внутрішня змістова та процесуальна сторони інтеграції; суцільний, цілісний предмет або явище. У цьому сенсі інтегративний підхід розглядається як засіб інтеграції знань, змісту, діяльності, організаційних форм навчання, а також інтегративні технології навчання. Термін інтегрований вживається на позначення того, якого інтегрували, який зазнав дії інтегрування, цілісний, без внутрішніх суперечностей стан, що задається ззовні (Засекіна Т., 2020, с. 62).

Сучасні реалії та педагогічна практика засвідчує, що молодші школярі швидко втомлюються, отже, вчитель повинен забезпечити учням радість пізнання, використовувати нетрадиційні підходи у навчанні, стимулювати

інтерес до навчання, забезпечити успішність кожного школяра. У цьому контексті найперспективнішою формою роботи є інтеграція, яка здатна вирішити чисельні проблеми сучасної початкової освіти, зокрема створити сприятливі умови для навчання учням. Підтвердженням цього є те, що інтеграція змісту освіти багато в чому вирішує проблему зміцнення та збереження психічного і фізичного здоров'я школярів, сприяє підвищенню мотивації навчальної діяльності (Балагурова М., 2004 – 2005, с. 11).

Більше того, сьогодні вимогою часу стало те, щоб учні мали не лише глибокі знання, а й розвивали свої здібності шляхом закріплення відповідних навичок, тому одним із найважливіших факторів ефективності навчання є його ефективна організація, вміле використання різноманітних форм, методів і засобів на уроці через використання інтеграції.

Закцентуємо увагу на тому, що одним із важливих аспектів використання інтеграції в освітньому процесі є розвиток спостережливості у молодших школярів. Адже в учнів одночасно з вивченням явищ та об'єктів програмового матеріалу, досліджувані події та галузі абстрагуються від конкретного змісту до найзагальніших сторін. Також узагальнення понять дозволяє встановити багато зв'язків у всіх відношеннях з іншими навчальними дисциплінами (Божко Н., 2018, с. 84 – 89).

Сьогодні Нову українську школу не можливо уявити без інтеграції. У Державному стандарті початкової загальної освіти (2018) інтеграція є ключовим елементом для набуття знань, умінь та навичок учнів, ціннісного досвіду, на основі процесу навчання та виховання. Там зазначено, що інтегративна здатність особистості – це складова процесу розвитку дитини, через яку вона може застосовувати отримані знання та способи діяльності для власних цілей.

Дана проблема, як засвідчує аналіз наукових джерел і власного практичного досвіду, привертає увагу й сучасних науковців, які «розширюють межі» даного поняття безпосередньо через уроки, методичне забезпечення тощо. Зокрема, відомий дидакт Савченко О. зазначає, що інтегровані форми

роботи допомагають подавати матеріал з декількох предметів чи галузей науки, який є тотожним або дотичним через розкриття однієї раціональної теми. Дана концепція втілюється у авторській Типовій освітній програмі 1-4 класів, яка окреслює вимоги і підходи до організації та планування освітнього процесу на основі Державного стандарту початкової освіти. Так базові вміння, як читання, письмо, робота з дитячою книгою вивчаються комплексно, за рахунок інтегрованого курсу «Навчання грамоти» (1 клас), що забезпечує цілісне сприйняття учнями поданого навчального матеріалу та здатності досягати високих результатів (Савченко О., 2018, с. 6 – 17).

Варто зазначити, що автор іншої Типової освітньої програми Шиян Р. (2018) надає більшу перевагу інтеграції програмового матеріалу, оскільки тут інтегрується 7 освітніх галузей – мовно-літературна, математична, громадянська та історична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язберезувальна. Автор зазначає, у школярів виникає активний інтерес до навчання, вони вивчають матеріал, опираючись на реальні ситуації, усвідомлюють та розуміють його, а не просто механічно заучують. Так знання опановуються більш системно та в коротший проміжок часу. В свою чергу у даній програмі прописано ще один інтегрований курс на основі мовно-літературної освітньої галузі, метою якого є не тільки розвиток вміння спілкуватись рідною мовою, а й вміння її використовувати у повсякденному житті, розуміти її значення та важливість.

Що стосується інтегрованого навчання, то це цілісний процес, який виражається через систематичну співпрацю суб'єктів освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Така керована навчальна діяльність відбувається в усталеному порядку та режимі, завдяки правильно обраним формам організації навчання. Інтегроване навчання забезпечує комплексне засвоєння учнями програмного матеріалу, розвивати базові компетентності, на основі принципів вікового та особистісного розвитку учнів, дитиноцентризму та зв'язку навчання із життям (Савченко О., 2002, с. 228 – 229). На основі цього, виокремлюються основні форми організації інтегрованого навчання у

початковій школі, до яких належать: інтегрований тиждень, інтегрований день, інтегрований курс, інтегрований урок.

Формою організації навчання, за якої протягом одного тижня викладання відбувається за заздалегідь об'єднаними педагогом темами є інтегрований тиждень. Його особливістю є те, що вчитель застосовує внутрішню предметну та міжпредметну інтеграцію навчальних дисциплін на різних рівнях: змістовому, діяльнісному та смисловому. Інтегрований день – це складова інтегрованого тижня. Метою даної форми організації навчання є вичерпний показ взаємозв'язків між об'єктами, які вивчаються учнями із різних сторін. Таким чином інтеграція програмового матеріалу базується навколо однієї проблеми чи теми, яка потребує систематичного подання, якісного оформлення та наукового обґрунтування, а також узгодженості дій вчителя та учнів.

Ще одним елементом інтеграції у педагогіці є інтегрований курс, як форма організації навчання побудована на об'єднанні декількох навчальних предметів чи освітніх галузей у один курс. У типових освітніх програмах (Савченко О. та Шиян Р.) прописані такі курси, їх мета, зміст та пропоновані очікувані результати, це зокрема, «Я досліджую світ» та «Навчання грамоти». Завдяки цьому зменшується час, виділений на один окремий предмет, проте збільшується час на більш детальне та змістовне вивчення теми під час декількох уроків курсу.

Інтеграція процесу навчання відіграє важливу роль у розвитку навичок самостійного мислення учні початкових класів.

Ключовою формою організації інтегрованого навчання у початкових класах є урок (Іванчук М., 2004, с. 10 – 13). Дане нестандартне заняття є цілісно завершеною, логічно побудованою частиною освітнього процесу, метою якої є цілісне розкриття певних явищ та закономірностей, а також всебічний розвиток учнів. Педагогу варто проводити такі уроки тоді, коли є взаємопов'язаний або тотожний змістовий матеріал, до прикладу, інформація про об'єкт вивчення міститься в різних навчальних дисциплінах, а об'єднавши

її реалізується поставлена інтегрована мета. Кожна тема та специфіка інтегрованих уроків більш зосереджена на якійсь конкретній галузі знань, проте доповнюється та уточнюється завдяки положенням та ідеям з інших.

Інтегрований урок характеризується індивідуалізацією процесу навчання. Як зазначають учені це: «... організація навчально-виховного процесу, за якої вибір методів, прийомів, засобів, темпу навчання здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, рівня розвитку їхніх здібностей до навчання. Індивідуалізація процесу навчання на уроках української мови здійснюється на умовах колективної навчальної роботи з класом та в межах завдань і змісту освіти: усі учні повинні оволодіти знаннями, уміннями й навичками в обов'язі, визначеному чинною програмою на підставі державного стандарту. Однак рівень підготовки й розвитку здібностей до навчання не в усіх школярів однаковий. Це й зумовлює необхідність індивідуалізації процесу навчання. Грунтуючись на глибокому знанні вчителем індивідуальних особливостей дитини, її духовного світу, індивідуалізація процесу навчання сприяє розвитку пізнавальних здібностей усіх учнів, ураховує їхні нахили, інтереси і т. ін. Метою індивідуалізації процесу навчання є забезпечення ефективної роботи кожного учня на всіх етапах навчання. Значні можливості для реалізації індивідуалізації процесу навчання надає комп'ютерне навчання». (Словник-довідник з української лінгводидактики, 2015, с. 95 – 96).

Отже, аналізуючи генезу поняття «інтеграція», у контексті досліджень різних науковців та видатних педагогів можна стверджувати, що це цілісний систематичний процес, який реалізується через взаємозв'язок однакових типових елементів або ж їх частин, для досягнення поставлених цілей. Інтеграція навчання у початковій школі – це сучасна потреба, реалізація якої відбувається на міжпредметній основі. Таким чином, стимулюється пізнавальна активність школярів до здобуття нових знань та розвитку базових та предметних компетентностей. На практиці, у початковій школі інтеграція

реалізується через застосування педагогами різноманітних форм організації навчання, таких як, інтегрований тиждень, інтегрований курс, інтегрований день, інтегрований урок тощо. Саме через них транслюється раціональна та правильна передача, сприймання, усвідомлення і застосування на практиці навчального матеріалу, який вивчається.

1.2. Інтегративний підхід у початковій школі як базовий принцип реформи в умовах НУШ

Епоха комп'ютеризації та Інтернету трансформує сучасну систему освіти для того, щоб сформувати всебічно розвинену особистість учня. Традиційна початкова освіта забезпечувала засвоєння школярами певного рівня наукових знань, необхідних для продовження навчання в закладах освіти. Однак таке навчання мало свої педагогічні обмеження, тому що кожен предмет зорієнтований на свої особливості, мету, тобто існував дещо односторонній погляд на факти та явища реального світу. Таким чином в учнів формувались не тільки неправильні уявлення про об'єкти та процеси навколишнього світу, а й звичка розглядати їх окремо, не акцентуючи увагу на власний життєвий досвід.

Актуальність ідеї інтегрованого навчання полягає в тому, що вона є оптимальною для теперішнього етапу розвитку школи на національному рівні. Інтеграція, як провідна тенденція оновлення змісту освіти, дає змогу результативно змінити зміст освіти, тобто, доповнити той чи інший предмет відповідними знаннями, що взаємопов'язані між собою. Відповідно до Концепції Нової української школи: «інтеграція – не механічне об'єднання окремих питань з різних навчальних предметів, а як їх органічне взаємопроникнення» (Бібік Н., 2017, 147 – 154). Недарма зміст початкової освіти розроблено на основі компетентнісного підходу: головне не сума засвоєної інформації, а здатність людини застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Компетентності формують насамперед на основі опанування інтегрального змісту освіти, тому вони є підсумком інтегрованої навчальної діяльності учнів. Оскільки основним завданням сучасної початкової школи є

підготовка учня до творчого та креативного вирішення нестандартних завдань, забезпечення всебічного розвитку особистості, саме тому процес інтеграції є ключовим принципом Нової української школи, адже інтегрована освіта – це постійний процес, у якому відбуваються зміни та переосмислення суспільних систематичних змін, на основі життєвого досвіду дитини, її індивідуальних особливостей, цінностей та можливостей (Моргун В., 1996). Завдяки інтеграції учні мають можливість формувати якісні нові знання, що характеризуються більш високим рівнем мислення, динамічним застосуванням нових ситуацій, а також підвищення його ефективності та системності. Також, варто зазначити, що освіта базується на ідеях, в які також «включена» інтеграція. До них належить навчання для життя, навчання без «рамки», навчання впродовж життя; розвиток вміння жити разом, а також навчання пізнавати і діяти (Локшина О., 2009).

Інтегрована освіта відображає структуру суспільства в цілому, таким чином допомагаючи підготувати школярів до життя, сприяти розвитку самопізнання, самовдосконалення та творчого потенціалу учнів.

На основі інтегрованого підходу здійснюється об'єднання та синтез компонентів змісту освіти, їх узагальнення, також формується цілісна система уявлень та знань про поняття, ідеї, способи та види діяльності в процесі навчання учнів молодшого шкільного віку (Бех І., 2002, с. 5 – 6).

Сова М. трактує поняття інтегрований підхід, як метод навчання, який об'єднує різні предмети чи теми в єдиний, цілісний контекст з метою збагачення та поглиблення навчання. Замість традиційного розділення на окремі дисципліни, інтегрований підхід ставить завдання створити зв'язки між різними аспектами знань, щоб покращити розуміння та застосування матеріалу в реальних ситуаціях. Це сприяє більш глибокому та контекстуалізованому засвоєнню знань (Сова М., 2002, с. 33 – 36).

Досвід освітньої діяльності переконує, що всі предмети початкової освіти можуть бути організовані у взаємозв'язаний спосіб. Для цього від учителя початкових класів не потрібно багато, лише щоб він/вона на інших

уроках подавав інформацію по кожній освітній галузі, відповідно до обраної теми чи об'єкту, його властивостей, зв'язку з предметом, що навчається.

Концепція Нової української школи забезпечує широкі можливості для інтеграції навчальних предметів в початковій школі, зокрема у процесі навчання грамоти. В контексті зазначеноо головна роль учня в освітньому процесі дає можливість вирішити наступні педагогічні завдання:

- сприяти виникненню в школяра потреби в засвоєнні знань та інформації про себе, на основі власного досвіду;
- формування свідомого підходу щодо вибору професії;
- формування навичок самостійної діяльності;
- реалізація та вдосконалення навичок самостійного мислення учнів, аналіз сутності теоретичного і практичні знання, висновок, узагальнення з цього приводу, а також реалізація їх у своїй практичній діяльності.

Актуальність інтегрованого підходу у контексті реформування сучасної системи освіти зазначено у нормативних документах. У Державному стандарті початкової освіти (2018) особливе значення надається інтеграції знань, як комплексному та цілісному сприйняттю реальних об'єктів молодшими школярами. Головне завдання початкової школи полягає у створенні відповідних умов для формування та розвитку особистості школярів, їх самоорганізації. Перспективи розвитку інтегрованого предметного навчання включені і в «Державному стандарті базової та повної загальної освіти», де перераховані не окремі предмети, а освітні галузі. (Савченко О., 2012). Це означає, що вперше за довгий час нормативні документи зосереджені на інтеграції контенту та можливості гнучкої та змінної організації контенту. Саме цю мету транслює інтегрований підхід, орієнтуючи педагогів на методично правильне структурування змісту. У концепції Нової української школі інтегроване навчання розуміється як тематичний і діяльнісний підхід. Методика реалізації діяльності інтегрованого курсу навчання грамоти передбачає використання евристичних методів та продуктивних методів навчання, інтерактивних прийомів та інтегрованих систем, до яких можна

віднести «Щоденні 5» (читання, письмо). Таким чином активне впровадження даного підходу у Новій українській школі вирішує ряд протиріч, які виникають в сучасних освітніх умовах.

Інтеграція змісту освіти забезпечує комплексне застосування на практиці предметних знань за різними освітніми галузями. Адже цілісне уявлення про той чи інший об'єкт формується на основі створення цілісної «картини» різних галузей знань та видів діяльності, які включають всі властивості даного об'єкта, перетворення його у свідомості учнів тощо.

Інтегрований підхід забезпечує зручне поєднання та синтез компонентів навчального змісту на внутрішньопредметному та міжпредметному рівнях, узагальнює їх на рівні фактів, концепцій, теорій та ідей для формування цілісної системи, яка також формує потрібні знання, методи та види діяльності. Взаємозв'язок між необмеженістю інформаційного простору та обмеженням здатності людини сприймати, засвоювати та застосовувати отриману інформацію. Загальне системне уявлення про об'єкт формується на основі створення цілісності різноманітної діяльності, що впливає з усіх атрибутів об'єкта пізнання, і перетворення її в цілісність у розумовому плані суб'єкта (Філь Г. & Жигайло М., 2015). Таким чином існує зв'язок між складністю навчального змісту та часом, відведеним на його засвоєння.

Як зазначає Падун Н., інтегроване навчання – це підхід в освіті, де різні предмети чи теми об'єднуються у єдиному навчальному контексті. Його мета полягає в створенні зв'язків між різними аспектами навчання для покращення розуміння та застосування знань у реальних ситуаціях. Цей підхід сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку комплексних навичок учнів (Падун Н., 2008, с. 26 – 28). Саме таке навчання трактується як об'єднання навчального матеріалу з різних навчальних предметів задля систематичного і цілісного, різнопланового вивчення наскрізних тем. Це цілісний підхід до навчання та отримання нових знань, умінь і навичок, що розглядається крізь призму загальної картини, а не окремих тем (Козловська І., 1999, с. 52).

Дидактичні аспекти забезпечення інтегрованого процесу навчання не вичерпуються лише через вираження різних знань і понять у змісті окремих навчальних дисциплін. Міжпредметний зв'язок у навчанні, необхідно розглядати його як самостійну галузь дослідження, як можливість педагогічного впливу на особистість, що розвивається (Чапаєва Н., 2007, с. 334 – 337).

У контексті Нової української школи інтернований підхід передбачає активне впровадження практичних елементів у навчальний процес. Учні залучаються до реальних проєктів, практичних вправ, інтеракції з професіоналами та практикують теоретичні знання в життєвих ситуаціях.

Молодші школярі отримують можливість розвивати практичні навички, які можуть бути корисні в подальшому житті та професійній сфері. Інтернований підхід сприяє самостійності та ініціативі учнів, адже вони залучені до самостійного рішення реальних завдань (Іванчук М., 2001, с. 17).

Інтегрований підхід у навчанні визначається важливістю об'єднання різних предметів чи дисциплін у єдиному навчальному контексті. Ось деякі аспекти, які роблять його важливим у сучасній системі освіти:

- ✓ взаємозв'язок предметів – інтегрований підхід дозволяє учням бачити зв'язки між різними предметами та реальністю, що робить навчання більш значущим і контекстуалізованим;
- ✓ розвиток глибокого розуміння – цей підхід сприяє розвитку глибокого розуміння концепцій, оскільки учні залучаються до вивчення теми з різних аспектів;
- ✓ розвиток критичного мислення – інтегроване навчання вимагає аналізу та синтезу інформації, що розвиває учнівське критичне мислення та аналітичні навички;
- ✓ ефективніше використання часу – дозволяє уникнути фрагментації навчання та допомагає ефективніше використовувати час, зосереджуючись на цілісних концепціях;

- ✓ розвиток творчого мислення – застосування знань в різних контекстах, зокрема і у креативному, де учні вчаться розвиваючи творчі та інноваційні навички;
- ✓ підсилення рівня мотивації – інтегроване навчання може зробити уроки більш цікавими та захоплюючими для учнів, оскільки вони бачать зв'язок між різними аспектами навчання;
- ✓ підготовка до реального життя – інтегрований підхід включає ситуації, що моделюють реальні виклики, що готує учнів до зустрічі з різнобічністю та невизначеністю у світі (Концепція Нової української школи, 2016).

Навчання у початковій школі має бути ефективним і відображати основну парадигму розвитку системи освіти. Цьому сприяє перш за все методично правильне планування власної педагогічної діяльності вчителями, щоб досягти запланованих результатів навчання та виховання. Для цього необхідно вибрати відповідні стратегії та методи, які базуються на вікових та психофізичних особливостях учнів молодшого шкільного віку. Найефективнішими з них є:

1. Стратегія навчання: «керувати собою, розуміючи світ», тобто учнями здійснюється різностороння діяльність, спрямована на досягнення поставлених вчителями та змістом освіти цілями. У цьому випадку педагоги виконують допоміжну або ж проміжну роль, у засвоєнні школярами відповідних знань, умінь та навичок.

2. Стратегія виховання: «самосвідомість особистості» – учні беруть активну участь у шкільному та громадському житті спільноти. На основі цього відбувається формування громадянської та соціальної самосвідомості дітей, їх характерів та навичок спільного життя у суспільстві, чіткого розуміння власних прав та обов'язків.

3. Стратегія психофізичного розвитку: «я і мої потреби» – відповідна діагностика потреб та можливостей учнів, відповідно до їх вікових та особистісних особливостей дитини. Активна співпраця з найближчим

оточенням школярів: сім'єю та місцевою громадою, на основі конструктивного діалогу всіх суб'єктів освітнього процесу.

4. Стратегія планування – профорієнтаційна діяльність та підтримка школярів у формуванні планів на освітнє, життєве та професійне майбутнє.

5. Інноваційна стратегія – це діяльність, яка спрямована на активізацію позитивної мотивації та конструювання якісно нових рішень у освітньому процесі молодших школярів. Значна увага приділяється взаємозв'язку теорії та практики з педагогіки та соціології.

Як зазначається у Типових освітніх програмах (2018), формування всебічно розвиненої особистості учня, на основі цілісної системи знань, умінь та навичок із загальноосвітніх дисциплін, пізнавальної активності, креативного мислення, власного життєвого досвіду школярів є метою інтегрованого навчання. Також у даних нормативних документах прописані зміст освіти, пропоновані та очікувані результати навчання учнів, які реалізуються через освітні галузі. До них належить мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, інформатична, громадянська та історична, мистецька та фізкультурна. Кожна із цих освітніх галузей мають власну мету та транслиують суть, відповідно до матеріалу що викладається. Проте, вони можуть бути представлені як одним інтегрованим курсом, так і кількома предметними дисциплінами в освітньому процесі.

Оскільки інтеграція в освіті об'єднує два або ж більше навчальних предметів для цілісного викладання дотичної до обох теми, то інтегрується не тільки зміст самого предмету, а й концепцій, викладених в ньому, сформованих на основі теоретичних та практичних знань (Просіна О., 2018, с. 68 – 71).

Варто зазначити, для того, щоб інтегроване навчання було ефективним та відповідало поставленій меті, важливо, щоб загальна концепція та зміст різних навчальних предметів доповнювали один одного, збагачувала сприйняття та розуміння учнів. Якщо зв'язки між предметами будуть «штучно» створені і не

матимуть концептуального сенсу, то інтеграція не дасть позитивного результату.

Аналіз навчальних програм для початкової школи засвідчує, що вона може бути структурована по-різному, наприклад, на основі прогнозованого результату, дотичності тем, єдності педагогічного підходу у викладанні чи безпосередньо у самій інтеграції. Тому вчителі у процесі власної педагогічної діяльності використовують багато різних варіацій інтегрування навчальних предметів навколо обраних тем.

Немає сенсу заперечувати той факт, що інтеграція вже стала частиною та ознакою навчальної програми, тому від результату узгодженості часу та місця тем буде залежати зовнішнє вираження навчального плану. До того ж, у цьому інтегрованому документі особлива увага приділяється саме розвитку здатності не тільки отримувати доступ до потрібної інформації, а й трансформувати та перетворювати її, виділяючи ключові аспекти, визначати хибну інформацію через запитання за змістом почутого чи прочитаного. На практиці ж інтеграція транслюється через співпрацю вчителя та учнів, які спільно ставлять перед собою ключові запитання, відповіді на які знаходять у процесі навчання. З цього приводу Овчарук О. зазначає, що «для забезпечення правильного зв'язку між дисциплінами, варто інтегрувати навчальну програму, на основі особистого досвіду учнів» (Овчарук О., 2004, с. 17 – 19).

Варто зазначити, що в освітньому процесі використовують поняття тематичний та інтегративний підхід у навчанні, які важливо розмежовувати. Адже у першому зазначеному підході освітній процес відбувається на основі однієї теми. Це може бути, до прикладу, певне поняття, розгляд якого формує загальне уявлення про систему, яка включає в себе цей елемент. Таким чином, тема розглядається з точки зору різних галузей навчальної програми. В той же час як інтегрований підхід охоплює більш обмежену кількість дисциплін для детального дослідження теми чи проблеми дослідження. Наприклад, для вивчення теми «Наша Батьківщина – Україна» ключові поняття, ймовірно, насамперед можуть включати громадянство, мир, незалежність, свободу,

національність, тощо. Зв'язки між іншими предметами формують доволі міцну основу для розуміння й усвідомлення учнями зазначених понять. Так, історія транслює розвиток нашої Батьківщини від найдавніших часів і до сьогодні; мовний аспект допомагає визначити особливості написання та походження даного слова, його сакральне значення, зв'язок із мистецтвом також є доволі чітким, адже це наша культура, звичаї та традиції. Таким чином, як вже зазначалось вище, перевагою інтегрованого навчання є саме усунення дублювання матеріалу, який використовується у розгляді тієї чи іншої теми.

Важливим аспектом інтегрованого підходу є інтегративна функція, яка пов'язує всі необхідні частини життя учня, формуючи цілісну картину сприйняття. У цьому випадку організація систематизації знань, що об'єднує всю сукупність складових елементів змісту освіти – знань, умінь, компетенцій, норм, педагогічних систем, взаємоінтеграції та комплексності подій, понять, ідей, теорій в учнів в різних дисциплінах і технологічних процесах, впливає на формування вміння встановлювати наявність зв'язку (Костюк Н., 1998, с. 53 – 58).

Також позитивним аспектом інтегрованого навчання є те, що педагог може проявити свою креативність, показати знання та вміння у побудові та організації освітнього процесу. Свобода дії вчителів у виборі методів та форм викладання дозволяє їм поглибити не тільки вдасне розуміння проблеми, яка досліджується, а й забезпечити якісний процес розвитку відповідних знань, умінь та навичок у школярів (Большакова І., 2015, с. 36 – 41).

На практиці педагоги можуть використовувати різні рівні інтеграції, відповідно до особливостей обраної теми, вікових та індивідуальних особливостей учнів класу.

Перший рівень інтеграції, полягає у тому, що теми об'єднуються у межах окремих навчальних предметів. До основних підвидів даного рівня інтеграції належать:

– фрагментований – використовуються окремі дисципліни;

– включений – теми з окремих дисциплін показані як взаємопов’язані, до прикладу, вивчення літери «м», безпосередньо пов’язане із читанням твору про маму;

– вкладений – основні навички та мислення застосовуються у певній предметній області. Вчитель може запропонувати учням створити власну гру з теми, яка вивчалась та прописати її правила.

Другий рівень інтеграції сприяє об’єднанню тем з декількох дисциплін. Нижче зазначено основні підвиди даного рівня:

– послідовний – дисципліни викладаються окремо, проте схожі ідеї навпаки подаються одночасно;

– спільний – навчальні предмети викладаються разом та ґрунтуються на спільних концепціях та схожому змісті, наприклад, для розуміння поняття будови слова («Українська мова») використовуються навички креслення з математики;

– перетинчастий – одна спільна тема виокремлюється з-поміж змісту програми, проте у різних предметних областях. Тема «Омоніми» може транслюватись у різних освітніх галузях;

– нитковий – загальнопредметні навички, інформація, що використовується та критичне мислення учнів поширюється на всі навчальні предмети;

– концептуальний – теми, що використовуються, в основному збігаються та розташовуються навколо спільних концепцій і моделей. До прикладу існує ціла мовна стратегія, де навички читання безпосередньо пов’язані із навичками письма та навпаки.

Третій рівень інтеграції об’єднує теми, які цікаві для школярів. В його основу вміщено такі підвиди:

– поглиблений – учні сприймають навчальні предмети, крізь призму власного досвіду, діти фільтрують інформацію, що сприймається та виокремлюють для себе тільки те, що справді цікаво;

– мережевий – створюється кілька основних фокусів та напрямків у навчальній програмі, де школярі самостійно керують процесом інтеграції, звісно ж під керівництвом педагога.

Всі зазначені вище рівні інтеграції можуть бути ефективними та доцільними тільки у тому випадку, коли форми, методи та прийоми викладання навчального матеріалу відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів, а також змісту освіти та мають наукове підґрунтя.

Важливо визнати, що кожен рівень інтеграції, викладений вище, може бути дійсним і корисним, проте він залежить від групи дітей, а також змісту та концепцій, які розглядаються і може бути найбільш прийнятним у будь-якому конкретному випадку та часовому періоді (Собко Я., 2006, с. 168 – 189).

Сучасна інтеграція в початкових школах стосується практики об'єднання учнів з різним культурним, мовним та соціально-економічним походженням в одному класі. Метою цієї інтеграції є сприяння різноманітності, культурному взаєморозумінню та інклюзивності. Проте існує також кілька проблем і викликів, пов'язаних із сучасною інтеграцією в початковій школі, серед яких:

1. Мовні бар'єри. Учні різних національних меншин можуть мати різний рівень володіння основною мовою, яка використовується в класі. Це створює мовний бар'єр, який може перешкоджати ефективній комунікації та розумінню між школярами та викладачами.

2. Культурні відмінності. Учні з різним культурним середовищем можуть мати різні цінності, переконання та очікування, що може спричинити непорозуміння та конфлікти в класі.

3. Соціально-економічні відмінності. Діти з сімей з низьким рівнем доходу можуть зіткнутися з додатковими проблемами, такими як обмежений доступ до ресурсів і підтримки, що може вплинути на їх успішність у навчанні та соціальну інтеграцію.

4. Залякування та дискримінація – інтеграція також може збільшити ризик залякування та дискримінації, оскільки учні з різного походження можуть зіткнутися зі стереотипами та упередженнями своїх однолітків.

5. Підготовка вчителів. Вчителям може знадобитися спеціальна підготовка для ефективного керування та підтримки різноманітних класів, яка не завжди може бути доступною для них.

6. Адаптація навчального плану. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами вимагає адаптації або модифікації навчального плану, щоб він був більш інклюзивним і відповідав індивідуальним та віковим особливостям учнів, що може стати проблемою для вчителів.

7. Участь батьків. Заохочення участі та підтримки батьків може бути складним, якщо батьки мають різне походження та власні консервативні погляди на освіту.

8. Оцінювання та оцінка. Оцінка та оцінка академічного прогресу та соціальної інтеграції школярів з різного походження може бути складною, оскільки традиційні показники не завжди можуть бути застосовними або справедливими.

Сучасна взаємодія в школах означає використання технологій для полегшення спілкування, співпраці та обміну інформацією між учнями, вчителями та батьками.

Отже, інтернований підхід в освіті полягає в поєднанні теоретичної підготовки з практикою, що базується на реальних викликах та завданнях. Він акцентує на вирішенні практичних завдань та розвитку навичок, необхідних у сучасному світі. Інтегрований підхід у навчанні підкреслює потребу в розвитку учнів як всебічно розвинених особистостей та готує їх до подальшого життя та навчання.

Інтернований підхід у новій українській школі націлений на готовність учнів до сучасного життя, розвиток практичних навичок та активне залучення до навчання, сприяючи їхньому глибшому розумінню та застосуванню знань.

1.3. Внутрішньопредметні зв'язки у структурі інтегрованого уроку навчання грамоти

Інтеграція, як інноваційний процес в освіті, забезпечує формування цілісного світогляду в учнів, розвиток ключових міжпредметних компетентностей, а також спрямований на спростування розбіжностей та фрагментарності між системою знань та можливістю їх засвоєння школярами.

Відповідно до Типової освітньої програми, навчання грамоти є інтегрованим курсом мовно-літературної освіти, метою якого є забезпечення успішного навчання дитини в школі, формування елементарних навичок читання і письма, культури усного і писемного мовлення, а, отже, ключових компетентностей на основі ціннісних орієнтацій Державного стандарту початкової освіти. Інтегровані уроки, які є провідною формою організації освітнього процесу варто проводити систематично для того, щоб досягнути поставленої мети та очікуваних результатів. Їх загально дидактична мета може полягати у поясненні нового матеріалу, узагальненні та систематизації знань, умінь та навичок учнів або ж для їх закріплення та узагальнення.

Визначальною вимогою до продуктивної інтеграції є застосування внутрішньопредметних зв'язків, які сприяють активізації знань, умінь та навичок учнів для поетапного переходу від попередньої теми до нової. Вони допомагають школярам у сприйнятті, усвідомленні нового матеріалу та закріпленні в пам'яті вже вивчених ключових аспектів та положень. Внутрішньопредметні зв'язки – це роз'яснення тих тем, понять чи імен, які вже відомі учням, у рамках інтегрованого курсу. Вони включають перехід інтегрованого пізнання учня у навчальну реальність через передачу потрібних для засвоєння навичок і знань, що з'єднують окремі теми у предметах, що вивчаються (Пастирська, 2019, 17 – 20).

У мовознавстві внутрішньопредметні зв'язки визначають так: «...зв'язки між різними мовознавчими темами, розділами, що забезпечують системність засвоєння мови, формування комунікативних умінь і навичок» (Словник-довідник з української лінгводидактики, 2015, с. 43).

Головне значення внутрішньопредметних зв'язків полягає в тому, що вони сприяють формуванню стійкої мотивації учнів до вивчення інтегрованого курсу «Навчання грамоти». У Новій українській школі формування стійких мотивів до навчання у молодших школярів є досить актуальним та важливим питанням. Адже якість отриманої освіти безпосередньо залежить від того, наскільки вона виправдана в очах учнів.

Аналіз наукової літератури та практичного досвіду дає підстави стверджувати, що велику роль у вивченні навчального предмету відіграють внутрішньопредметні комунікації. Вони, по-перше, є основою для повноцінного сприйняття й розуміння нових знань, формування вмінь і навичок, а по-друге, дозволяють узагальнити й систематизувати наявні мовні та мовленнєві навички, досвід і, по-третє, забезпечують всю повноту знань.

Під час інтегрованих уроків навчання грамоти внутрішньопредметна комунікація розглядається щодо використання певного змістового матеріалу, його кращого пояснення та усвідомлення у різних темах для говоріння та читання. Мовний аспект предмету «Навчання грамоти» найкраще можна транслювати через різноманітні форми роботи на уроках. Практика засвідчує, що найчастіше вчителями проводяться тематичні бесіди за ілюстраціями, складаються речення, моделюються навчальні ситуації, тощо. Варто зазначити, що використовуються тексти різних стилів та з різним змістовим наповненням. Опрацьовуючи їх учні складають діалоги, короткі розповіді, опираючись на власний досвід, також виконують завдання з деформованим текстом, тлумачать значення раніше невідомих слів, складають звуко-буквені моделі тощо (Вашуленко М., 2011, с. 33 – 36).

Якщо розглядати взаємозв'язок між читанням і письмом, то письмо – це акт написання слів і речень на папері. Перш ніж писати як на рівні слова, так і

на рівні речення, учень повинен розглянути тему та отримати базові знання та ідеї на підтримку цієї теми. Після цього школярі повинні демонструвати чітке розуміння правил граматики для чіткого правопису слова та структури речень. Крім того, для учнів важливо побудувати певну послідовність слів у реченні, яка структурує та організовує його написання.

Така послідовність гарантує, що кожне слово логічно пов'язане з попереднім для створення чіткого перебігу завдання, яке виконується. Письмо, яке включає в себе розпізнавання слів і розуміння прочитаного, найбільше вимагає від вербальної оперативної пам'яті та покладається на наступні навички: механіка: почерк фонологія: звуки мовлення, які складають слова (наприклад, кіт = «к»+«і»+«т»), семантика: значення слів і поняття, морфологія: значущі частини слів, синтаксис: правила порядку слів у реченнях (від простого до складного) і правила граматики тощо.

Також, важливе і необхідне для учнів навчання рукописного письма. Розвиток розбірливого почерку покращує орфографію, сприяє плавності письма та звільняє розумову енергію для пізнавальних навичок вищого порядку та заощаджує час, особливо на рівні кількох речень або абзаців.

Читання, письмо залежать від оволодіння основними навичками, такими як правопис і рукопис. Шляхом прямого й чіткого навчання вчителі повинні систематично та поступово навчати правил орфографії, які переходять від моделей коротких і довгих голосних до неправильного написання слів. Без цієї інструкції молодші школярі, які мають проблеми з орфографією, можуть втратити відчутність своїх думок, коли вони намагаються написати конкретне слово, що використовується в контексті, або обробляти зв'язки звук-символ (фонологія та морфологія).

Можна окреслити спеціальні мовленнєві теми, на основі яких учні знайомляться та вивчають різноманітні філологічні поняття. До прикладу, «Звуки та букви української абетки», «Склад слова. Основні правила переносу», «Звуко-буквена модель слова», «Слова схожі та протилежні за значенням», «Слова, що означають назву предмета» тощо.

Варто зазначити, що читання починається з зорового контакту з текстом, продовжується сприйняттям та усвідомленням, а закінчується осмисленням. Навичка читання потребує одночасного використання процесів, які зазначені вище. У цей момент читання набуває роль витонченого знання мови. Основною метою інтегрованого навчання, на основі знаннєвого компоненту є набуття молодшими школярами основних навичок свідомого читання вголос та мовчки, вміння встановлювати єдність змісту з художніми образами, усвідомлювати зв'язок навчання із життям.

До того ж, читання є невід'ємною частиною початкової освіти, оскільки воно дозволяє дітям розвивати життєво важливі навички, якими вони можуть користуватися у подальшій освіті, до прикладу, у старшій школі. Учні можуть спілкуватися з героями, читаючи історії, і краще розуміти історію та її моральні цінності. Матеріали для читання також можуть допомогти з орфографією, граматиною, вимовою та поповненням словникового запасу у всіх сферах, необхідних для ефективного спілкування.

Переважа на таких уроках надається саме навичці читання, яка в свою чергу є процесом конструювання сенсу в організованому середовищі, де застосовуються попередні знання на основі взаємодії між автором і читачем відповідно до зручного методу та мети (Барташнікова О. & Барташніков О, 2005). Будучи однією з важливих змінних, що впливають на особистісний, академічний і соціальний розвиток учнів, читання є одним із основних навичок, які повинні бути набуті учнями, починаючи з перших років початкової школи.

Основна мета навички читання – розвинути здатність до розуміння прочитаного. Іншими словами, основна мета читання – пояснити значення прочитаного тексту (Пономарьова К., 2013, с. 29 – 33). Те, чи можна отримати очікувану користь від читання, значною мірою залежить від орієнтації учнів на читання та розуміння прочитаного.

Важливість теоретичних аспектів навички читання молодших школярів на уроках навчання грамоти, підкріплюємо відповідними прикладами.

Мотивувати учнів до процесу читання можна через тексти: «Усна народна творчість», «Тарас Шевченко, геній української літератури», «Гумористичні твори, які вони?», «Казки народів світу» тощо. Молодші школярі ознайомлюються із відомими та сучасними творами українських письменників, усною народною творчістю, зарубіжними казками тощо. До основної тематики літератури належать, твори про дружбу, співпереживання, природу, сім'ю, тварин, риси характеру, гумористичного змісту та інші (Вашуленко О., 2017, с. 21 – 28).

У інтегрованому курсі «Навчання грамоти» навчання читання та письма відбувається разом, адже «спорідненість» цих двох мовних здібностей свідчить про те, що навчання одному так чи інакше впливатиме на інше. Якщо учні навчаться добре писати, то стануть кращими читачами. Коли дітей навчають писати складні речення та складати різні типи текстів, їхня здатність читати та розуміти більш різноманітні письмові форми також покращується.

Розділ «Навчання грамоти» містить певні аспекти внутрішньопредметного матеріалу, який використовується у процесі вивчення або ж закріплення, це сприяє розширенню світогляду учнів та поглибленому вивченню програмового матеріалу, формуванню у них потрібних умінь та навичок до застосування отриманих знань. Наведемо приклад застосування внутрішньопредметних зв'язків у контексті вивчення розділу «Лексичне значення слів», тема «Слова, протилежні за значенням», за Типовою освітньою програмою Савченко О.Я. і підручником «Українська мова. Буквар» (частина 2, автор Пономарьова К.). Метою даного інтегративного процесу є забезпечення цілісного вивчення поняття «слово», ознайомлення із лексичним значенням слова, спостереження за вживанням слів в українській мові, опрацювання вірша Бичка В. «Великий і малий», аналіз використання слів протилежних за значенням, як засобу художньої виразності автора, формування навички виразного та свідомого читання, збагачення активного словничка школярів (Пономарьова К., 2018 с. 84 – 85).

Щодо внутрішньопредметних зв'язків, то частина, в якій відображено літературне читання, транслює важливість українського слова через емоційне забарвлення, глибину думки та позицію, яку висловлює автор. У підручнику «Українська мова. Буквар», автори Большакова І. та Пистінська М. використано багато завдань, де учням потрібно дослідити значення слів у конкретному тексті, на основі розмежування значення кожного з них. У цьому їм допомагають персонажі вірша – два хлопчики з різною моделлю поведінки, через яку школярі, приходять до висновку щодо поганих та добрих вчинків. Також, одним із завдань, на основі прочитаного, є розподіл добрих справ у хмарі слів, через порівняння їх з поганими. Таким чином, через опрацювання вірша «Великий і малий», учні усвідомлюють, що в українській мові існують слова, значення яких є протилежними, вчать використовувати їх у повсякденному житті (Большакова І. & Пристінська М., 2023, с. 30 – 31).

Внутрішньопредметні зв'язки транслюються через інтегрований навчальний план як такий, що об'єднує різні галузі навчання, розділяючи змістові лінії та наголошуючи на об'єднуючих концепціях. Інтеграція зосереджується на встановленні зв'язків між учнями, дозволяючи їм брати участь у відповідній, значущій діяльності, яка може бути пов'язана з реальним життям.

Інтегрований навчальний план має на меті поєднати теорію, вивчену в класі, з практичними, реальними знаннями та досвідом. Практичний та експериментальний аспект навчання інтегрованого навчального плану полегшується через освітній процес (Зимульдінова А., 2011, с. 86).

Таке навчання в рамках інтегрованої навчальної програми покращує досвід навчання та сприяє більшій взаємодії між школярами і педагогами. В той час як переваги інтегрованої навчальної програми як для викладання, так і для навчання є необмеженими.

Інтегровані навчальні програми дозволяють молодшим школярам глибше зрозуміти об'єкт предмету дослідження і те, як застосовувати отриманий матеріал, який вони вивчали в класі, у реальній ситуації. Це,

зрештою, допомагає підготувати їх до майбутнього навчання, кар'єри та життя загалом (Лесняк Н., 1997, с. 167 – 174).

Українська мова транслює вивчення мовного матеріалу на основі виконання завдань у друкованому зошиті для письма «Я пишу» (2 частина) Пономарьової К. (2018). Зокрема учням пропонується опрацювати протилежні за значенням слова через кольори – чорний – білий (с. 27), смакові властивості продуктів «Цукерка – солодка, а цибуля – гірка» (34 ст.), а також, через опрацювання прислів'їв та приказок – «Щедрий споживає, тоді, коли скупий складає» (с. 54). Таким чином, школярі не тільки вдосконалюють навичку письма, а й вчать розрізняти окремий вид слів через їх лексичне значення, удосконалюють вміння висловлювати свої думки, як усно, так і письмово, логічно мислити та відстоювати свою позицію. З вищевикладеного видно, що запропоновані завдання реалізують внутрішньопредметну інтеграцію, вони сприяють формуванню лексичних навичок, розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

У 2022 – 2023 навчальному році, Міністерством освіти та науки України було надано новий перелік підручників та посібників для здійснення вибору закладами освіти для 1 класу. Зокрема, видано посібник Пономарьової К. (2023 р) «Українська мова. Буквар», де вміщено матеріали для уроків української мови, читання та розвитку мовлення в контексті інтегрованого курсу «Навчання грамоти». Аналізуючи подані завдання, ми зробили висновок, що внутрішньопредметні зв'язки транслюють змістовні та цільові збіги, які фактично існують між темами, що вивчаються. Вони виступають важливою дидактичною умовою підсилення рівня науковості та доступності засвоєння знань з даного навчального предмет, розвитку пізнавальної активності учнів у практичній діяльності та покращенню якості отриманих знань, умінь, навичок та компетентностей учнів.

Наприклад, для вивчення того ж розділу «Лексичне значення слова», у контексті теми «Слова, протилежні за значенням», у посібнику (частина 5) використовуються різноманітні завдання, взаємопов'язані між собою. Так,

учні читають вірш Степана Жупанина «Хто молодець?» (с. 57) про дні тижня та час доби (день – ніч). Під час роботи над твором вони аналізують використання протилежних за значенням слова та важливість їх використання у власному мовленні.

Необхідно зазначити, що мовний аспект відображається у різноманітних цікавих завданнях. До прикладу, персонаж посібника Гаджик пропонує дітям переглянути малюнки із словами, які мають протилежне значення та з'єднати їх лініями. Так учні не тільки усвідомлюють лексичне значення цих слів, а й візуально можуть простежити їх відмінність (с. 58). На основі попереднього опрацювання вірша про час доби, молодші школярі, аналізують речення, самостійно знаходять слова – антоніми та виписують їх. Ще одне завдання пропонує Родзинка – помічник учнів, гру «Скажи навпаки» – це робота у парах, де один з учнів говорить першу половину речення, а інший повинен її продовжити, використовуючи слово, протилежне за значенням до попереднього. Однією з головних переваг інтеграції на уроках навчання грамоти є те, що вона допомагає підвищити залученість і мотивацію учнів в освітньому процесі. Використовуючи інтерактивні та мультимедійні ресурси, такі як відео, анімація та ігри, вчителі можуть створити більш динамічний та захоплюючий досвід навчання, який зможе привернути увагу та інтерес молодших школярів.

Таким чином, реалізація внутрішньопредметних зв'язків відбувається через опрацювання художніх творів та подальше виконання до них пізнавальних завдань, застосовуючи при цьому знання, одержані на попередніх уроках. Так, складаючи перспективний план інтегрованого уроку навчання грамоти, педагогу варто методично правильно визначити ті методи, прийоми та засоби, за допомогою яких учням буде транслюватись окреслена пізнавальна інформація. До таких основних прийомів належать:

- розповідь – передача інформації про певні події чи об'єкти в процесі їх розвитку;

- опис – створення цілісних картин сприйняття, на основі аналітичного мислення, тобто виділення суттєвих рис, деталей, основних функцій, взаємозв'язків предметів, що описуються;
- сюжетне оповідання – прийом формування динамічних образів та подій, за допомогою якого відбувається пояснення. Така історія може бути достовірною, тобто правдивою або частково вигаданою (для ілюстрованого прикладу раніше сказаного);
- показ причинно-наслідкових зв'язків через схеми та малюнки, таким чином учні наочно будуть сприймати матеріал, що викладається;
- порівняння – прийом, що використовується для визначення спільних і відмінних ознак предмета, що вивчається. Таким чином визначаються певні критерії сприйняття матеріалу, що вивчається в цілому (Біляєв О., 1991, с. 26 – 30).

Активне використання передових педагогічних технологій у навчальному процесі, підвищення ефективності навчання, аналіз та впровадження в практику є одним із важливих завдань сьогодення.

Надзвичайно важливо розвивати мислення, свідомості, світогляду, перетворити їх із вільних слухачів на вільних учасників. Учитель має бути ведучим на уроці, а учні – учасниками.

Для досягнення цього завдання перевага інтегрованої освіти має багатогранний ефект. Оскільки початкове навчання є основною ланкою загальноосвітньої школи, то в цьому процесі необхідно більше уваги приділяти досконалому розвитку особистості учня. Обов'язки вчителів початкових класів безмежні.

Вони привчають учнів, які щойно ступили на поріг школи до шкільного життя та відкривають їм шлях до здобуття сучасної освіти. У цей період формується ставлення дітей до навчання, розумовий потенціал.

Це теж свідчить про відповідальне завдання вчителів початкових класів. Уроки, організовані на основі педагогічних технологій, повинні відповідати

потребам учня за методами організації та способами проведення. Бо такі уроки ближчі до психіки дитини.

Таким чином, запорука успіху проведення інтегрованого уроку навчання грамоти на основі внутрішньопредметних зв'язків залежить від методичної грамотності вчителя, від вміння здійснювати рефлексію – аналізувати досягнення та невдачі для подальшого перспективного розвитку.

Отже, використання інтеграції в освітньому процесі Нової української школи, зокрема на уроках навчання грамоти є результатом тісного зв'язку навчанням із сучасними запитамі дітей, коли вони слідуєть своїм власним інтересам, щоб досліджувати тему чи проблему, опираючись на змістовий матеріал. При цьому зростає значення міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків, як шляхів інтеграції шкільної освіти. Вони є об'єктивною основою оновлення та вдосконалення її змісту, а також засобом підвищення потенціалу загальноосвітнього та загальнокультурного розвитку учнів.

Висновки до розділу 1

Проведене нами дослідження дає підстави констатувати наступне: основні теоретичні аспекти інтеграції в сучасній системі освіти є необхідними складовими, оскільки суспільство стикається з постійними змінами та викликами. Цей підхід спрямований на створення універсального, гнучкого та ефективного середовища для навчання, що відповідає потребам сучасного світу.

Проблему інтеграції досліджували такі науковці, як Л.Варзацька, С. Гончаренко, Л.Дольнікова, Т. Донченко, Ю. Жидецький, М. Іванчук, А. Каніщенко, Л. Лук'янова, Ю.Мальований, В. Моргун, В. Паламарчук, О. Савченко, В. Семиченко. До сучасних дослідників, що займаються даною проблемою, належать Т. Браже, О.Гільзова, М. Масол, О. Савченко, Н. Сердюкова, О. Сухаревська, В. Фоменко, та ін.

У процесі дослідження встановлено, що інтеграція – це процес об'єднання різних компонентів чи систем у єдиний, спільно працюючий

механізм чи систему. Вона включає в себе злиття даних, функцій чи процесів для досягнення спільної мети.

Інтеграція дозволяє учням бачити глибше зв'язки між різними предметами, розширюючи їхнє розуміння світу. Також вимагає від них аналізу та синтезу інформації, розвиваючи критичне мислення. Такі знання в контексті реальних ситуацій роблять навчання більш практичним та значущим.

Доведено, що інтегративний підхід розвиває міжкультурну та мовну компетентність, готуючи учнів до спілкування, допомагає використовувати свої знання та розвивати творчі підходи до вирішення завдань. Актуалізувалася проблема інтеграції з релізацією програми НУШ, яка розширює можливості отримання знань та комунікації.

У процесі опрацювання наукової літератури, нормативних документів, практичного досвіду педагогів, нами було визначено, що проблема використання інтегративних процесів на уроках навчання грамоти є актуальною, адже реалізується через тісний зв'язок змісту освіти та сучасними запитамі молодших школярів. Таким чином проблема чи тема, що інтегрується, ґрунтується на особистому досвіді дітей та програмовому матеріалі, зазначеному у Державному стандарті та Типових освітніх програмах.

Встановлено, що внутрішньопредметні зв'язки реалізуються як основний інструмент інтеграції в навчанні. Поєднання теорії та практики під час інтеграції шкільної освіти надає особливого значення міжпредметним та внутрішньопредметним зв'язкам. Вони є об'єктивною основою оновлення та вдосконалення її змісту, а також засобом підвищення потенціалу загальноосвітнього та загальнокультурного розвитку учнів.

Тому, інтеграція у сучасній освіті – це більше, ніж лише об'єднання предметів. Це стратегічний крок у напрямку створення системи, яка готує учнів до сучасного життя, розвиває практичні навички та активне залучення школярів до навчання та виховання, сприяючи їхньому глибшому розумінню та застосуванню отриманих знань, умінь та навичок.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Констатувальне дослідження стану досліджуваної проблеми у практиці сучасної початкової школи

Сучасні тенденції розвитку науки, трансформаційні процеси в суспільстві та вимоги часу спонукають систему початкової освіти до впровадження інноваційних підходів, одним із яких є інтегративний. Аналізуючи нормативні документи, підручники для початкової школи стає зрозумілим, що в Новій українській школі інтегративні процеси присутні у кожній освітній галузі, навчальній дисципліні.

Варто наголосити, що інтеграція забезпечує гармонійний розвиток особистості, дає цілісне уявлення про навколишній світ, підвищує інтерес до знань, є необхідним засобом навчання, а використання цікавих інноваційних форм та методів роботи в урочному процесі сприяють формуванню ключових та предметних компетентностей учнів початкових класів.

У контексті дослідження ми визначили, що педагогічна діяльність, специфічна для інтегрованих підходів, виокремлена з цілої рамки цілей та очікуваних результатів, мовно-літературної освітньої галузі. Ціннісний зміст вибрано та узгоджено з навчальним планом вчителів, які брали участь у опитуванні, щоб забезпечити взаємодію предметів і внутрішню узгодженість підходів. Таким чином визначено, що інтегрований характер навчання вимагає

від учнів зусиль для взаємозв'язку між елементами різного змісту, щоб вони становили єдине гармонійне та функціональне ціле.

Зокрема, в процесі роботи над науковим пошуком, нами проведено констатувальне дослідження щодо з'ясування рівня готовності вчителів реалізувати інтеграцію на уроках навчання грамоти. З цією метою було проведено анкетування вчителів та опитування учнів задля виявлення можливості навчання грамоти молодших школярів / початковим навичкам читання і письма на інтегративній основі. Запитання, які пропонували педагогам ґрунтувались на з'ясуванні розуміння суті поняття «інтеграція» та особливостей її застосування на уроках навчання грамоти, виокремлення основних форм та методів роботи на таких уроках, умов, в яких працюють вчителі та труднощів, з якими вони стикаються на даному етапі.

Акцент робився на організації навчальної діяльності та на засвоєнні певних методів забезпечення збереження вже наявних знань, умінь та навичок, так і перенесення чогось нового в інші ситуації чи контексти. Адже інтегроване навчання – це дія, яка змушує взаємопов'язувати різні предмети для побудови гармонійного цілого вищого рівня інтеграції вищого рівня, інтеграція частин призводить до створення яксно нового продукту сприйняття (Чекіна О., 2007, с. 123 – 128).

Констатувальне дослідження / анкетування проводилось у січні – лютому 2023 року, на базі двох закладів освіти Старогвіздецької гімназії Гвіздецької селищної ради та Гвіздецького ліцею Івано-Франківської області і охоплювало учнів 1 класів. Опитувальник складався із закритих питань, які передбачали вибір однієї або ж декількох відповідей та відкритих питань, суть яких полягала у наданні розгорнутої відповіді, яка не була спланована заздалегідь. Всі запитання були безпосередньо пов'язані із професійною діяльністю працюючих педагогів (див. Додаток А).

Серед опитаних вчителів початкових класів найменша частина (15,5 %) мають педагогічний стаж 5 – 10 років, 19,5 % педагогів мають стаж понад 23

роки, решта (65 %), що складає найбільше відсоткове відношення серед опитаних, має стаж роботи – 11 – 22 роки (Діаграма 1).

Нам вдалося вивчити та проаналізувати експертну думку вчителів, щодо їх ставлення та розуміння інтеграції в освітньому процесі, а також про особливості її впровадження на уроках навчання грамоти. Результати опитування для кращого розуміння подано у таблиці (див. Додаток Б).

На відкрите запитання «Що таке інтеграція, як Ви розумієте це поняття?» більшість вчителів (80 %) дали відповідь про те, що це процес взаємодії, об'єднання двох або більше частин чи елементів в одну якісно нову систему зі своїми властивостями та взаємозв'язками, 18 % опитаних зазначили, що інтеграція – це об'єднання певного навчального матеріалу з різних предметів на 1 уроці для вивчення наскрізної теми і лише 2 % вчителів вказали, що це сукупність різноманітних методів та елементів в одне ціле. У свою чергу розуміння сутності «інтегративний підхід» більшість педагогів пояснили так: це процес об'єднання елементів знань з кількох освітніх галузей у вигляді певної дидактичної моделі (85 %), решта (15 %) вважає, що на основі цього підходу відбувається якісна взаємодія суб'єктів освітнього процесу. На запитання закритого типу «Чи імпонує Вам навчання школярів на

інтегративній основі?» 100 % педагогів відповіли так. Серед запропонованих варіантів на запитання про навчально-методичні матеріали, які вони використовують у своїй роботі, всі вчителів обрали варіант про застосування матеріалів, які були розроблені у контексті реформи НУШ (76 %), деякі також обрали додатково перший варіант про різні матеріали, де комбінуються «нові» та «попередні» (20 %) і найменша частка, всього 4 %, застосовує власні методичні розробки. Також, всі опитані вчителі початкових класів (100 %) інтегрують навчальний зміст у процесі своєї педагогічної діяльності під час проведення уроків.

«Що є найважливішим у інтеграції навчального змісту та методів у початковій школі?», на це питання більшість педагогів дали таку відповідь: 48,5 % обрали варіант про те, що таким чином учня готові до виконання будь-який складних та нетипових завдань, відчуваючи в свою чергу задоволення від подолання труднощів під час власної діяльності; таке ж відсоткове відношення (48,5 %) обрали варіант про те, що інтеграція забезпечує цілісність знань дітей і демонструє взаємозв'язок між об'єктами та елементами, які вивчаються; і тільки 3 % вважають, що завдяки інтеграції, учні ставлять набагато більше запитань вчителю та одноліткам для кращого розуміння навчального матеріалу.

Інтеграція предметів є прикладом інтеграції навчального плану. Цей висновок є тотожним з визначеннями вчителів щодо навчального плану, зосереджуючи увагу на уроках навчання грамоти. Більшість учителів (65%) визначили інтеграцію навчального плану як впізнавану. Предметна інтеграція, потім інтеграція теми (21%), нечітка предметна інтеграція (10%) і нечітка категоризація (4%). Цей висновок також узгоджується з прикладами як вчителі використовують інтеграцію навчальної програми у своїх класах.

Знову ж таки, більшість учителів (51%) надали навчальні приклади, які були закодовані як розпізнавана інтеграція предметів, потім інтеграція теми (25%). Інтеграція теми та інтеграція впізнаваного предмета (14%) та нечіткість категоризації (10%).

Ці висновки описують, що більшість учителів, які брали участь в опитуванні визначають, що інтеграція є доцільною у освітньому процесі. Також, були педагоги, що мали певні труднощі, щодо впровадження інтеграції в освітній процес навчання грамоти.

Отже, опитування учителів початкових класів дало підстави нам зрозуміти, що інтеграція відбувається у процесі об'єднання змістового та діяльнісного компонентів, переважно письма та читання для більш глибокого опрацювання теми на уроках навчання грамоти. Респонденти під час проведення даних уроків найчастіше використовують такі цікаві та інтерактивні форми організації навчання як урок – віртуальна подорож, уроки-екскурсії (у театр, кіно, музеї, художні виставки тощо), уроки-інсценізації, уроки дослідження властивостей різних букв, звуків та слів, різноманітні мовні ігри («Впіймай звук», «Кращий друкар 1 класу», «Моє перше оповідання/казка», конкурси «Кращий знавець української мови/ віршів Тараса Шевченка», «Всезнайко», «Що, де, коли?»), організують вистави, де діти не тільки розвивають акторські здібності, а й упевненість в собі, правильну вимову слів та дикцію.

Результати анкетування засвідчили, що використання інтеграції полегшує процес навчання, допомагає кожній дитині навчатися, відповідно до її можливостей, позитивно впливає на мовленнєвий розвиток учнів.

У процесі дослідження встановлено, що використання інтеграції на уроках навчання грамоти забезпечує цілеспрямоване та постійне збагачення активного словника учнів, формується правильна артикуляція звуків, відбувається підготовка до самостійного складання школярами власних речень, а згодом і текстів, що забезпечує розвиток усного і писемного мовлення, логічної структури висловлювання, учні вправляються у складанні діалогів та монологів, на основі реальних життєвих ситуацій. «Молодші школярі усвідомлюють важливість мови, як засобу спілкування з оточуючими, засіб пізнання навколишнього світу та впливу на нього» – зазначає одна із респонденток.

Варто зазначити, що зміст навчання будується навколо важливих проблеми реального життя, тому це дозволить пережити корисний життєвий досвід і співвіднести результати навчання з реальними ситуаціями з повсякденного життя. Сама методика викладання предмету навчання грамоти надає учням можливість не тільки до навчання чи самонавчання, вона також займається формуванням у школярів дисциплінарних навичок та/або надання їм можливостей для індивідуальних/колективних рефлексій, комунікації, співпраці, дослідження, гнучкість у управлінні школою часу, у використанні та комбінуванні форм організації власної діяльності.

Навички читання та письма є локальними соціальними практиками, які вивчаються та розвиваються в різних соціальних і культурних умовах, включаючи школу, дім і ширше суспільство. Там, де технічні аспекти читання та письма зазвичай навчаються у формальних класних умовах, інші комунікативні та спільні аспекти грамотності відчуються через стосунки між дітьми та дорослими, дітьми та їхніми однолітками та дітьми, а також через тексти, з якими вони стикаються (Вашуленко М., 2018, с. 257 – 280). За допомогою письма та читання діти долають кордони між формальним і неформальним контекстами, між текстами в різних медіа та за допомогою різних способів. Коли діти знайомляться з різними системами репрезентації в різних типах тексту, вони можуть самостійно експериментувати з використанням і застосуванням цих систем.

Для багатьох дітей ці ранні та постійні ігрові дії з текстом є цифровими і відбуваються в онлайн-просторах, яких не існувало для попередніх поколінь учнів. Потенціал таких просторів і контекстів все ще усвідомлюється та досліджується, але тепер діти здатні творчо та гнучко працювати з більшим діапазоном текстів, ніж попередні покоління. У різних режимах і медіа школярі можуть залучатися до тих самих історій у різних формах.

Наприклад, популярну серію дитячих книжок «Пригоди в лісовій школі» Всеволода Нестайка можна читати, переглядати як фільм, грати у відеогру чи в соціально-драматичній грі, використовуючи костюми та реквізит. Такий

досвід сприяє розумінню дітьми того, як працюють історії, і, що важливо, як історія розповідається, ким і з чієї точки зору. Дані форми та методи роботи відповідають віковим особливостям молодших школярів. Способи, за допомогою яких діти використовують мову, щоб розповісти власні історії та висловлювати точку зору, ще недостатньо досліджені, особливо коли письмо вибирається вільно і не встановлюється вчителем для досягнення певної мети.

Щодо запитання про труднощі, які виникають під час побудови інтегрованого уроку, то більшість вчителів (70 %) зазначили, що зазвичай, це значна затрата часу під час підбору ілюстративного та дидактичного матеріалу, який би був пізнавальним та цікавим учням. Інша частина (30 %) вказали, що труднощів у них не виникає. Однією із «перепон», на шляху до впровадження інтегрованого навчання та й взагалі якісної співпраці з учнями, на думку педагогів, є недостатній рівень сформованості психічних процесів та усного мовлення в учнів 1 класу. «Через високий рівень технологізації суспільства, використання учнями гаджетів у різних ситуаціях, все це веде до обмеження їхнього спілкування, що в свою чергу, впливає на рівень словникового запасу, зрештою, рівень зв'язного мовлення учнів» - так пояснила свою відповідь на дане запитання одна із респонденток.

Школи використовують різні стратегії для навчання дітей навичкам розуміння прочитаного. Один із поширених підходів полягає в тому, щоб розвинути в учнів розуміння найважливіших елементів тексту, таких як розвиток сюжету і персонажі. Потім вчителі заохочують учнів визначити ці компоненти під час читання та аналізу широкого кола текстів. Учні можуть краще зрозуміти мету та повідомлення будь-якого твору, вивчаючи ці ключові поняття. Школи також включають заходи в класне навчання для сприяння розумінню. Такі види діяльності, як прогнозування результатів, побудова схем або конспектування, допомагають розбити складні тексти та зробити їх більш зрозумілими для учнів.

Вчителі часто ставлять запитання під час чи після читання, щоб перевірити засвоєння матеріалу, спонукаючи учнів розглянути матеріал і

розвинути своє розуміння. За допомогою цих практик школи прагнуть дати школярам необхідні інструменти, щоб стати активними читачами з сильними навичками розуміння.

Навчання школярів, яке полягає у тому, як відповідати на запитання в стилі пошуку, може допомогти їм розвинути такі важливі навички, як розуміння ключових слів і розвинути їхню здатність визначати прямі цитати. Один із чудових способів для вчителів досягти цього – запропонувати учням скласти різні речення-відповіді в парах або малих групах після того, як вони прочитають уривок, визначений учителем, наприклад, оповідання чи вірш. Коли всі учні сформулюють речення, учитель може провести обговорення використаної мови та її відмінностей від перефразування.

Ця вправа покаже дітям приклади, які чітко ілюструють різницю між резюмуванням, цитуванням і перефразуванням, щоб, коли прийде час відповідати на запитання у стилі пошуку, вони зможуть краще визначити прямі цитати з тексту та визначити належне авторство.

Також, у процесі дослідження було виявлено, що більшість вчителів віддають перевагу такому методу навчання як фоніка – це метод навчання читання та письма, який зосереджується на зв'язках між звуками та письмовою мовою. Даний розділ фонетики забезпечує милозвучність мовлення, посилює його виразність, а також фіксує певні відхилення від мовних нормативів у мовленні учнів.

У школі навчання фонетиці зазвичай починається зі знайомства з буквено-звуковою відповідністю. Дітей вчать з'єднувати літери, які вони бачать у слові, і звуки, які вони можуть вимовляти, вимовляючи їх вголос. Молодші школярі вправляються в розпізнаванні моделей між різними літерами в кожному слові за допомогою таких вправ, як розбиття слів на склади. Вони вчать швидко розшифровувати слова, зіставляючи ці шаблони зі звуками, які вивчали раніше.

Навчання фоніці розвивається, коли діти розуміють, як певні комбінації букв представляють певні фонемі або звуки мови. Крім того, вчителі можуть

посилити викладання, пропонуючи дітям читати оповідання чи вірші з фонетичною структурою.

Головна мета такого навчання – дати дітям необхідні інструменти для формування навичок грамотності, які допоможуть їм стати успішними читачами та письменниками.

У процесі проведення наукового пошуку було здійснено аналіз підручника «Українська мова. Буквар» (автор К. Пономарьов), оскільки навчальна книжка є основним методичним інструментарієм, засобом для навчання молодших школярів. Проведене анкетування засвідчило відгуки вчителів, які вказали на позитивних аспектах підручника - це методично-правильний підбір завдання для розвитку мовлення, навичок письма та читання, якісні ілюстрації та чіткість друку. До недоліків віднесли об'ємні тексти для читання, які є складними для учнів 1 класу (95 %) і 5% висловили думку про те, що навчально-методичний комплект до підручника не надається на безоплатній основі. Також підручник виступає допоміжним матеріалом для складання календарно-тематичного планування, поряд із методичними рекомендаціями автора підручника та інтернет ресурсами.

У підручнику Пономарьової К. (2018) чітко простежується інтеграція під час вивчення усіх тем, зокрема: «Буква «Щ». Опрацювання слів, речень та тексту з вивченою літерою» (с. 60 – 63), «Вивчення літери «Ю». Опрацювання тексту за Т. Савченко» (с. 44 – 45), «Робота над виразним читання вірша «Татко і матуся» Л. Вознюк» (с. 80 – 81) та інші. Аналізуючи структуру та перелік завдань, можна зробити висновок, що на кожному уроці присутні елементи інтеграції навчального матеріалу з письма та читання. Адже зміст поданих текстів та вправ допомагають учням вправлятися у написанні і засвоєнні літер, які вивчаються, а також використанні їх у мовленні молодших школярів.

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що інтегративний підхід на уроках навчання грамоти є позитивним аспектом розвитку особистості молодшого школяра, про що свідчать анкетування

вчителів початкових класів. Зв'язок між читанням і письмом, основні когнітивні здібності, увага, вербальна оперативна пам'ять, виконавчі функції та швидкість обробки є критично важливими для підтримки навчання цих навичок. Хоча здається правдоподібним, що особливості читання та письма однакові, очевидно, що вони не зовсім однакові. Найважливіше пам'ятати, що автоматизація навичок читання та письма необхідна. Молодші школярі отримують найбільшу користь, коли навчання є прямим і чітким, а також забезпечується достатній огляд і практика.

2.2. Особливості конструювання і проведення уроків навчання грамоти на інтегративній основі

Інтегрований урок навчання грамоти є комплексним підходом, спрямованим на розвиток мовленнєвих та читацьких навичок учнів. Основні елементи такого уроку можна розглядати в контексті змісту, методики та оцінювання.

За визначенням відомого лінгвіста Вашуленка М. «інтегрований урок навчання грамоти – це чітко структурований, обмежений у часі навчальний захід, який об'єднує в собі елементи вивчення граматики, правопису та розвитку мовленнєвих навичок в єдиному концептуальному блоці. Основна ідея полягає в тому, щоб вивчати мову не як окремий предмет, а в контексті різних предметних областей чи тематичних одиниць» (Вашуленко М., 2012, с. 12 – 15).

Уроки навчання грамоти адаптовані до різного рівня підготовки учнів, щоб кожен міг засвоїти матеріал на своєму рівні. Адже до школи діти приходять із різними можливостями, тому в таких випадках важливо використовувати інтегрований підхід. Таким чином в учнів будуть формуватися якісно нові, або ж закріплюватись та вдосконалюватись вже набуті знання, уміння та навички.

Як зазначає Вашуленко О. у шестирічних дітей провідним видом діяльності є гра, оскільки після дошкільної освіти вони тільки входять у фазу

навчальної та пізнавальної діяльності (Вашуленко О., 2016, с. 8 – 12). Тому важливо також давати школярам достатньо часу для відпочинку, не перевтомлювати їх, чергувати різні види діяльності на уроці. Аналіз методичної літератури дає підстави стверджувати, що упродовж уроку необхідно проводити щонайменше дві фізкультхвилинки (гімнастика для очей чи пальчиків та руханка), постійно слідкувати за поставою учнів. Використання на уроках навчання грамоти таких динамічних пауз значно скорочує час, який відведений на засвоєння навчального матеріалу. Тому вчителю необхідно раціонально розподіляти час для різних структурних етапів.

Наголосимо, що основна мета уроків навчання грамоти є вивчення та закріплення граматичних правил, орфографії та інших аспектів мови, формування основних видів мовленнєвої діяльності, таких як, аудіювання, читання, говоріння та письмо. Такі уроки зазвичай будуються на послідовному вивченні різних тем та їхнього поетапного ускладнення. Весь процес навчання грамоти поділяється на три етапи: добуквений – підготовка учнів до формування навичок читання та письма; буквений – вивчення букв та звуків, формування навички свідомого, правильного, швидкого та виразного читання; післябуквений – удосконалення вміння читати та писати, розвиток усного мовлення (Савченко О., 2011, с. 11 – 15).

Загальний підхід до побудови інтегрованого уроку навчання грамоти полягає у створенні сприятливого середовища для розвитку всебічних мовленнєвих навичок та зацікавленості учнів у вивченні мови (Ягупа І., 2018, с. 26–33). Урок може включати у свою загальну структуру наступне:

- ✓ аналіз художніх текстів, вивчення літературних жанрів та елементів стилістики;
- ✓ відпрацювання навичок усного та писемного мовлення через діалоги, розповіді, твори тощо;
- ✓ систематичне вивчення правил граматики та орфографії, а також їх практичне використання;

- ✓ використання ігор для залучення учнів, сприяє позитивній атмосфері та емоційному зануренню в навчальний процес;
- ✓ «задачі», що вимагають творчого підходу, можуть включати створення власних текстів, рольові ігри та інші форми активності;
- ✓ спільну діяльність, що сприяє взаєморозумінню, розвитку комунікативних здібностей та виробленню навичок колективної роботи;
- ✓ оцінювання, яке може включати якість написаних текстів, рівень засвоєння граматичних правил, а також висловлювання учнів на уроці;
- ✓ залучення учнів до самооцінки та взаємної оцінки для стимулювання самостійності та відповідальності, систематичне визначення прогресу учнів, виявлення проблемних питань та корекція навчального процесу.

Процес навчання грамоти за звуковим аналітико-синтетичним методом ділиться на три періоди – добукварний, букварний і післябукварний.

У добукварний період реалізуються важливі завдання навчання та виховання, які носять підготовчий характер. Зокрема, у першокласників формується уявлення про поняття «слово» та його функції. Кожне слово щось називає, про те, що вони відповідають на питання (хто? що? який? яка? яке? які? що робить?). На практичному рівні здійснюється ознайомлення з реченням, призначенням розділових знаків у кінці речення (. ? !) і службових слів, графічним зображенням речень. Розвивається фонетичний слух, формуються уявлення про склад і наголос у слові, мовні звуки, уміння поділяти слова на склади, визначати наголошений склад, виділяти звуки в слові, розрізняти голосні і приголосні, тверді і м'які звуки, будувати звукові схеми слів.

У цей період здійснюється підготовка до формування навички письма. Зокрема, для зміцнення м'язів кисті руки пропонуються завдання на наведення контурів малюнків, їх зафарбовування, штрихування, малювання предметів. Здійснюється ознайомлення учнів із сіткою зошита в косу лінію (робочим рядком, міжрядковими і допоміжною похилою лініями, полем), формується уміння писати елементи букв.

Букварний період є основним у процесі навчання грамоти. Його пріоритетне завдання – формування навичок читання і письма. Водночас продовжується робота над розвитком усного (діалогічного й монологічного) мовлення та пізнавальних здібностей першокласників, збагаченням їхнього життєвого досвіду. Формування навички читання здійснюється з орієнтацією на її якісні характеристики: правильність (плавне читання без помилок), виразність (здатність засобами усного мовлення передати слухачам головну думку твору), усвідомленість (розуміння задуму автора й осмислення свого ставлення до прочитаного) і швидкість (темп, який забезпечує розуміння прочитаного). Адже без правильного озвучування графічних знаків (букв) неможливе розуміння окремих одиниць тексту (слів). Без розуміння значення кожної одиниці тексту неможливо зрозуміти їх зв'язок, а без внутрішніх зв'язків окремих компонентів тексту не відбудеться усвідомлення ідеї твору.

Під час формування навички письма в букварний період учні засвоюють графічне зображення рукописних літер, способи поєднання букв між собою (верхнє, середнє і нижнє з'єднання), вправляються у написанні складів, слів і речень з вивченими буквами.

Завершується навчання грамоти післябукварним періодом. Його основне завдання – удосконалювати навички читання і письма, формувати вміння сприймати, розуміти й аналізувати прочитані художні тексти, систематизувати мовні знання, й вміння, одержані першокласниками добукварний і букварний періоди, розвивати усне мовлення, пізнавальні здібності, забезпечити підготовку учнів до навчання української мови й читання в 2 класі.

З метою підвищення рівня мотивації учнів період навчання грамоти важливо сприяти їх пізнавальній активності, формувати вміння розв'язувати нестандартні завдання, використовуючи критичне мислення, при цьому вчитель може використовувати нестандартні уроки, зокрема, урок-казку, урок-вікторину, мовну гру, інсценізацію, конкурс «Ерудит», екскурсію, тощо.

Відповідно до типології уроків та технології навчання, яка складається із системи цілісних занять, нами було виокремлено етапи моделювання уроку:

1. Формулювання теми і мети уроку.

Основою уроку, як сукупності евристичних компонентів є дидактична мета, яка може бути навчальною (засвоєння нових теоретичних та практичних знань), розвивальною (формування уміння виконувати певні логічні операції на різних етапах уроку) та виховною (сприяти розвитку моральних якостей, активності, особистості кожного учня та колективу класу). Мета прописується відповідно до прогнозованого кінцевого результату, типу та структури уроку. Також, для того, щоб досягти очікуваного результату додатково формулюють дидактичні завдання щодо розкриття певних понять та практичних дій відповідну до програмового змісту.

Методи та прийоми добираються згідно з визначеною темою та дидактичними завданнями уроку. Послідовність використання обраних дій та операцій залежить від структури матеріалу, що використовується. Методи та прийоми повинні доповнювати один одного, утворюючи таким чином цілісну та динамічну систему, яка розкривається відповідно до кожного мікро- та макроетапу в межах уроку (Балагурова М., 2004).

Отже, методично правильне моделювання уроку розпочинається з чітко визначеної мети, завдань, методів та прийомів, відповідно до поставлених цілей. Забезпечення реалізації всіх вище згаданих компонентів відбувається за допомогою засобів та способів – це те, що допомагає педагогу досягнути мети та діяти.

2. Визначення типу уроку та його структури.

Як зазначає Островерхова Н., структурою уроку називають його внутрішню будову та поетапність. Для того, щоб чітко організувати навчальний процес розрізняють макро- та мікроетапи уроку. Макроструктура складається з більших загальноприйнятих блоків, що визначають поетапність викладу матеріалу, застосування обраних форм, методів та прийомів. Мікроструктура включає в себе внутрішню будову кожного великого етапу,

конкретизує та уточнює сукупність методів, прийомів та засобів, обраних педагогом (Острроверхова Н., 2003, с. 65 – 73).

У такій структурі обов'язково повинен бути наявний взаємозв'язок між етапами та змістом навчального матеріалу. Таким чином кожен тип уроку буде відповідати своїй дидактичній меті та мати певну відмінність у структурі, яка може змінюватись відповідно до складності матеріалу, вікових та індивідуальних особливостей учнів, ресурсного забезпечення тощо. Проте, особлива увага надається реалізації саме мікроетапів уроку, для реалізації яких використовуються різноманітні методи, прийоми, колективна, групова чи індивідуальна робота учнів у класі.

Результативність та правильність обраної структури можна оцінювати лише за досягненням чи частовим досягненням поставленої мети та дидактичних завдань.

3. Проектування змісту уроку.

Етап, головною метою якого є підбір навчального матеріалу, обсяг якого залежить від можливостей учнів та змісту навчання. Важливо, щоб був зв'язок із раніше вивченими темами, підручником чи навчальним посібником. Для більш детального опрацювання поданого матеріалу вчитель може використовувати додаткові джерела інформації, добирати цікаві повідомлення для диференційованої роботи.

4. Підбір ефективних методів, прийомів та засобів навчання.

Педагогу потрібно заздалегідь обрати ті форми, методи та прийоми роботи, які будуть доцільні на відповідному типі та етапі уроку.

5. Вибір форм організації навчальної діяльності.

Для того, щоб урок не був монотонним та до активної залучались всі учні класу, на кожному етапі уроку вчителю потрібно різноманітні форми діяльності – індивідуальну, групову, парну та фронтальну.

6. Проектування цілісного уроку.

Конспект уроку – це записи його структури: зміст, етапи, форми, методи, прийоми та засоби, які буде використовувати вчитель на практиці, відповідно до визначеної дидактичної мети та вікових особливостей учнів класу.

На думку дослідниці Павлової В. це етап, де педагог може продемонструвати свою креативність, професійну та методичну компетентність, активно діяти для досягнення поставленої цілі. Для цього потрібно створити модель, яка буде включати всі складники для забезпечення якісного та методично правильного уроку. Цей етап є найбільш складним та потребує значних зусиль та підготовки з боку вчителя (Павлова В., 2016, с. 107 – 117).

7. Передбачення ресурсів зворотного зв'язку.

Суб'єкт – суб'єктні відносини між учасниками освітнього процесу, зокрема, між вчителем та учнями потребує постійного зворотного зв'язку. Таким чином, педагог має змогу отримати інформацію щодо результативності процесу навчання та виховання серед школярів, а також оцінити власну діяльність. Також, такий етап рефлексії потрібен не тільки педагогічному працівнику, а й учням, для того, щоб прослідкувати їх навчальний поступ.

До ресурсів зворотного зв'язку належать методи контролю, взаємо- та самоконтролю, які вчитель застосовує в межах уроку. Завдяки ним, педагог чітко розуміє на які вектори діяльності варто спрямувати більшу увагу, як учні засвоюють поданий матеріал, а також загальний настрій дітей і ступінь їх мотивації (Досяк І., 2007, с. 154).

8. Конструювання плану уроку.

План уроку – це допоміжний засіб для вчителя, у якому конкретизується та чітко структурується фактичний та додатковий матеріал, який буде використовуватись. Також саме на цьому етапі чітко зазначається час, відведений на кожен етап уроку та види діяльності.

Структура уроку навчання грамоти може бути гнучкою, але зазвичай включає основні етапи, які спрямовані на систематичне та ефективне вивчення

мовленнєвих навичок та досягнення поставлених цілей відповідно до змісту освіти. Нижче наведемо основні етапи уроку навчання грамоти.

Першим макроетапом уроку є організація класу до уроку. Оскільки діти у цьому віці є емоційні та рухливі, тому педагогу потрібно підібрати такі методи та прийоми, які б допомогли мобілізувати увагу учнів та підготувати їх до роботи на уроці. На цьому етапі вчителю варто створити сприятливу психологічну атмосферу, на основі довіри та доброзичливості. Також доцільно перевірити чи наявне в школярів потрібне на уроці шкільне приладдя. Даний етап не повинен займати занадто багато часу (Кондратюк О., 2015, с. 34 – 37).

Так як першокласники не отримують домашніх завдань, то перевірку засвоєння попереднього матеріалу варто провести на етапі актуалізації опорних знань учнів. Отримані знання, вміння та навички стануть основою для сприйняття та засвоєння нового матеріалу.

Педагогу потрібно постійно підтримувати увагу та активність учнів через постановку пізнавальних задач чи проблемних завдань, зацікавити їх. Для цього на етапі мотивації навчальної діяльності потрібно чітко зазначити школярам мету перебування на даному уроці та цілі, які вони повинні досягнути наприкінці. Мотивація є мікроетапом у структурі уроку, до того ж її потрібно підкріплювати впродовж всього уроку. Педагог може використовувати різноманітні ситуації успіху, бонуси чи відзнаки або ж продемонструвати практичне значення матеріалу, що вивчається (Юдіна Н., 2008, с. 46 – 51).

Також у даному макроетапі наявні мікроетапи, які притаманні тільки урокам навчання грамоти. До них належить каліграфічна хвилинка, основною метою якої є націлення учнів на старанне та зосереджене написання літер української мови. А також словникова робота, де поглиблюється та розширюється активний словник школярів, відповідно до зазначеної теми (Біляєв О., 2010).

Повідомлення теми, мети та завдань уроку повинно відбуватись через створення проблемної ситуації для того, щоб актуалізувати увагу учнів на

об'єкті, що досліджується та «пробудити» в них роль дослідників та першовідкривачів.

Наступний макроетап – це вивчення нового матеріалу через сприймання, усвідомлення та осмислення істотних зв'язків об'єкта, що вивчається. Готуючись до даного етапу, вчитель повинен підготувати матеріал, який буде відповідати темі, віковим та індивідуальним особливостям учнів, а також буде науково обґрунтований та доцільний. Також варто обрати форми, методи, прийоми та засоби, які забезпечать взаємозв'язок між вчителем та учнями, а також сприятимуть досягненню поставлених цілей.

На думку Кучерука О., вивчення нового матеріалу – це важливий етап, успіх якого залежить також від розвитку в молодших школярів стійкості уваги, критичного мислення, пам'яті тощо. Для першокласників необхідно застосовувати завдання, які базуються на зоровому та слуховому сприйманні, тобто поєднувати пояснення із різноманітними наочними матеріалами (посібниками, схемами, таблицями, малюнками та інше). Як результат, в учнів формується розуміння зв'язків та відношень між об'єктами, що вивчались. Діти удосконалюють вміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та розв'язувати проблемні питання (Кучерук О., 2014, с. 6 – 10).

Щодо етапу узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок учнів, то основне його завдання, як цілісного макроетапу – сформувати у школярів готовність до застосування отриманих знань та умінь під час виконання практичних завдань у стандартних та варіативних умовах. З цією метою педагогм використовуються різноманітні пробні, тренувальні та творчі вправи. Адже саме у процесі їх виконання та поетапного повторення вивченого матеріалу відбувається трансформація теоретичного матеріалу у практичний аспект. Таким чином учень зможе його використовувати у своїй діяльності вже знаючи, як розв'язати проблемну ситуацію та знайти альтернативні шляхи для її вирішення.

Етап закріплення набутих знань, умінь та навичок є необхідним під час уроку навчання грамоти, тому що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу. Він потребує чіткого дозування в часі для того, щоб окреслити матеріал, який потрібно систематизувати та закріпити, а також повторити за допомогою виконання певних завдань. На даному етапі також відбувається проведення фізкультхвилинки або ж психологічної розрядки для того, щоб учні змінили вид діяльності.

Останнім макроетапом уроку навчання грамоти є підсумок, на якому школярі виконують рефлексію та саморефлексію діяльності. Важливо порівняти психо-емоційний стан школярів на початку та наприкінці уроку, для того щоб визначити коефіцієнт продуктивності. Використовуючи різноманітні методи та прийоми (метод «ПРЕС», фішбоун, «Мікрофон», «Скарбничка знань» та інші), варто пригадати разом із молодшими школярами якою була тема уроку, основні завдання, які вони виконували, що найбільше сподобалось або ж не сподобалось на уроці тощо. Таким чином вчитель може проаналізувати власну діяльність на уроці та ефективність використаних методів та прийомів, опираючись на рівень засвоєння першокласниками поданого матеріалу (Чепіль М., 2012, с. 234 – 248).

Оскільки, згідно з методичними рекомендаціями, домашніх завдань у першому класі немає, то дітям цікаво виконувати посильні практичні завдання, які мають не тільки предметне, а й загальнорозвивальне значення. До прикладу, можна запропонувати учням розповісти вдома батькам про те, яку букву вони вивчали на уроці, які нові слова вивчили, або ж намалювати малюнок за змістом того, про що розповідали на уроці тощо.

Особливого значення у контексті нашого дослідження хочемо надати інтегрованому курсу “Читання та письмо для розвитку критичного мислення” (ЧПКМ). Дана система була створена для того, щоб задовільнити потреби освіти, щодо організації активного та пізнавального навчання, в контексті якого відбувається розвиток критичного мислення під час вивчення навчання

та письма (інтегрований курс «Навчання грамоти», предмети “Українська мова” та “Літературне читання”).

Основними положеннями даної технології є:

1. Процес учіння – це зв’язок нової інформації з вже раніше відомою учням. Таким чином у школярів формуються якісно нові уявлення, на вже набутих знань, умінь та навичок.

2. Учні молодшого шкільного віку надзвичайно допитливі, відповідно до вікових та психологічних особливостей. Вони задають багато додаткових запитань та пропонують власні, неповторні ідеї розвитку подій або ж розгляду того чи іншого питання.

3. Педагог виступає у ролі тьютора та ментора, який допомагає учням та ненав’язливо скеровує діяльність учнів, стимулюючи їх пізнавальну активність.

4. Обираючи метод дискусії, дебатів або вправи «Моя позиція», у школярів формується критичне мислення. Дані методи та прийоми доцільно використовувати під час опрацювання текстових повідомлень чи створення письмових робіт.

5. Основним завданням вчителя є не передача учням власне розуміння програмового матеріалу, а надання опосередкованої допомоги в розширенні та реструктуризації вже наявних у них знань, на основі нової інформації. Також допомога полягає у стимулюванні активної участі у пошуковій діяльності та розширенні інтерпретації нових об’єктів та явищ.

6. Важливий аспект сучасної освіти – це розвиток демократичної громадянської позиції, на основі літературних творів вітчизняних авторів, а також через вивчення основних правил правопису української мови.

Під час застосування даної техніки розвитку критичного мислення вчителю варто виділяти достатню кількість часу та забезпечувати можливості для розв’язування поставлених задач. Для того, щоб залучити учнів молодшого шкільного віку до активної пізнавальної діяльності, висловлювати свої креативні ідеї, вільно розмірковувати та висловлювати свої ідеї, важливо забезпечити школярам комфортне середовище для навчання.

Учні повинні сприймати та усвідомлювати матеріал, що подається педагогом, критично мислити та висловлювати власні думки та ідеї. Також школярі з повагою повинні ставитись до думок своїх однолітків, надавати конструктивну критику, щодо їх висловлювань та бути готовими до критики в свою адресу (Химинець В. & Кірик М., 2010, с. 47 – 56).

У контексті нашого дослідження, ми визначили основні цілі, які потрібно реалізувати на уроках читання та письма для розвитку критичного мислення. Цілі сформульовані на основі теорії «Таксономія освітніх цілей: сфера пізнання» Бенджаміна Блума, де науковець чітко сформулював та окреслив відповідну актуальність зазначених нижче аспектів:

- когнітивна група – усвідомлення, розуміння, відтворення, застосування, синтез та аналіз, формулювання оцінних суджень;
- афективна група – цілі окреслюються через інтереси, нахили та здібності молодших школярів;
- психомоторна група – мовленнєві навички (читання, письмо, аудіювання, говоріння), фізичні, трудові тощо (Бенджамін Блум, 1956).

Таким чином, у процесі навчальної діяльності на уроках навчання грамоти, учні залучаються до активних мовних вправ, що сприяє закріпленню теоретичних знань через практичні вправи. Використання методів, які стимулюють взаємодію школярів з вчителем, наприклад, обговорення, групова робота, рольові ігри, сприяють розвитку в учнів пізнавального інтересу, основних мовленнєвих вмінь та навичок. Вчителі можуть поєднувати пояснення, демонстрації, вправи та інші форми, щоб забезпечити різноманітність та доступність матеріалу. Також доцільно використовувати на уроках аналіз зразків текстів для навчання правильного використання мови в реальних ситуаціях. Використання схем, діаграм, таблиць або інших засобів візуалізації для кращого розуміння граматичних концепцій. Ці особливості допомагають створити ефективне середовище для вивчення грамоти та розвитку мовних навичок учнів (Мартиненко В., 2015, с. 154 – 160).

На уроках навчання грамоти використовують різноманітні методи для ефективного вивчення та закріплення програмового матеріалу. Деякі з популярних методів включають:

- ✓ пояснення та демонстрацію – вчитель чітко пояснює новий матеріал та транслює правильне використання граматичних конструкцій;
- ✓ практичні вправи – залучення молодших школярів до активних мовних вправ для практичного застосування та закріплення вивченого матеріалу;
- ✓ ігрові методи – використання різних ігор, гравцевих завдань та конкурсів для зацікавлення учнів та створення позитивної атмосфери;
- ✓ рольові ігри – ситуаційні гри, де школярі відтворюють реальні комунікативні ситуації, допомагають їм впроваджувати граматичні знання в практику.
- ✓ групову роботу - розвиток співпраці та комунікації між учнями, коли вони разом розв'язують завдання та вправи;
- ✓ проєктну діяльність – створення проєктів, що передбачають використання граматичних правил у творчий спосіб, наприклад, написання оповідань чи створення рекламних текстів;
- ✓ використання технологій – залучення до навчання різних онлайн-ресурсів, ігрових програм, аудіо- та відеоматеріалів для різноманітності підходів;
- ✓ мозаїчний підхід – поєднання різних методів та підходів для максимального засвоєння граматичних правил.

Використання різноманітних методів дозволяє створити динамічне та цікаве навчання грамоти, враховуючи різноманітні стилі навчання учнів. Щодо інтерактивних методів, то їх також доцільно використовувати на уроках навчання грамоти, сприяючи активному залученню учнів та покращенню їхнього розуміння та застосування граматичних правил та мовленнєвих навичок (Любчак І., 2019, с. 14).

Деякі інтерактивні методи включають: обговорення в групах, що дозволяє учням висловлювати свої думки, обмінюватися ідеями та спільно вирішувати мовні завдання; рольові ігри, які сприяють вживанню мовних конструкцій у реальних ситуаціях через відтворення ролей та сценаріїв; кросворди та головоломки – забезпечують навчання грамоти через гру та вирішення проблемних завдань; використання комп'ютерних технологій, де відбувається залучення школярів до інтерактивних вправ за допомогою комп'ютерних програм, мобільних додатків чи веб-ресурсів; мовні дебати – сприяють розвитку вміння висловлювати думки та аргументації з використанням правильної граматики; гра "Хто як каже?" – учні можуть відтворювати різні мовленнєві стилі або імітувати діалоги для закріплення мовних навичок; конкурси та вікторини для залучення учнів у формі гри для перевірки та підсумкового закріплення знань.

Також, у процесі дослідження, аналізуючи не тільки досвід вчителів, які брали участь в опитуванні, різноманітні публікації та інтернет-джерела, нами було визначено систему мовних вправ, які використовуються на уроках навчання грамоти:

- вправи на розпізнавання звуків: записати слова з однаковим початковим звуком. Визначити відмінності в звучанні приголосних та голосних звуків;
- вправи на складання речень: скласти речення, використовуючи нові слова з теми уроку. Переписати речення, змінюючи порядок слів;
- вправи на граматичні правила: визначити правильну форму дієслова в контексті. Побудувати речення, використовуючи різні частини мови;
- ігрові вправи: гра "Складай Слова": Учні використовують літери, щоб створити якнайбільше слів. Гра "Граматичний Суд": Учні виправляють граматичні помилки у реченнях.

- вправи на розширення лексичного запасу: скласти словникові слова за темою уроку та використати їх у реченнях. Співставити слова, які мають схожі значення;
- творчі вправи: написати оповідання, використовуючи нові граматичні концепції. Скласти власні питання та відповіді на них;
- групові вправи: спільно редагувати речення, виправляючи граматичні помилки. Спільно створювати діалоги, використовуючи різні граматичні структури;
- інтерактивні вправи: використання електронних ресурсів для віртуального розв'язання граматичних завдань. Використання мультимедійних засобів для наглядної ілюстрації граматичних правил.

Ця система вправ розроблена для різноманітного та ефективного навчання грамоти, враховуючи різні стилі вивчення та забезпечуючи активну участь учнів у навчальному процесі. Ці інтерактивні методи не лише роблять уроки навчання грамоти цікавими, але й сприяють ефективному вивченню програмового матеріалу через активну участь учнів.

У своїх дослідженнях Нежива Л. та Паламар С. вказують, що роль вчителя на уроках навчання грамоти є ключовою для успішного засвоєння мовленнєвих навичок учнями. Адже педагог відіграє роль ментора – наставника, який надає чіткі та доступні пояснення нового граматичного матеріалу, враховуючи різний рівень розуміння учнів. Також, вчитель повинен бути ідеальним прикладом для учнів із чіткою та правильною вимовою, без діалектизмів та суржику. Саме демонстрація правильного використання граматичних правил через приклади, формуватиме в учнів власний мовний стиль (Нежива Л. & Паламар С., 2020, с. 129 – 142).

Задля кращого усвідомлення матеріалу молодшими школярами, вчитель створює різноманітні мовні завдання та вправи, які спрямовані на закріплення та практичне використання здобутих знань. Вчителю важливо створювати зацікавленість учнів в вивченні читання та письма, пояснюючи їх важливість

для мовленнєвого розвитку. Педагог повинен забезпечувати позитивну атмосферу на уроці, де школярі відчувають комфорт та відкритість для спілкування та вираження своїх думок. Розвиток в учнів навичок самостійного мислення та критичного аналізу мовних конструкцій, відбувається через залучення їх до практичного використання граматичних навичок у письмі та усному мовленні. Відмінна робота вчителя на уроках навчання грамоти сприяє якісному вивченню української мови та формуванню в учнів ефективних мовленнєвих навичок.

Якість навчального процесу забезпечується через використання інноваційних методів на уроках навчання грамоти, до яких належать:

- ✓ граматичні ігри з використанням технологій. Приклад: використання мобільних додатків для ігор, що розвивають навички читання та правопису;
- ✓ використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR). Приклад: створення віртуального казкового світу, де учні читають та взаємодіють з персонажами;
- ✓ метод проєктного навчання. Приклад: створення книги чи історії з використанням різних форматів (текст, зображення, звук).
- ✓ правила орфографії через музику та відео. Приклад: створення пісень або відеороликів, де учні використовують правильну граматику та слова;
- ✓ сучасні інтерактивні засоби. Приклад: використання інтерактивних дошок або онлайн-інструментів для колективного розв'язання граматичних завдань;
- ✓ електронні книги та аудіо-ресурси. Приклад: використання аудіо-книг та електронних ресурсів для сприяння навичкам читання та розуміння тексту;
- ✓ гіпертекст та інтерактивні сценарії. Приклад: створення інтерактивних текстів, де учні можуть вибрати різні шляхи розвитку сюжету;

- ✓ співпраця в онлайн-середовищі. Приклад: обговорення та співпраця над текстами в спеціальних онлайн-платформах для читання та обговорення.

Ці інноваційні методи активно залучають учнів, роблять навчання більш цікавим та забезпечують зміну підходу до вивчення грамоти та читання в сучасному освітньому середовищі (Гогриш Л., 2009, с. 4 – 8).

Отже, основними ознаками інтегрованих уроків навчання грамоти є гнучкість та адаптивність структури, що дозволяють вчителю ефективно реагувати на потреби конкретного класу та допомагають учням систематично розвивати свої мовні навички. Поєднання вивчення граматики, правопису та розвитку мовленнєвих навичок в єдиному уроці для більш глибокого розуміння мови. Використання мовних навичок у контексті матеріалів з інших предметів, робить навчання більш змістовним та цікавим. Використання інтерактивних методів, ігор та проєктної діяльності сприяють активізації мовних навичок школярів. Цей підхід дає можливість створити цілісний мовний досвід для учнів та покращити їхні здібності використовувати мову в різних ситуаціях життя.

2.3. Система роботи з впровадження інтегративного підходу до навчання грамоти молодших школярів

Для реалізації мети та окреслених завдань дослідження нами було проведено експеримент, під час якого аналізувалися можливості використання вчителями початкових класів інтегративного підходу до уроків навчання грамоти, виявлялися труднощі, які виникали в процесі педагогічної діяльності на інтегрованих уроках навчання грамоти. На констатувальному етапі експерименту у спілкуванні з учителями ми з'ясували, що вчителям не вистачає навчально-методичних матеріалів, зразків інтегрованих уроків. З метою підвищення якості проведення інтегрованих уроків навчання грамоти, формування ключових предметних компетентностей учнів ми запропонували систему цікавих інтегрованих уроків навчання грамоти, форм та методів навчання молодших школярів.

Завдяки читанню учні можуть як поповнити свої знання, так і збагатити словниковий запас. Оскільки це багатство також відображається в їхніх мовленнєвих навичках, виявляється, що читання також значно сприяє розвитку експресивних мовних навичок. Однією із таких експресивних мовних навичок є «письмо».

Без сумніву, письмо також є базовою навичкою, що входить до мовної сфери та формує останню стадію ефективного її вивчення та набувається через освіту. Дана навичка визначається як здатність людей виражати свої почуття, думки, мрії, враження чи досвід щодо предмета, дотримуючись основних правил мови в рамках певного планування, навички письма насправді включають багато когнітивних, афективних і психомоторних навичок.

Інтегрований урок навчання грамоти є особливим типом уроку, на якому забезпечується внутрішньопредметна інтеграція письма та читання, на основі змістового об'єднання матеріалу, що вивчається. Тому система уроків саме з цього навчального предмету, має на меті, відповідно до Державного стандарту початкової освіти, сформувати мовленнєву та читацьку компетентності учнів через засвоєння основних лінгвістичних правил української мови, читання та аналіз художніх творів, як вітчизняних авторів (Лисенко Г., 1998, с. 10).

Проведене дослідження засвідчило, що під час використання інтегративного підходу з метою закріплення написання великих та малих літер варто використовувати різноманітні тренувальні вправи, на основі прочитаних текстів. Адже їх застосування допоможе школярам удосконалити навичку письма друкованих та рукописних літер, покращити їх звуковимову, навичку правильного та виразного читання, вміння аналізувати та систематизувати отриману інформацію.

Іванчук М. написала: «Якщо ми хочемо побачити, які уроки були винесені з текстів, які читають діти, ми повинні шукати їх у тому, що вони пишуть», вона сформулювала переважаюче розуміння розвитку грамотності як цілісний, а читання та письмо як взаємні. Також, науковець стверджувала, що діти «налаштовуються» на форми та структуру текстів, а потім можуть

писати в стилі або настрої текстів, які вони прочитали (Іванчук М., 2004, с. 89 – 95).

Володіння усною мовою є необхідним для читання та письма. Деякі з найвпливовіших когнітивних здібностей, які забезпечують основу для говоріння, читання та письма, це: увага, вербальна оперативна пам'ять, виконавче функціонування та швидкість обробки. Ці когнітивні здібності тісно пов'язані між собою та мають спільні функції. Наприклад, учні повинні приділяти постійну увагу звукам мовлення, а також розпізнавати їх в словах і маніпулювати ними. Школярі демонструють цю здатність у читанні під час розшифрування слів, тоді як у письмовій формі ця здатність виявляється через написання.

Іншим прикладом є вербальна оперативна пам'ять. Цей когнітивний навик обмежений обсягом матеріалу, який може вмістити оперативна пам'ять, і часом, протягом якого можна виразити маніпуляції мовою. Науковець Бадер зазначає, що коли молодші школярі читають текст, вони часто зберігають готове речення в робочій пам'яті, а потім перечитують попереднє речення, щоб покращити своє розуміння. Під час письма, створюючи фрази, речення та абзаци, використовують саме словесну оперативну пам'ять (Бадер В., 2000, с. 200 – 231). Третя когнітивна здатність – це виконавче функціонування, за допомогою якого учням необхідно планувати, самоконтролювати та змінювати плани під час виконання мовних завдань. Наприклад, як читачі, так і автори повинні самостійно перевіряти візуально подібні слова (каса – кара, сон – сом, мак – рак) та омоніми (замок та замок, атлас – атлас).

І останнє, але не менш важливе – швидкість обробки, швидкість, з якою учні здатні отримувати інформацію та виконувати плани. Учні, які добре засвоїли навички читання та письма можуть швидко назвати кілька елементів певної категорії, тоді як діти з нижчою швидкістю обробки можуть бути точними у своїх відповідях, але їхні відповіді майже завжди дуже повільні. Для того, щоб учні розвивали вільне читання або письмове висловлювання, їм

потрібне структуроване навчання, а також достатня практика використання цих навичок.

Приклад системного застосування даних вправ показано на уроці, темою якого є «Звук «ж», велика та маленька літера «Ж, ж». Закріплення знань про дану букву на основі опрацювання казки «Лисичка та журавель» (Додаток В).

Метою даного уроку є закріплення вмінь читати склади та слова, де використовується буква «Ж», удосконалення навички побудови звуко-буквеної моделі слів, вміння безпомилково знаходити звук «ж» у словах; розвивати навичку виразного читання; збагачувати активний словник учнів; розвивати пам'ять та увагу читача, виховувати інтерес до читання творів усної народної творчості, любов до українського слова.

На основі читання казки про «Жукляндію» та вірша І. Січовика «Жуки» в учнів актуалізуються знання, отримані на попередніх уроках, формується навичка фонематичного слуху та закріплюється вміння знаходити потрібний звук на початку, всередині або ж в кінці пропонованих слів. Виконуючи завдання «Кросворд», «Поєднай правильно», за змістом прочитаного, школярі поповнюють свій активний та пасивний словничок, вправляються у створенні звуко-буквеної моделі, та позначенні вивчених звуків буквами на письмі. У контексті зазначеного ефективним є використання на уроці інтерактивного методу «Ажурна пилка». Адже, у процесі групової діяльності, учні спільно узагальнюють значну кількість мовленнєвого матеріалу на уроці, постійно взаємодіють один з одним і таким чином, навчаючи заповнюють власні прогалини у мовленнєвих знаннях.

Як зазначають у своїх дослідженнях Вашуленко М., Пономаренко К., Савченко О. основним компонентом вільного читання є розпізнавання слів, здатність розпізнавати написані слова правильно й автоматично. Ця здатність допомагає забезпечити правильне написання слів, оскільки учні вчать представляти форми літер у пам'яті, а також стратегії їх автоматичного пошуку з пам'яті. Школярі, які читають без зусиль, з часом отримують успішний досвід широкого читання. Як результат, вони мають перевагу,

оскільки можуть вивчати більше слів і збільшувати свій словниковий запас. Таке використання слів не тільки покращує їхнє розуміння прочитаного, але й покращує правопис. Крім того, діти, які добре розуміють прочитане, можуть проявляти більший інтерес до письма. Вони усвідомлюють зв'язки слів у різноманітних моделях речень і те, як автори структурують текст разом із правилами, які ним керують (Пономарьова К., 2018, с. 47 – 66).

Таким чином, можна стверджувати, що використані форми та методи роботи на даному уроці, сприяють формуванню навичок читання та письма через внутрішньопредметні зв'язки між навчальним матеріалом, адже завдання охоплювали та транслювали об'єктивні зв'язки між базовими знаннями, вміннями та навичками, які були прогнозовані у меті.

Для розвитку вміння розпізнавати голосні звуки у мовленні та позначати їх на письмі буквами ефективною є робота з індивідуальними картками. Працюючи самостійно над проблемними завданнями, учні усвідомлюють власний рівень мовленнєвого розвитку з даної теми. У доцільності використання роботи такого типу, ми пересвідчилися під час проведення уроку на тему «Позначення голосних звуків буквами. Правильне інтонаційне читання тексту «Куликове болото» Олени Пчілки» (Додаток Г).

Опрацьовуючи вправи на уроці, учні індивідуально виконують ряд завдань, таких як «Де чий будинок?» (закріплення вміння визначати слова, у яких я, ю, є позначають один або два звуки), «Слова-близнюки» (усвідомлення лексичного значення слова, яке може змінюватись, у зв'язку із використанням різних голосних звуків (дим – дім, бак – бік)). Казка «Куликове болото» є підсумковим етапом усвідомлення та закріплення значення використання голосних звуків у мовленні, адже на основі прочитаного, в учнів формуються не тільки мовні: лексичні, фонематичні та граматичні навички, а й аудіативні, діалогічні та монологічні вміння.

На початкових етапах читання та письма ланцюжки слів можуть допомогти зв'язати літери та звуки. До прикладу, вчитель вимовляє слово, яке потім учні розбивають на фонемі або окремі звуки. Школярі кодують ці

фонемі в букви, записуючи слово. Потім вони повертають процес, читаючи слово вголос, змішуючи звуки. Нарешті вчитель просить їх змінити один звук у слові, наприклад, «сон» на «сом». І процес повторюється. Вправа допомагає пов'язати вимовлені звуки з написаними літерами, а також процеси читання та написання слів.

Для формування у школярів стійкої мотивації до вивчення української мови та акумуляції їх уваги на інтегрованих уроках навчання грамоти, можна використовувати казкових персонажів або героїв мультфільмів. Такий творчий підхід до організації навчання, де діти співпрацюють або змагаються з ними, допоможе вчителю створити сприятливе психолого-емоційне середовище та концентрувати увагу учнів на важливих аспектах вивчення теми. Прикладом використання такого прийому є урок на тему «Букви я, ю, є, ї та їх позначення звуками. Читання твору «Український віночок» Олекса Воропай» (Додаток Д).

Метою даного інтегрованого уроку є аналіз правил про те, коли букви я, ю, є, ї позначають два звуки, розвиток в учнів вміння на слух визначати їх звукове позначення, будувати правильну звуко-буквену модель, працювати у парах та самостійно, виховувати пізнавальний інтерес до вивчення держаної мови, товарицькість та допитливість.

Використовуючи інтерактивні вправи «Автор коміксу», «Розумне перо», «Коректор», «Правильні імена» та «Буквений букет», на основі прочитаного оповідання «Український рушничок», інтегрується тематичний матеріал для кращого засвоєння учнями змісту теми. Учні закріплюють та узагальнюють мовний матеріал, який подається на уроці щодо позначень букв я, ю, є, ї звуками, школярі розвивають діалогічне мовлення, взаємодіючи між собою, у процесі виконання завдань удосконалюють вміння логічно висловлювати свої думки та відповідати повним реченням, також закріплюють вміння каліграфічно й грамотно писати, на основі вивченого про букви я, ю, є, ї.

Навчання дітей тому, як пояснювати свої відповіді, відповідаючи на запитання для читання, також є важливою частиною процесу навчання

грамоти. Це може допомогти їм працювати більш незалежно і глибше думати про своє розуміння тексту. Для цього вчителі повинні приділяти час обговоренню вихідного матеріалу, досліджуючи контекст, з якого він був взятий, і виділяючи в тексті ключові ідеї та докази, що підтверджують різні точки зору. Зосереджуючись на спільному обговоренні доказів і наслідків, вчителі можуть створити середовище в класі, де учням буде комфортно висловлювати власні ідеї, не боячись осуду. У міру того, як діти тренуються відповідати на запитання про текст і навчилися висловлюватись, вони зможуть краще формулювати свої думки, почуття та розуміння прочитаного.

Як бачимо, даний інтегрований урок спрямований на розвиток інтелектуальних, лінгвістичних, літературних та художніх здібностей молодших школярів, оскільки пропоновані завдання відповідають віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів.

Розвитку усного діалогічного та монологічного мовлення, сприяє групова та парна робота, оскільки такий підхід забезпечує можливість об'єднання школярів з різним рівнем мовленнєвого розвитку. Яскравим прикладом використання такого виду діяльності є нестандартний урок «Країна знань. Цікава подорож», під час якого інтегрується мовно-літературна та математична освітні галузі. Метою даного уроку є узагальнення знань про раніше вивчені букви, розвиток вміння позначати літери відповідними звуками, уваги та пам'яті, а також навички свідомого, виразного та правильного читання, виховувати любов до праці, до своєї мови, наполегливість та старанність (Додаток Е).

Яценко Т. стверджував, що важливо пам'ятати, «наскільки заплутаними є зв'язки, які живлять наші грамотні реакції» і враховувати різноманітні та численні джерела цих зв'язків (Яценко Т., 2016, с. 329). Читання включає не лише речення чи окремі тексти, які молодші школярі можуть вибрати для себе, але й будь-яку активність з написаною чи надрукованою інформацією. Вони можуть читати коментарі під популярним відео на YouTube, інструкції про те, як досягти наступного рівня у відеогрі або блог про улюбленого спортсмена

чи знаменитість. Вивчаючи, як діти читають для задоволення, важливо враховувати всі ці варіанти. Адже ідеї про читання для задоволення необхідно переглянути в світлі нових практик цифрової грамотності учнів і складного способу зміни грамотності. Обмежити уявлення про те, чим має бути читання із задоволенням, означає обмежити розуміння дитячого досвіду грамотності. Якщо можна сказати, що літературна мова впливає на використання мови та стиль письма, яким користуються діти, то інші форми спілкування з нелітературними текстами та мовні стилі також повинні бути взяті до уваги.

Виконуючи математичні завдання, школярі застосовують свої вміння та навички усного обчислення, додавання та віднімання чисел з переходом через десятку тощо. Для закріплення знань і вмінь знаходити потрібні звуки й відповідні букви, дітям пропонується зробити ряд вправ для перевірки та рефлексії. Зокрема, у вправі «Хитрий звук» учням потрібно впіймати потрібний звук, гра «Уважним будь!», де варто виправити помилки у словах та звуко-буквених моделях та інші. Оскільки одним із завдань періоду навчання грамоти є навчити дітей читати, особлива увага на таких уроках приділяється розвитку навичок читання таких як правильність, виразність, свідомість та швидкість. При цьому учні читають твір ланцюжком, зливою, дрібним дощиком, як равлик тощо.

Популярні культурні та цифрові тексти разом із художньою та документальною літературою та коміксами є багатим ресурсом, завдяки якому діти вчаться писати різними способами. Школярі є вправними оповідачами і можуть представити різні точки зору через розповідь; вони можуть використовувати різні семіотичні системи для написання та можуть створювати тексти, які залучають тих, з ким вони стикалися. Тому важливо, щоб вчителі знаходили місця, де діти могли б вільно писати та мали можливість більше зрозуміти тексти, з якими діти стикаються поза школою. Діти обирають для написання ті типи текстів, які їм подобаються, а досвід читання певних типів тексту робить їх компетентними в цьому жанрі. Це вірно незалежно від того, чи є мова та стиль текстів, які зустрічаються,

літературними чи ні, і чи відбувалося читання в традиційній чи новішій формі. Залучення дітей до текстів як читачів і письменників є цілісним у тому сенсі, що їхній вибір читання інформувати про своє написання різними способами, включаючи форму, зміст, стиль і мову. Відповіді дітей на тексти, які зустрічаються, відображаються у створенні ними власних висловлювань і вони використовують свій досвід роботи з реченнями чи текстами, щоб перепроєктувати та досліджувати межі. Вільний вибір дітей письма показує, що вони мають уяву та творчість у своєму використанні мови та що вони можуть використовувати різноманітність слів та речень з впевненістю та майстерністю.

Наведемо ще один приклад уроку навчання грамоти з використанням методів для розвитку критичного мислення про закріплення літери «Хх» та читання літературного твору «Хустка» (Додаток Є).

Питання розвитку в учнів критичного мислення та здатності вирішувати проблемні питання, об'єктивно аналізувати та синтезувати інформацію, яка сприймається, завжди було актуальним. У Концепції Нової української школи також ззначається, що розвиток вище згаданих вмінь є важливим завданням процесу навчання та виховання.

Використовуючи методи критичного мислення, такі як «Слово – звук. Нумо визначай», метод «Кубування», розминка, співвіднесення букв та звуків, «Передбачення», творчий пошук тощо, в учнів розвиваються основні види мовленнєвої діяльності. Зокрема, аудіювання – опрацювання тексту «Хустка» після читання його вчителем, виконання по ньому додаткових завдань; говоріння – учні не тільки обговорюють основні теоретичні аспекти уроку, які стосуються звука та букви «Хх», а й ведуть бесіду за змістом прочитаного, використовуючи також власний досвід. Що стосується читання, то для даної навички виділяється декілька мікроетапів, до прикладу, читання мовчки, ланцюжком, читання твору кращими учнями. Для того, щоб учні вдосконалили свої вміння у письмі, вчитель використовує роботу в парі на

аркушах паперу, співвіднесення слова і звукової моделі (індивідуальна робота), а також каліграфічну хвилинку.

Творча робота, а саме малювання хустки допомагають учням розвивати творчі та креативні навички, інтегруючи їх з навичками читання та письма. Використовуючи методи критичного мислення, а саме вправу «Передбачення», метод «Кубування», до активної діяльності можна залучити всіх учнів в класі. Таким чином молодші школярі будуть у постійному пошуку, креативно вирішуватимуть проблемні завдання, фантазуватимуть, не боячись помилки, будуть висловлювати свою думку.

Важлива роль на таких уроках надається вчителю, адже він повинен контролювати процес здобуття знань, підтримувати учнів та сприймати кожного, як неповторну особистість. Готуючись до такого уроку, педагогу також необхідно проявити свою творчість та креативність, професійну та методичну компетентності, для того, щоб досягнути бажаного результату (Митник О. & Шпак В., 1997, с. 11 – 23).

Отже, аналізуючи інтегровані уроки навчання грамоти, можна визначити, що ключовим елементом внутрішньопредметної інтеграції є саме змістовий матеріал мовно-літературної освітньої галузі. А результатами застосування даного систематичного процесу є сформовані знання, вміння та навички учнів, відповідно до очікуваних результатів, а також генерація нової всебічно розвиненої особистості школяра, яка здатна застосовувати вивчену інформацію та здобуті вміння на практиці. Інтегровані уроки навчання грамоти позитивно впливають на комплексний розвиток у молодшого школяра мовленнєвих навичок читання, письма, говоріння та аудіювання, через адаптацію навчального матеріалу до особистих інтересів дітей. Також дані уроки транслюють ключовий принцип Нової української школи, а саме зв'язок навчання із життям та пропагують важливість вивчення мови в цілому.

Висновки до другого розділу

Інтеграція технологій під час уроків навчання грамоти має потенціал для трансформації як викладання, так і навчання, створюючи більш привабливий, персоналізований та ефективний досвід навчання для учнів.

У процесі нашого дослідження ми з'ясували, що важливою перевагою інтегрованого підходу на уроках навчання грамоти є те, що вона може допомогти індивідуалізувати навчальний досвід учнів. Це може допомогти покращити успішність учнів, особливо для тих, хто може мати труднощі в традиційних класах.

Сучасна взаємодія також може допомогти полегшити спілкування та співпрацю між учнями, вчителями та батьками. Інтегрований курс навчання грамоти поєднує вивчення граматики, правопису та розвитку мовленнєвих навичок в єдиному уроці для більш глибокого розуміння мови. Використання інтерактивних методів, ігор та проєктної діяльності сприяють активізації мовних навичок школярів. Цей підхід сприяє створенню більш привабливого середовища для навчання, сприяючи обговоренню та обміну інформацією між учнями під час уроку навчання грамоти.

Інтегровані уроки навчання грамоти позитивно впливають на комплексний розвиток у молодшого школяра мовленнєвих навичок читання, письма, говоріння та аудіювання, через адаптацію навчального матеріалу до особистих інтересів дітей. Також дані уроки транслюють ключовий принцип Нової української школи, а саме зв'язок навчання із життям та пропагують важливість вивчення мови в цілому. Реальність, інноваційні підходи та сучасні педагогічні технології підвищують продуктивність уроків навчання грамоти. Широке використання мультимедіа та анімації підвищує інтерес учнів до уроків та рівень їх знань.

Педагогам потрібно ґрунтовно прищеплювати компетентності на кожному уроці навчання грамоти. У цьому випадку також доцільно вміти використовувати нові педагогічні технології, інноваційні ідеї, інтерактивні методи та творчі підходи у навчанні.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури з окресленої проблеми засвідчив, що інтеграція – це ефективний та необхідний елемент змін для сучасної системи освіти в умовах Нової української школи. Адже, як зазначає О. Я. Савченко, на основі інтеграції здійснюється особистісно-зорієнтований підхід до навчання молодших школярів, опираючись на їх життєвий досвід, вікові та індивідуальні особливості. У 1 класі інтегрована освіта є обов'язковою, про це зазначається у Державному стандарті початкової освіти. Встановлено, що у курсі «Навчання грамоти», у контексті мовно-літературної освітньої галузі, інтегрується змістовий матеріал з читання та письма. Таким чином, у молодших школярів цілісно формуються основні ключові та предметні компетентності, зокрема, закладаються основи початкового уміння читати за букварем, тобто формується мовленнєва та читацька культура, здатність спілкуватись українською мовою і компетентність уміння вчитися.

Аналіз практичного досвіду, спостереження за освітнім процесом дає підстави стверджувати, що зв'язок між читанням і письмом, основні когнітивні здібності, увага, вербальна оперативна пам'ять, виконавчі функції та швидкість обробки навчального матеріалу є важливими у навчанні молодших школярів. Хоча здається правдоподібним, що особливості читання та письма однакові, очевидно, що вони не зовсім однакові. Найважливіше пам'ятати, що автоматизація навичок читання та письма необхідна. Молодші школярі отримують найбільшу користь, коли навчання є прямим і чітким, а також забезпечується достатній огляд і практика.

У взаємодії навчання читати і писати у школярів покращується здатність критично мислити. Адже ці навички безсумнівно пов'язані і розвиток одного незмінно зміцнює інше. У контексті нашого дослідження, було визначено, що якщо дітей позиціонувати як «читачів-письменників», у яких ці навички не є окремими, а частиною одного набору процесів, тоді буде користь від читання та письма в класі та для дітей як окремих осіб.

У процесі дослідження розкрито внутрішньопредметні зв'язки у структурі інтегрованого уроку навчання грамоти. Опрацьовуючи мовний змістовий матеріал в учнів розвиваються лінгвістичні, фонематичні, лексичні та інші знання, вміння і навички. У свою чергу, оволодіння навичкою правильного, свідомого та виразного читання, вмінням аналізувати зміст прочитаного твору, знаходити єдність художніх форм вияву автора тощо є тими ключовими аспектами, які розвиваються у школярів у процесі читання, як ще одного компонента інтеграції предмету навчання грамоти.

У процесі констатувального етапу експерименту нами виявлено, що більшість учителів (80%) розуміють процеси інтеграції і знають як проводити уроки, лише 15 % зустрічаються з труднощами в організації інтегрованого навчання, 100% учителів вказали на важливості інтегративного підходу у навчанні молодших школярів.

За результатами проведеного дослідження розроблено та запропоновано систему інтегрованих уроків навчання грамоти на яких за допомогою внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків формується мовленнєва й читацька компетентності школяра.

Дана система забезпечила сприятливі умови для опанування мовним матеріалом учнів, якісне використання навчально-методичного забезпечення вчителів до уроку. Під час інтеграції учні краще вивчають букви, засвоюють слова, а, отже, збагачується словниковий запас, розповідають / переказують цікаві історії про вивчені літери, розвиваючи таким чином навички усного мовлення.

Вивчення стану досліджуваної проблеми засвідчило, що під час проведення інтегрованого уроку вчителі використовують цікаві форми, методи роботи з учнями, серед яких метод «Мікрофон», інтерактивні вправи «Автор коміксу», «Розумне перо» тощо. Заслужують на увагу і уроки-екскурсії, уроки-вікторини, дослідження властивостей різних мовних та літературних понять через інтерактивні вправи «Впіймай звук», «Що, де, коли?», «Казкар» тощо.

Доведено що такі підходи до проведення уроку є чудовим способом якісного структурування, презентації та пояснення змістового матеріалу, на основі викладу педагогом, органічно-становлених взаємозв'язків для учнів.

Також нами було визначено, що учнів потрібно вводити в молодшому шкільному віці до самостійної, активної та правильної пізнавальної діяльності, в якій вміння стають засобом оцінки власної поведінки та визначення змістовності виконаних завдань. Важливу роль у цьому процесі відіграють самостійні зусилля школярів, підтримувані вчителем, який використовує активізаційні методи, що сприяють зростанню свідомого ставлення до пізнаного змісту та створюють великі можливості для збагачення розвитку особистості дитини.

У процесі дослідження з'ясовано, що інтегративні процеси у курсі «Навчання грамоти» – це новітні умови якісної інтелектуальної діяльності молодших школярів, оскільки інноваційні методи та прийоми навчання української мови і читання є дієвим способом формування в учнів якісно нових знань за короткий проміжок часу, становлення систематичності та цілісності в усвідомленні інформації. Вони впливають на динамічність застосування школярами цих знань у реальних проблемних ситуаціях, підвищують рівень їх критичного мислення та дієвість для досягнення поставленої початкової мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bloom, Benjamin S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives*. Published by Allyn and Bacon, Boston, MA. Copyright (c) 1984 by Pearson Education. Електронний ресурс. Режим доступу: edu.ua/index.php/journal/article/view/778/621.
2. Burnett C. and Merchant G. (2018) *Affective encounters: enchantment and the possibilities of reading for pleasure*. *Literacy*, 52, pp. 62–69.
3. Бадер В. І. (2000). *Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів*. Київ.: АПН, 200 – 231.
4. Балагурова М. І. (2004 – 2005). *Інтегровані уроки як спосіб формування цілісного сприйняття світу*. Фестиваль педагогічних ідей «Відкритий урок»,
5. Бех І. (2002). *Інтеграція як освітня перспектива*. Початкова школа, № 5, 5–
6. Бібік Н. М. (2018). *Нова українська школа: poradnik dla vchytelja*. Київ. Літера, 147 – 152.
7. Біляєв О. М. (2010). *Інтегровані уроки рідної мови*. Диво слово, №5.
8. Біляєв О.М. (1991). *Концепція інтенсивного навчання мови*. Українська мова і література в школі, № 6, 26 – 30.
9. Божко Н. (2018). *Інтегративний підхід до навчання в контексті реформування системи освіти України*. Молодь і ринок, № 7, 84 – 89.
10. Большакова І. О. (2015). *Комплексне навчання у 20-х рр. ХХ ст. як джерело розвитку міжпредметної інтеграції змісту навчання другої половини ХХ ст.* Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2015. - Вип. 18. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppro_2015_18_7, с. 36 – 41.
11. Большакова І. (2013). *Міжпредметна інтеграція змісту навчання*. Початкова освіта, № 40.
12. Большакова І. О. (2014). *Особливості реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання на уроках у початковій школі*. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2014/05/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%86.%D0%9E..pdf>.

13. Большакова І. & Пристінська М. (2023). *Посібник «Українська мова. Буквар 1 клас»*. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/16NLwZWPbMbiVGihVYhFueju4jHOhVrgB/view>, с. 30 – 31.
- Вашуленко М. С. (2011). *Методика навчання української мови в початковій школі*. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Літера ЛТД, 33 – 36.
14. Вашуленко М. С. (2012). *Навчання грамоти в 1 кл.* Посіб. для вчителя. – Київ. Видавничий дім «Освіта», с. 12 – 15.
15. Вашуленко О.В. (2016). *Навчання грамоти: моделюємо урок на засадах компетентнісного підходу*. Учитель початкової школи. № 10, 8 – 12.
16. Вашуленко О. В. (2017). *Організація навчання грамоти першокласників (читання) на засадах компетентнісного підходу*. Початкова освіта: портрет випускника початкової школи, розроблений відповідно до структури освітніх результатів на компетентнісній основі; методичні рекомендації МОН України щодо організації 9 навчально-виховного процесу в 2017/2018 навчальному році; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи; оновлені на компетентнісній основі критерії оцінювання. – К. : УОВЦ «Оріон», 21 – 28.
17. Вашуленко М.С. (2018). *Українська мова і мовлення в початковій школі*. Методичний посібник. Київ, видавничий дім, «Освіта», с. 257 – 280.
18. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (2005). Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 129.
19. Горгош Л.І. (2009). *Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи*. Розкази онуку, №1-2, с.4 – 8.
20. *Державний стандарт початкової освіти*; від 21 лютого 2018 р. № 87. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article>.
21. Зайцева Л. (2011). *Інтегрований підхід: сутність та можливість впровадження в дошкільній освіті*. Молодь і ринок. № 12 (83), с. 55 – 58.
22. Засекіна Т. (2020). *Інтегративний підхід у шкільній природничій освіті*. Український педагогічний журнал, № 4, 62.

23. Зиммельдінова А. (2011). *Інтегроване вивчення предметів за галузями знань*. Навч. пос. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, с. 86.
24. Іванчук М. Г. (2001). *Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі*. Навч.-метод. посібник. Чернівці : Рута, с.17.
25. Іванчук, М. Г. (2004). *Міжособистісна взаємодія в умовах інтегрованого підходу до навчання*. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал, 138 – 145.
26. Іванчук М.Г & Олійник М. (2019). *Розвиток особистісного потенціалу молодшого школяра в умовах інтегрованого навчання*. Педагогічна освіта: теорія і практика 2 (26), 254 – 259.
27. Ілляш С. (2013). *Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність*. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького держ. пед. ун. ім. І. Франка. Дрогобич : Посвіт. Вип. 6. Ч. II, с. 57– 65.
28. *Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1)*. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannyatematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1>.
29. *Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2)*. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannyatematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2>.
30. Козловська І.М. (2002). *Інтеграція знань як засіб гуманітаризації навчання у процесі підготовки фахівців технічного профілю*. Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К.Д. Ушинського, випуск 10, Ч. 2, 62 – 66.
31. Козловська І.М. (1999). *Теоретико – методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно – технічної школи: дидактичні основи*. Монографія за ред. С.У. Гончаренка. Львів: Світ, 52.
32. Коменский Я. А. (1875). *Великая дидактика*. Типография А. М. Котомина. Приложение к журналу «Наша Начальная Школа», 41 – 48.

33. Концепція «Нова українська школа». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
34. Кондратюк О. (2015). *Нестандартні уроки в початковій школі*. Ред. загальнопед. Газети. Київ, 123.
35. Костюк Н. Т. (1998). *Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання*. Київ. Вища школа, с. 123 – 130.
36. *Короткий термінологічний словник з педагогіки* (2004). Уклад. Мельничук С. Г, Радул О. С., Довга Т. Я., Омеляненко С. В. Кіровоград, 36.
37. Кучерук О.А. (2014). *Моделювання як структурний елемент проектування сучасного уроку української мови*. Українська мова і література в школі. № 5, 6 – 10.
38. Лесняк Н. В. (1997). *Міжпредметні зв'язки у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх учителів початкових класів*. Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Рівне, с. 167 – 174.
39. Лисенко Г. (1998). *З досвіду проведення інтегрованих уроків*//Початкова школа. № 8, с.10 .
40. *Лист Міністерства освіти і науки Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9-436 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у 2017-2018 навчальному році»*. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-436729-17>.
41. *Лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2018 р. № 1/9-415 «Щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2018/2019 навчальному році»*. Електронний ресурс. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61466/.
42. Локшина О. І. (2009). *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)*. Монографія.

43. Любчак І. О. (2019). *Компетентнісно-орієнтований урок – шлях до набуття школярами життєвих компетентностей, формування в них творчої особистості*. Експрес-бюлетень фахової інформації. Вінниця, 14.
44. Макаренко А. С. (1990). *Методика виховної роботи*. Київ : Рад. школа, 167 – 180.
45. Мартиненко В. О. (2015). *Моделювання уроків літературного читання під час опрацювання художніх текстів*. Педагогічна освіта: теорія і практика. Т. 1. №. 19, 154 – 160.
46. Митник О. & Шпак В. (1997). *Народження нестандартного уроку*. Початкова школа. № 12 – с. 11 – 23.
47. *Модельна навчальна програма для 1-го класу та навчально-методичні матеріали*. Електронний ресурс. Режим додому: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/dovidnik-zakladivosviti/136-nova-ukrajinska-shkola/10485-modelna-navchalna-programadlya-1-go-klasu-ta-navchalno-metodichni-materiali>.
48. Моргун В. Ф. (1996). *Інтеграція і диференціація освіти: особистісний та технологічний аспект*. Постметодика.
49. Нежива Л. Л. & Паламар С. П. (2021). *Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування доповненої реальності на уроках навчання грамоти й літературного читання*. Educological discourse, Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання, 33 (2), 144 – 159.
50. *Нова українська школа: поради для вчителя* (2017). Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничийдім «Плеяди», 24.
51. Овчарук О. (2004). *Сучасні підходи до розвитку поняття якості освіти: світовий аспект*. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи, 17 – 19.
52. Островецька Н. М. (2003). *Аналіз уроку: концепції її, методики, технології*. Київ, ІНКІС, с. 65 – 73.
53. Падун Н.О. (2008). *Проблема міждисциплінарних зв'язків та інтегрованого навчання у педагогіці*. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя, Психолого-педагогічні науки, №3, 26-28.

54. Павлик О. (2002). *Специфіка писемного мовлення і засоби його розвитку*. Початкова школа, № 9.
55. Павлова О. Д. (2012). *Особливості та закономірності формування інтегрованих знань у учнів. Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу: проблеми та шляхи їх вирішення*. Збірник матеріалів інтернет-семінару, Черкаси.
56. Пастирська І. Я. (2019). *Міжпредметні зв'язки як пропедевтичний етап розвитку інтеграції змісту освіти*. Загальна педагогіка та історія педагогіки. Випуск 12, Т. 2, 17 – 20.
57. Пометун, О.І. & Пироженко Л. В.(2005). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. Наук.-метод. Посібник. «А.С.К.», 76 – 82.
58. Пономарьова К. І. (2018). *Українська мова. Буквар*. 1 клас. Підручник, 2 частина. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/1195-bukvar-1-klas-ponomarova.html>, 84 – 85.
59. Пономарьова К. І. (2023). *Українська мова. Буквар. Посібник для 1 класу закладів загальної середньої освіти*, 5 частина. Електронний ресурс. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1BMTW5nzU2xU_7nYDQMuZVHor7n_WhD-D/view, 57 – 58.
60. Пономарьова К. І. (2018). *Я пишу*. Зошит для письма та розвитку мовлення, 1 клас, 2 частина. Електронний ресурс. Режим доступу: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/zoshit_1kl_Ya_pishu_Ponomareva_2ch.pdf, 27, 34, 54. 21.
61. Просіна О В. (2018). *Інтеграція в НУШ. Інтегрований підхід в освітньому процесі*. Тематичний випуск журналу «Методист». № 2 (74), с. 68–71.
62. Романюк С.З. (2021). *Інтегративний підхід до організації навчальної діяльності учнів початкової школи*. Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць/ укл. Поясик О.І., Слипанюк О.В., Ковальчук М.П. – Івано-Франківськ.: НАІП, Коломия, III Міжнародна науково-практична Е-конференція, 69 – 75.

63. Савченко О. Я. (2002). *Дидактика початкової школи. Підручник для студентів педагогічних факультетів*. Київ: Генеза, 168, 228 – 229.
64. Савченко О. Я. (1992). *Дидактичні особливості інтегрованих уроків*. Початкова школа, № 1, 2 – 9.
65. Савченко О. Я. (2011). Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури. Початкова школа. № 9, 11 – 15. Онищук В.О. (1973). Типи, структура і методика уроку в школі. Київ, 22 – 23.
66. Савченко О. Я. (2018). *Типова освітня програма*. 1 – 2 клас. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>, 6 – 17.
67. *Словник-довідник з української лінгводидактики* (2015). Навч. посіб. / Кол авторів за ред. М. В. Пентиліук, Ленвіт, 43.
68. Собко Я.М. (2006). *Теоретичні та методичні основи інтегративних курсів у професійно-технічній освіті*. Монографія / за ред. С.У. Гончаренка. Львів : Сполом, с. 168 – 189.
69. Сова М. (2002). *Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань*. Рідна школа, №5, с. 33 – 36.
70. *Соціолого – педагогічний словник* (2004). Уклад.: Гончаренко С. У., Радул В. В., Дубінка М. М. та ін. Київ, 94.
71. *Технології інтеграції змісту освіти* (2010). Зб. наук. пр. Ред. кол., головн. ред. В. Р. Ільченко. Полтава : ПОІППО. Вип. 6, с. 337.
72. Химинець В.В. & Кірик М.Ю. (2010). *Інновації в початковій школі*. – Тернопіль: Мандрівець, с. 47 – 56.
73. Філь Г. & Жигайло М. (2015). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ argnd_2015_11_46, с. 310 – 316.
74. Чапаєв Н. К. (2007). *Інтеграція освіти і виробництва: методологія, теорія, досвід*. Монографія, 2007, 334 – 337.

75. Чепіль М. М. (2012). Педагогічні технології. Навч. посіб. Київ, Академвидав, 234 – 248.
76. Шевчук К. (2004). *Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі*. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці. Вип. 210, с.190 – 195.
77. Шиян Р. Б. (2018). *Типова освітня програма. 1 – 2 клас*. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf>, 4 – 13.
78. Юдіна Н. О. (2008). *Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні*. Практична психологія та соціальна робота. № 9, с. 46–51.
79. Ягупа І. (2018). *Інтегровані заняття у 1 класі*. Початкова школа. № 1, с. 26–33.
80. Яценко Т. О. (2016). *Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 156 – 167.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Шановні учителі!

Просимо Вас взяти участь в анонімному анкетуванні, яке дасть нам можливість зрозуміти Ваші потреби для покращення освітнього процесу у навчанні грамоти

молодших школярів

Дякуємо Вам за співпрацю!

Стаж роботи на посаді вчителя початкових класів

1. Що таке інтеграція, як Ви розумієте це поняття?
2. Що розумієте під поняттям «інтегративний підхід»?
3. Чи імпонує Вам навчання школярів на інтегративній основі?

Так/ Ні

Інший варіант

4. Які варіанти навчально-методичних матеріалів Ви використовуєте у своїй роботі?

- а) різні матеріали (комбінація і нових, і попередніх матеріалів);
- б) власні навчально-методичні розробки;
- в) навчально-методичні матеріали, що були розроблені в межах реформи НУШ;
- г) підручники та посібники попередніх років видання;
- г) інший варіант відповіді.

5. Чи інтегруєте Ви навчальний зміст і методи проведення занять з учнями в класі?

Так/Ні

6. Що, на Вашу думку, є найважливішим в інтеграції навчального змісту й методів навчання в початковій школі?

а) учні ставлять більше запитань вчителю та одноліткам;

б) школярі готові до виконання складних, нетипових завдань, відчуваючи певне задоволення від процесу подолання труднощів та отриманого результату;

в) активна мотивація учнів до навчальної діяльності;

г) знання та вміння учнів не є штучно поділеними, навпаки діти помічають взаємозв'язок, спільні риси предметів та матеріалу, що вивчається.

7. Зазначте, як саме відбувається інтеграція на уроках «Навчання грамоти» у процесі Вашої педагогічної діяльності?

8. Які цікаві форми організації навчання Ви використовували/використовуєте на уроках «Навчання грамоти»?

9. Як інтеграція на уроках навчання грамоти впливає на результативність мовленнєвої діяльності учнів?

10. Чи зустрічаєтеся з труднощами побудови інтегрованого уроку?

11. Що заважає у використанні інтегративного підходу до навчання грамоти?

12. За яким підручником Ви працюєте? Виділіть позитивну та негативну ознаку цього підручника.

13. Як Ви створювали календарне планування до навчального предмету «Навчання грамоти»? Якими додатковими засобами окрім Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм Ви користувались?

Результати анкетування педагогів

Запитання	Тип питання	Орієнтовні відповіді	Відсоткове відношення			
			понад 60%	20-60%	до 20%	менше 5%
Що таке інтеграція, як Ви розумієте це поняття?	відкрите	процес взаємодії, об'єднання двох або більше частин чи елементів в одну якісно нову систему зі своїми властивостями та взаємозв'язками	80 %			
		об'єднання певного навчального матеріалу з різних предметів на 1 уроці для вивчення наскрізної теми			18 %	
		сукупність різноманітних методів та елементів в одне ціле				2 %
Чи імпонує Вам навчання школярів на інтегративній основі?	закрите		100 %			
Що розумієте під поняттям «інтегративний підхід»?	відкрите	процес об'єднання елементів знань з кількох освітніх галузей у вигляді певної дидактичної моделі	85 %			
		на основі цього підходу відбувається якісна			15 %	

		взаємодія суб'єктів освітнього процесу				
Які варіанти навчально-методичних матеріалів Ви використовуєте у своїй роботі?	закрите	навчально-методичні матеріали, що були розроблені в межах реформи НУШ	76 %			
		різні матеріали (комбінація і нових, і попередніх матеріалів)		20 %		
		власні навчально-методичні розробки				4 %
Чи інтегруєте Ви навчальний зміст і методи проведення занять з учнями в класі?	закрите		100 %			
Що, на Вашу думку, є найважливішим в інтеграції навчального змісту й методів навчання в початковій школі?	закрите	школярі готові до виконання складних, нетипових завдань, відчуючи певне задоволення від процесу подолання труднощів та отриманого результату		48,5 %		
		знання та вміння учнів не є штучно поділеними, навпаки діти помічають взаємозв'язок, спільні риси предметів та матеріалу, що вивчається		48,5 %		
		учні ставлять більше запитань вчителів та одноліткам				3 %

Чи зустрічаєтеся з труднощами побудови інтегрованого уроку?	відкрите	значна затрата часу під час підбору ілюстративного та дидактичного матеріалу	70 %			
		немає труднощів		30 %		
Виділіть позитивну та негативну ознаку підручника, за яким працюєте.	відкрите	об'ємні тексти для читання, які є складними для учнів 1 класу	95 %			
		навчально-методичний комплект до підручника не надається на безоплатній основі			5 %	

Урок навчання грамоти

Тема. Закріплення знань про звук [ж], букви Ж, ж («же»). Опрацювання народної казки «Лисичка і Журавель». Урок-гра.

Мета: закріпити вміння читати склади і слова з буквами Ж, ж («же»); вдосконалювати навички звукового та звуко-буквеного аналізу слів; збагачувати активний і пасивний словник учнів; навчати дітей передавати зміст казки; ознайомити учнів з правилами етикету; розвивати мовлення учнів, читацьку пам'ять, увагу, волю, спостережливість, інтерес до читацької діяльності; виховувати інтерес до усної народної творчості, прищеплювати почуття любові до рідного слова, до природи, чесність, мужність, стійкість, працелюбність, гостинність.

Обладнання: таблиця-блискавка «Жукландія» (на кожному парту), таблиця зі стрілочками «Лисичка і Журавель» (на кожному парту); папка для розчитування (на кожному парту), таблиця для розчитування з буквою ж; ілюстрації до казки «Лисичка і Журавель»; малюнки (лижі, митник, ожеледь, абажур, ажур, огорожа, йорж, жайворонок, кажан, ніж, журавель, ліжко, ожина, хатинка, їжачки); діжка (зі складами і звуко-буквеним аналізом слів); плакат «АКЗАК», смайлик.

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

Приготуйтеся швиденько,
Станьте біля парт рівненько.
Ми урок розпочинаємо,
Багато нового пізнаємо.
Повернімося обличчям до гостей
І промовим: «Добрий день»

2. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогоднішній урок – до казки крок.

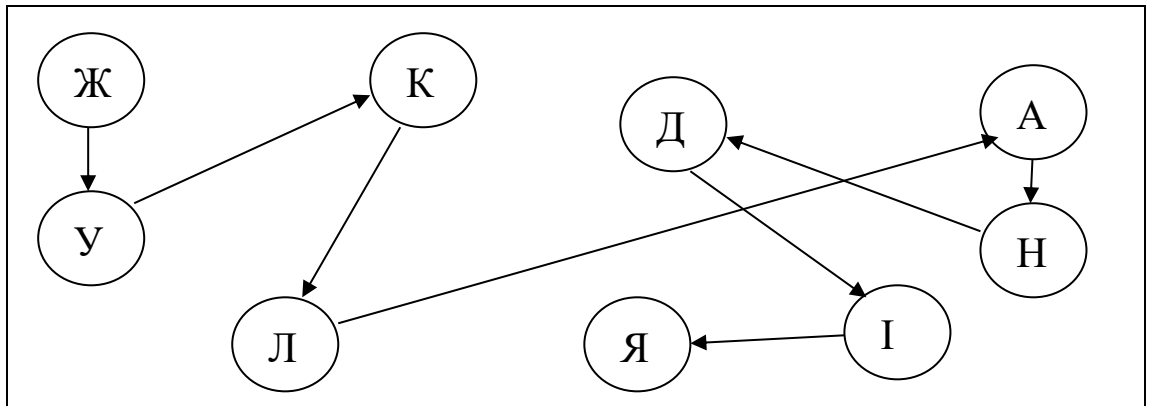
Будемо мандрувати, казкові місця відкривати.

Добрий настрій один одному дарувати,

Й гарні знання здобувати.

Приготуємося до старту,

Підготуємо ми карту!

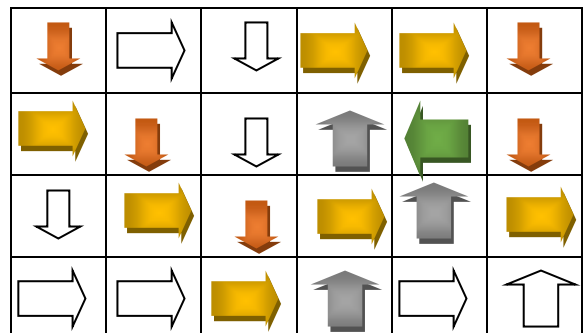

- Спершу визначимо, яка країна на нас чекає. Про що вона розповідає? Що ми про неї знаємо, і чого дізнаємось? А допоможе нам у цьому блискавка-таблиця, що лежить у вас на партах. Попрацюйте у парах та за стрілочками прочитайте назву нашої казкової країни.

- Як ви гадаєте, що це за країна Жукландія? Чому вона так називається? *(Міркування учнів: у цій країні панує буква Ж, ж («же»), а вона схожа на жука; тому саме таку назву отримала ця країна.)*

- Тут ми закріпимо знання про звук [ж], букви Ж, ж («же») і побуваємо в гостях в українській народній казці. А назва цієї казки сховалась у чарівній таблиці, яка також є на кожній парті. Попрацюйте у парах та прочитайте назву казки.

Л	А	К	А	В	Е
И	С	Ю	Р	У	Л
О	И	Ч	І	Ж	Ь
И	Н	К	А	А	В

- Тепер у кожного з вас є маршрут нашої подорожі по чудовій країні Жукландії. Подивіться, скільки станцій на нас чекає (на дошці вивішені назви станцій: станція 1 - Розминкова, станція 2 –Словникова, станція 3 – Урожайна, станція 4 – Лисиччина, станція 5 – АКЗАК, станція 6 – Інженерна, станція 7 – «Я» підбиття підсумків.

- А для того, щоб усі їх пройти, треба бути...*(Учні кажуть хором: сумлінними, активними, старанними і кмітливими)*

- Подивіться, дороги цієї країни дуже слизькі та звивисті. Тому подорожувати ми будемо на спеціальних дощечках. Як же вони називаються?

Якщо став на ті дощечки,

Швидко їду я згори,

А якщо впаду зненацька –

Ноги будуть догори.

Палки дві в руках тримаю.

Сам собі допомагаю.

Тут потрібна рівновага,

Тренування і увага!

- Так, це справжні лижі. Тож візьмемо їх до рук, вдягнемо на ноги. Й почнемо мандрувати – у край нам невідомий, загадковий. *(Учні разом з учителем імітують рухи на лижах під музику)*

3. Актуалізація опорних знань учнів

- Ми прибули до місцевої митниці. Щоб потрапити до країни, нам потрібно показати свої знання про букву Ж, ж («же»). Без цих знань нас не пропустять. Тож будьмо уважними. Працюймо швидко й старанно, щоб наші знання не пройшли марно.

Завдання 1

3.1. Читалочки – з'єдналочка.

ду
ді

Ні ————— ж — ка
 лю —————
 сте —————
 кру
 д о
 у к
 р і ж к и
 і к
 л а

 с
 т а
 е к
 л о ж к а
 у к
 р а
 к

3.2. Розвиток фонематичного слуху. (Виділення на слух слів зі звуком [ж])

- Прослухайте вірш І. Січовика та повторіть усі слова зі звуком [ж].

Я зібрав жуків чимало,

Та вони всі повтікали.

Я – за ними. Ну й дива!

Заповзли вони в слова:

«Жар, кажан, пожежа,

Жито, жаба, вежа,

Баклажан, пружина,

Жало, вуж, крижина...»

Де жуки ці? Розкажіть,
Позбирати їх допоможіть.

(Повторюючи слова, учні говорять, де знаходиться звук [ж] – на початку, в середині або в кінці.)

Завдання 2

Станція 1 (Розминкова)

3.3. Артикуляційні вправи

➤ Чистомовки

ЖА-ЖА-ЖА – ми побачили вужа
ЖИ-ЖИ-ЖИ – ти мені допоможи
ЖІ-ЖІ-ЖІ – дуже гострі в нас ножі
ЖУ-ЖУ-ЖУ – книжки я бережу
ЖЕ-ЖЕ-ЖЕ – цуцик м'ячик береже
ОЖ-ОЖ-ОЖ – рушаймо в подорож
УЖ-УЖ-УЖ – десь подівся вуж
ЕЖ-ЕЖ-ЕЖ – бережіть ліс від пожеж
ЖЕМ-ЖЕМ – ми природу бережем
ЖОК-ЖОК – вийду я на бережок

➤ Скоромовки

Жовтий жук купив жилет,
Джемпер джинси та жакет.

Жатка в полі жито жне,
Жатку жайвір дожене.

Біжить стежина поміж ожини,
І вже у Жені ожини жменя.

Завдання 3

3.4. Читання складів і слів з буквою «же». Словникова робота.

- Зі звуком [ж]ви чудово впорались. А зараз ми дізнаємось, чи вмієте ви читати склади і слова з буквою «же»?

- Прочитайте на одному видиху усі (по черзі) рядки з буквою «же».

	А	Е	У	И	І	О	Я
Ж	ЖА	ЖЕ	ЖУ	ЖИ	ЖІ	ЖО	ЖЯ
Ж	АЖ	ЕЖ	УЖ	ИЖ	ІЖ	ОЖ	ЯЖ
ЖВ	ЖВА	ЖВЕ	ЖВУ	ЖВИ	ЖВІ	ЖВО	ЖВЯ
ЖМ	ЖМА	ЖМЕ	ЖМУ	ЖМИ	ЖМІ	ЖМО	
ЖБ	ЖБА	ЖБЕ	ЖБУ	ЖБИ	ЖБІ	ЖБО	
ЖЗ	ЖЗА	ЖЗЕ	ЖЗУ	ЖЗИ	ЖЗІ	ЖЗО	ЖЗЯ
ЖЛ	ЖЛА	ЖЛЕ	ЖЛУ	ЖЛИ	ЖЛІ	ЖЛО	ЖЛЯ
ЖД	ЖДА	ЖДЕ	ЖДУ	ЖДИ	ЖДІ	ЖДО	ЖДЯ
ЖР	ЖРА	ЖРЕ	ЖРУ	ЖРИ	ЖРІ	ЖРО	ЖРЯ
ЖН	ЖНА	ЖНЕ	ЖНУ	ЖНИ	ЖНІ	ЖНО	ЖНЯ
ЖГ	ЖГА	ЖГЕ	ЖГУ	ЖГИ	ЖГІ	ЖГО	
ЖК	ЖКА	ЖКЕ	ЖКУ	ЖКИ	ЖКІ	ЖКО	
ЖҐ	ЖҐА	ЖҐЕ	ЖҐУ	ЖҐИ	ЖҐІ	ЖҐО	ЖҐЯ
ЖЧ	ЖЧА	ЖЧЕ	ЖЧУ	ЖЧИ	ЖЧІ	ЖЧО	

Станція 2 (Словникова)

Прочитайте уважно стовпчики слів і знайдіть слова, які сховались у них!

ЖАРт	жовТОК	жуРАВЛИК	оЖЕЛЕдь
НІЖка	жеБРАК	оЖИТИ	ПАСажИР
неВЖЕ	жУРНАл	дриЖАТИ	живОПИС
жоЛОБ	абАЖУР	СЕРжант	БАКлажан
БАРжа	стеЖка	ведМЕЖА	ІРЖАвий

- Значення яких слів було незрозумілим? Що означають слова *ожеледь*, *абажур*, *ажур*?

Ожеледь – шар льоду, що утворюється внаслідок замерзання крапель мряки чи дощу на поверхні землі або предметів при температурі нижче 0° С.

Абажур – частина світильника, призначена для захисту очей від сліпучої дії джерела світла. Виготовляється зі скла, пластмаси, металу, тканини, картону та інше.

Ажур - 1) тонка мереживна тканина; 2) майстерне плетіння з тонких металевих ниток в ювелірній роботі, художнє литво. (*Наприклад, ажурні грати*)

- Молодці, ви відмінно впоралися з усіма завданнями, а тому можете подорожувати нашою Жукландією.

4. Підготовка до читання уривка казки «Лисичка і Журавель»

Станція 3 (Урожайна)

Перед нами – огорожа,

Та пройти ми її зможемо.

Очі лиш зажмуримо,

Й тяжкі ворота відкрити здужаємо!

Сторож жук нас зустрічає.

Радо, щиро нас вітає.

Він нам каже: «До калюжі не ходіть –

Там жабеня ненажерливе сидить!

Воно голодне завжди.

А тому – як нападе й букви наші забере!

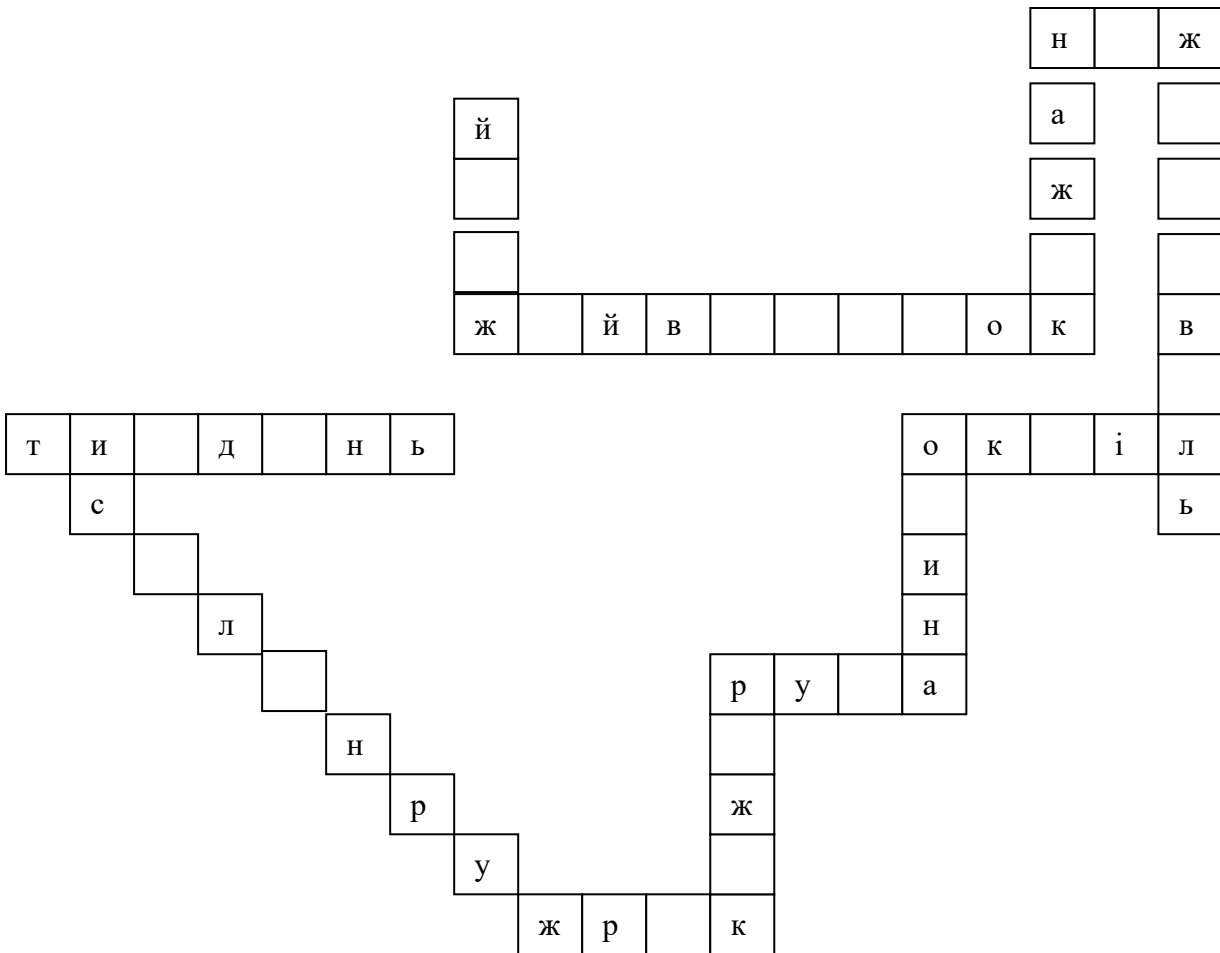
З ним ніхто силою змірятись не може.

А з'їло воно аж половину наших слів.

- Ми повинні допомогти доброму жуку. Ми пограємо у гру «Збери урожай, що з'їло жабеня». На збір урожаю жабеня дає нам 3 хвилини.

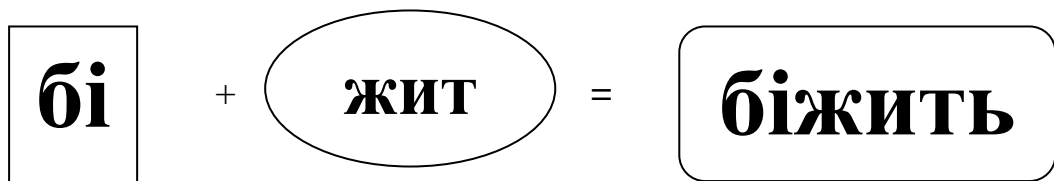
- Час пішов: «Жи-жи-жи – спробуй дожени!»

(*Йорж, жайворонок, кажан, ніж, журавель, ліжко, ожина, ажур, рижик, корж, журналіст, тиждень*)

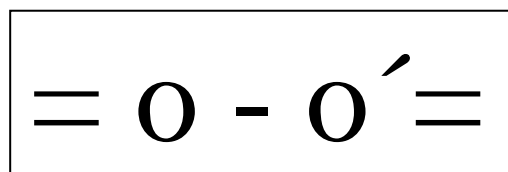
Станція 4 (Лисиччина)

- Ой, що за гостя завітала до нас? Щоб дізнатися – потрібно із діжки вийняти склади та утворити слово та скласти звукову модель до нього. (діти витягують із діжі склади на листках паперу) До складу «бі» додаємо склад «жить» - отримуємо «страву», що «біжить».

Отже, «страву» ми відгадали. Та це не все – лише початок «страви». А щоб смачнішою вона була потрібно додати ще «приправу» - звукову модель.

(Діти складають звукові моделі до слова біжить)

Фізкультхвилинка

- А ось і гостя. Це - лисичка. Вона пропонує порухатись та відпочити:

Сірий котик міцно спав,
 Навіть пісню не співав.
 Та нарешті він проснувся
 І довкола озирнувся.
 Став смачненько потягатись
 І чистенько умиватись.
 Розчесав свої він вуса
 Довгі-довгі, русі-русі.
 Зуби й кігті нагострив
 І за парту тихо сів.

Словникова робота

Станція 5 (АКЗАК)

- Ой...ой...ой! Куди це ми зайшли? (*Висить плакат, стоїть хатка*)

- Давайте прочитаємо слово навпаки – ззаду наперед. Ми завітали в гості до самої казки

Казка нас вже зустрічає,
 І гостинно пригощає.
 Тож заїдемо у хатинку
 Лише на одну хвилинку.
 І подивимось: що там?
 Якась табличка...
 А на ній слова!

(*Учні читають слова з таблички й визначають їх значення*)

Подружилася – потоваришували, заприятелювали.

Вгощу – пригощу, почастую, нагодую.

Призволяйтеся – їжте, пригощайтеся.

Погордувати – поставитись до кого-небудь зневажливо, зверхньо, презирливо.

Випорожнити – робити порожнім, виїсти.

Пісним голосом – нудним, невеселим, сумним голосом.

Облизня спіймати - лишитися без нічого, зазнати невдачі.

- Тепер Лисичка і Журавель готові нас зустрічати. Вони свою історію нам хочуть розказати.

5. Робота над казкою

5.1. Читання казки (уривка) «Лисичка і Журавель» (за «Букварем»)

1) Читання вчителем.

- Чому Лисичка запросила Журавля в гості?

2) Читання казки учнями (напівголосно, самотійно)

- З яким проханням звернулася лисичка до Журавля?

- Що вона приготувала на обід?

3) Робота над змістом казки

- На що сподівались Лисичка та Журавель, коли йшли в гості?

- Як Лисичка пригощала Журавля?

- Чи гостинною вона була?

- Чи смачна страва була?

- Чому Журавель її не скуштував?

- Як Журавель пригощав Лисичку?

- Чому він так вчинив?

- Чим закінчилася їх дружба?

- Як ви вважаєте, чи були вони справжніми друзями? Чому?

- Чого вчить ця казка?*(Потрібно ставитись до інших так, як би ти хотів, щоб ставились до тебе)*

- Чи правильно вчинили Лисичка і Журавель?

- До чого це привело? *(До сварки назавжди)*

- Які правила забули герої цієї казки? *(правила гостинності)*

- А як потрібно було вести себе обом героям казки?

4) Переказ казки за малюнками

Станція 6 (Інженерна)

- Ми потрапили на станцію Інженерну. Хто такі інженери? Так. І ми побудемо трішки інженерами. Їжаки-інженери дають нам завдання: потрібно усі малюнки до казки розташувати у правильному порядку. Тільки тоді зможемо вирушити до наступної станції. *(На дошці учні послідовно розташовують малюнки, а потім переказують казку за їх допомогою)*

6. Підсумок уроку

Станція 7 «Я» Підбиття підсумків уроку

- А ось і остання станція. Як вона називається? («Я»). Тут потрібно відповісти на запитання: «Що я зробив за урок? Що в мене вийшло найкраще?»
- А для того, щоб краще все згадати, скористаємося нашою картою
- Що ми робили на митниці?*(Перевіряли свої знання букви Ж, ж («же»))*
- Що робили на станції Розминковій? *(Працювали з чистомовками та скоромовками)*
- А що було на станції Словниковій? *(Читали склади і слова з буквою ж)*
- Яку роботу виконали на станції Урожайній? *(Вставляли пропущені літери й отримували слова урожаю)*
- Як нас зустріла станція Лисиччина? *(Звуковий аналіз слів)*
- Який сюрприз приготувала нам станція АКЗАК? *(Казочку, яку уважно слухали і прочитали уривок; відкрили для себе нові слова та їх значення, визначили значення казки)*
- А що робили на станції Інженерній? *(Будували казку за малюнками)*

Як поведуться друзі

Купили зайчику морквину –
 Він дав сестричці половину.
 Капустки хтось подарував –
 Він їв і друзів частував.
 Отак і треба, - каже мама,-
 І в діток водиться так само.
 А хто жаліє щось для друга,

Той називається жаднюга. (Б. Мозолевський)

- Отже, ми багато зробили за урок. Мешканці країни Жукландії дякують вам за чудову роботу та допомогу. Тому король країни Жук дарує кожному ось такий гарний смайлик.

Працювали всі старанно

І почули у кінці,

Що у першому А класі

Діти – просто молодці!

- *Розкажіть своїм рідним казку, яку ви сьогодні вивчили на уроці.*

Урок навчання грамоти

Тема: Голосні звуки. Позначення голосних звуків буквами. Читання тексту з правильною інтонацією Олени Пчілки «Куликове болото».

Мета: вчити розпізнавати голосні звуки, спостерігати за істотними ознаками голосних звуків, позначати їх буквами на письмі; удосконалювати вміння спостерігати за їх використанням у мовленні; розвивати зв'язне мовлення та критичне мислення в учнів; виховувати інтерес до оточуючої природи, спостережливість, старанність у роботі; формувати вміння бачити прекрасне.

Обладнання: презентація, підручник, зображення Капітошки, пазли.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Привітання з учнями класу.

- Доброго дня, шановні діти! Я сподіваюсь ми плідно та цікаво попрацюємо разом. І розпочнемо ми із віршованих правил, яких варто дотримуватись на нашому уроці:

1) *Слухай вчителя уважно*

2) *І веди себе поважно.*

Щоб зуміли все зробити

Та все добре зрозуміти.

3) *На уроці не гукайте,*

4) *Завжди руку піднімайте.*

5) *Там, де шум і крик буває,*

Працездатності немає.

1.2. Створення сприятливого психологічного комфорту.

1.2.1. Психотехніка «До успіху».

- Усміхніться один одному, подумки побажайте успіхів на весь день. Під час уроку ви будете досягати успіху завдяки своїм правильним відповідям.

2. Актуалізація опорних знань учнів.

2.1. Перевірка домашнього завдання.

2.2. Мотивація навчальної діяльності учнів.

- Уявіть собі, що у нас на уроці відбулося диво. Підставте ручки, ніби ви збираєте краплинки дощу. І ось вони вже на ваших долонях. Маленькі та прозорі. Розсипав їх вам на долоньки Капітошка (зображення Капітошки). Чи знаєте ви хто це? (Відповіді дітей)

- Так/ Ні, тоді я познайомлю вас з ним. Капітошка - це казкова краплинка води, він з'являється тільки тоді, коли на дворі падає дощик. Проте сьогодні Капітошка завітав спеціально на наш урок, для того, щоб запросити вас у мандрівку до своєї домівки. А для того, щоб до неї дібратися нам потрібно виконувати різноманітні завдання. Кожне з яких – це пазл, який нам необхідно зібрати. В кінці, з отриманих пазлів ми складемо будиночок Капітошки. Отож, розпочинаємо!

2.3. Каліграфічна хвилинка.

2.3.1. Дидактична гра «Склади слово».

- Капітошка пропонує нам як слід підготуватись до подорожі і виконати наступне завдання. Та перш за все відкрийте свої зошити та запишіть число, класна робота. Нагадаю, що сьогодні 12 листопада.

А тепер з поданих складів та букв зберіть слова та запишіть їх у свої зошити.

о, щ, Д; мок, стру; на, цу, мі; р, о, е, м.

(Дощ, струмок, цунамі, море).

- Впорались? (Так/Ні) А тепер, у поданих словах підкресліть голосні звуки.

Дощ, струмок, цунамі, море

- Давайте, перевіримо. Погляньте на слайд та порівняйте із власними записами у зошиті.

2.4. Словникова робота.

- Серед тих слів, які ви щойно записали є цікаве слово «цунамі». Чи знаєте ви, що воно означає? (Відповіді дітей)

- Цунамі – це гігантські хвилі, які спричинені землетрусами або підводними виверженнями вулканів. З японської мови словосполучення “цунамі” означає “хвиля” та “порт”. А ще цікавим фактом є те, що пальми з їх довгими порожніми стовбурами часто залишаються неушкодженими після цунамі, навіть коли все навкруг зруйноване.

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Повідомлення теми, мети та завдань уроку.

- Що ви очікуєте від нашої мандрівки? *(Відповіді дітей)*
- На сьогоднішньому уроці, подорожуючи з Капітошкою, ми перевіримо наші знання про голосні звуки та позначення їх на письмі буквами.
- Для чого потрібні на ці знання? *(Для того, щоб бути грамотними, правильно писати та розмовляти)*

3.2. Пояснення нового матеріалу.

- На попередньому уроці, ви повторювали голосні звуки та як вони утворюються. Тому давайте пригадаємо їх разом із Капітошкою за допомогою вірша.

Ясен, ясен, ясеня,

Ми радіємо щодня:

Хай зростає, листя має,

Нашу землю прикрашає.

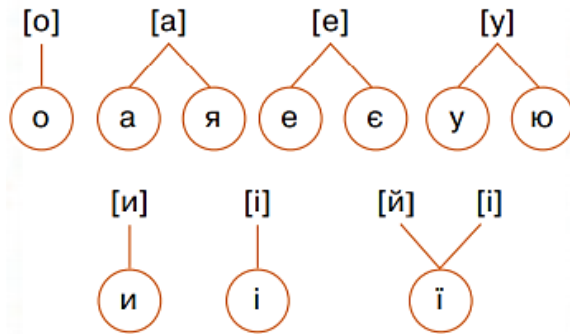
В. Крищенко

- Вимовимо голосні звуки разом. Як ви вже знаєте, ці звуки утворюються тільки за допомогою голосу. Ще у 1 класі ви познайомились з голосними звуками української мови та буквами, що їх позначають. Голосних звуків є шість: *[а, о, у, е, и, і]*, а на письмі вони позначаються десятьма буквами:

а, о, у, е, и, і, я, ю, є, ї

- Порівняйте, чого більше – голосних звуків чи букв, які їх позначають. *(Букв, що їх позначають більше)*. Чому ж так відбувається? А все тому, що букви Я, Ю, Є на початку слова і після голосного позначають два звуки, один з яких -

голосний. Буква *ї* – особлива. Вона завжди позначає два звуки. Для того, щоб краще це запам'ятати давайте розглянемо схему.

4. Узагальнення і систематизація знань, умінь та навичок учнів.

4.1. Перевірка первинного сприйняття.

4.1.1. Гра «Де чий будиночок?».

- Перше завдання від Капітошки має назву «Де чий будиночок?». Вам потрібно записати подані слова у два будиночки - стовпчики, в перший слова, в яких букви я, ю, є, ї позначають один звук, у другий – слова, у яких букви я, ю, є, ї позначають два звуки.

Синє, гріє, баян, рюкзак, грядка, проїзд, тополя, співають, заєць, школяр.

1 звук: синє, рюкзак, грядка, тополя, школяр.

2 звуки: гріє, баян, проїзд, співають, заєць.

- Давайте перевіримо. Зверніть увагу на слайд та звірте із записами у ваших зошитах. Чи у всіх так? *(Відповіді дітей)*

- Отож, ви впорались із завданням від Капітошки, тому можете отримати перший пазл.

4.1.2. Гра «Добери слово».

- Наступний пазл, ви можете отримати, виконавши таке завдання: до кожного з поданих слів доберіть такі, що відрізняються лише голосним звуком.

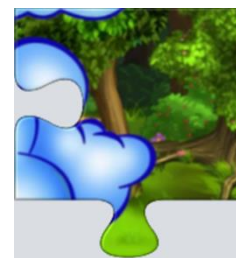
Наприклад: *Слава — слива.* Цю вправу ми виконаємо усно.

Булка — ... (білка) , дим — ... (дім), лис — ... (ліс), лук — ... (лак), бак — ... (бік), лад — ... (лід), сила — ... (сіла), сом — ... (сім)

- І з цим завданням ви впорались на відмінно. Розумнички!

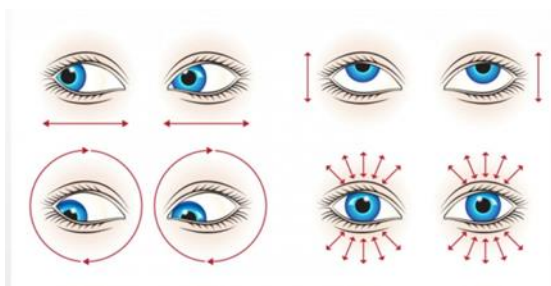
Тому, ви отримуєте ще один пазл і в нас починає

вимальовуватись певна картинка.

Фізкультхвилинка

- А зараз Капітошка пропонує вам трішки відпочити. Наші очки постійно та напружено дивляться на екран, тому їм треба відпочити. (виконання вправ під диктовку вчителя)

*- А тепер розізнемо наші пальчики, я буду показувати, а ви повторюйте за мною.

Пальчикова гра «Дощик».

Дощик-дощик, досить лити (стиснути кулачки)

Кап-кап, кап-кап (постукати пальчиками по долонці)

Діточок малих мочити (стиснути кулачки)

Кап-кап, кап-кап (постукати пальчиками по іншій долонці)

Чуєш, сонечко встає (приставити долоньки до вушок)

Нам тепло своє дає (торкаємось до щічок)

Тут-тут-тут-тут (вказуємо пальчиком донизу)

Дощик-дощику, іди (махаємо руками від себе)

Там-там-там-там

Тепле сонечко прийди ("запрошуємо", роблячи рухи дол. до себе)

Так-так-так-так (плескаємо в долоні).

- Ви гарно відпочили, тому Капітошка дає вам пазл!

4.1.3. Робота в групах.

- Капітошка хоче, щоб позмагалися хлопчики та дівчатка. Для дівчат завдання у зеленому прямокутнику, а для хлопців – у синьому. Вам потрібно списати приказку в зошити та полічити скільки букв позначають голосні звуки.

Для дівчат: «Від гнилого яблука і здорове гниє». (13)

Для хлопців: «Хто влітку попрацює до поту, той взимку поїсть в охоту».

(18)

- Капітошка дуже задоволений вашою роботою, тому дарує вам ще один пазл.

4.2. Робота з підручником. Читання твору Олени Пчілки «Куликове поле».

- Зараз відкрийте свій підручник на сторінці 55 – 56. Ми разом із Капітошкою познайомимося із ще одним твором Олени Пчілки «Куликове поле». Я вам його зачитаю, а ви уважно послушайте про кого в ньому розповідається.

(читання твору вчителем).

- Капітошка вирішив задати вам декілька запитань для того, щоб перевірити, чи уважно ви слухали твір.

- Отож, про кого розповідається у тексті? *(Про кулика та журавля)*

- Чи сподобався вам твір? Який настрій він викликав у вас? *(Відповіді дітей)*

- А чи знаєте ви хто такий кулик? *(Так/Ні).*

- Кулик- це невеликий болотяний птах з довгими ногами та довгим дзьобом. Ви можете побачити його на слайді.

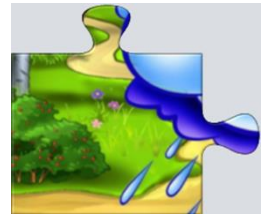
- Скажіть будь ласка чому кулик не хотів летіти з журавлем? *(Бо він не хотів покидати рідного болота).*

- Тепер виконаємо вправу 1 ст.56, після тексту. Випишіть у зошити прислів'я, яке виражає основну думку твору.

Кожен кулик своє болото хвалить.

- Як ви розумієте дане прислів'я. *(Відповіді дітей)*

- Кожен з нас любить те місце, де ми народилися і живемо.
- За таку ґрунтовну роботу над текстом, за вашу активність, Капітошка знову дарує вам пазл.

5. Підсумок уроку та повідомлення домашнього завдання.

5.1. Підсумкова бесіда.

- Наш урок завершується, тому давайте підведемо підсумки. Нам залишилося отримати ще один пазл, але для цього потрібно відповісти на декілька запитань:

- Скільки голосних звуків є в українській мові? Назвіть їх.

(Шість: [а, о, у, и, і])

- Скількома буквами вони позначаються на письмі? Назвіть їх. *(Десятьма: а, о, у, и, і, я, ю, є, ї)*

- Яка буква завжди позначає два звуки? *(Буква Ї)*

- Молодці! Ви правильно відповіли на всі запитання, тому і оримуєте останній пазл.

Тепер ми можемо побачити будиночок Капітошки – це хмаринка, подивіться, яка вона весела та усміхнена.

5.2. Оголошення та пояснення домашнього завдання.

5.3. Прощання з учнями.

Урок навчання грамоти

Тема: Коли букви я, ю, є позначають два звуки. Опрацювання твору «Український віночок» за Олексею Воропаєм.

Мета: збагатити знання учнів про букви я, ю, є, ї; зосередити увагу на випадках, коли вони позначають два звуки; вчити учнів на слух розрізняти слова, в яких букви я, ю, є, ї позначають два звуки, навчити учнів визначати звукове значення букв я, ю, є, ї залежно від їхньої позиції у слові; працювати над збагаченням словникового запасу учнів, розвивати вміння працювати самостійно, сприяти вихованню та розвитку пізнавального інтересу на уроках української, виховувати допитливість, кмітливість, товариськість.

Обладнання: презентація, додаткова наочність, відео «Пригоди посіпак».

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Привітання з учнями.

- Доброго дня, діти! Дуже приємно бачити розумні, кмітливі, усміхнені, допитливі оченята учнів. І я бачу, що вони сьогодні налаштовані на дуже цікаву і гарну роботу. Так?

1.2. Створення сприятливого психологічного комфорту.

- Прикладіть свої долоньки до веселих долоньок на екрані і зарядіться чудовим настроєм!

- Та це ще не все!

Приготуйте свою праву долоньку. Починаймо разом!

1. Загніть мізинчик, якщо ви сьогодні гарно виспалися і відпочили;
2. Загніть наступний пальчик, якщо вас сьогодні розбудила рідна або дуже приємна людина;
3. Загинає пальчик той, хто хоч раз бачив сьогодні чийось посмішку.
4. Загинає пальчик той, хто готовий дізнаватись щось нове і цікаве.

А тепер покажіть, що у вас вийшло?

- ОСЬ! Великий палець догори, тобто, клас!

- Отже, ранок вже вдався! Тому, що у вас є принаймні 4 причини, щоб зрозуміти, що день розпочався чудово! Отож, я впевнена, що наша робота буде вдалою!

1.3. Перевірка готовності до уроку.

- На сьогоднішньому уроці вам знадобиться підручник, зошит, пенал. Зайві речі приберіть, щоб вам не заважали.

2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

2.1. Перевірка домашнього завдання.

- Домашнє завдання у вас перевірить Олеся Василівна.

2.2. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Сьогодні на уроці нам будуть допомагати - маленькі посіпаки або міньйони їх ще називають. Ви знаєте хто це такі? *(Відповіді учнів)*

- Посіпаки — маленькі жовті помічники, які існують з давніх-давен. Вони є головними героями мультфільму «Міньйони». Чи знайомий вам цей мультфільм?

- Раніше посіпаки допомагали лиходіям і найпаскуднішим злочинцям. Та троє посіпак – Кевін, Стюард та Боб вирішили знайти нового господаря – доброго, вихованого та розумного. Саме тому сьогодні на уроці їхніми господарями станемо ми.

- Погляньте на літери, що з'явилися. Назвіть їх. *(я, ю, є)* Що ви про них знаєте? *(Що вони позначають 2 звука)* Давайте пригадаємо правило правої руки. Скажіть у яких випадках літери я, ю, є позначають 2 звуки? *(На початку слова, Після голосної, Після апострофа)*

- Яка літера з'явилась зараз? *(і)* Що ви знаєте про цю літеру? *(Завжди позначає 2 звука).*

2.3. Каліграфічна хвилинка.

- Відкрийте зошити і запишіть посередині Дев'ятнадцяте листопада Класна робота. Нагадую що від переднього запису ми пропускаємо 2 лінійки.

Нижче класної роботи вам потрібно прописати літери я, ю, є так як це показано на слайді (*Кожну літеру пишемо тричі, через кому*).

- Зверніть увагу на слова, що з'явилися. Чи знаєте ви що таке ясен? (Ясен — струнке красиве дерево. Є поширеним по всій Україні. Має цінне лікарське використання. На Кавказі та в Англії недостиглі плоди маринують у розчині кухонної солі та в оцті і споживають як гостру приправу. Запишіть це слово. Візьміть олівець і поділіть це слово на склади. Які склади є в цьому слові? Визначте наголос. Скільки в цьому слові є букв (4), а скільки звуків? (5) А чому букв 4, а звуків 5? Бо буква я – 2 звуки й та а. А як ми це слово переносимо? Це слово не переносимо, тому що одну літеру *не* залишаємо в попередньому рядку, *не переносимо* в наступний.

- Через кому запишіть наступне слово – дятел. Хто такий дятел? Що ви про нього знаєте? Дятел – санітар лісу. Олівцем поділіть це слово на склади. Скільки складів? Які? Поставте наголос. Порахуйте скільки букв в слові? (5), а скільки звуків? (5) А чому в слові ясен буква я – позначала 2 звуки. А в слові дятел – один? (бо в слові ясен – я стоїть на початку слова) А зараз складіть речення із цими двома словами. Дятел сів на ясен. Знайдіть у цьому реченні підмет, підкресліть, знайдіть присудок, підкресліть.

2.5. Повідомлення теми, мети й завдань уроку.

- Отже, сьогодні ми будемо продовжувати досліджувати коли ж літери я, ю, є означають 2 звуки. Дізнаємось про ці букви багато-багато нового. А також прочитаємо цікаве оповідання Олекси Воропая «Український віночок». Наші маленькі помічники – посіпаки обіцяють що буде весело і цікаво. Адже вони разом разом із нами будуть навчатися, помилятися та виправляти власні помилки.

Отож нехай на нашому уроці панує атмосфера доброзичливості, пізнання та успіху. Запорукою ж успіху на уроці є міцні знання.

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Сприймання й первинне усвідомлення нового матеріалу (Пояснення).

Казка про букви Я, Ю, Є, Ї.

- Послухайте уважно казочку.

Одного разу всі букви зібралися на вечірку, на якій вирішили скласти Алфавіт. Майже всі зібралися, та не було букви «Я» зі своїми подружками – «Є», «Ю», «Ї».

Довго їх чекали, вже й надію втратили. Аж раптом здалеку вони побачили їх. «Я», «Є», «Ю», «Ї» йшли повільно, гордо й величаво, немов би кожна з них несла корону на голові. Прийшовши, вони навіть не привіталися з іншими буквами і не вибачились за запізнення. Всі присутні були дуже обурені їхньою неповагою, і запитали про те, чому вони себе так неввічливо ведуть. На що отримали відповідь, що букви «Я», «Є», «Ю», «Ї» не такі як всі, і хочуть, щоб їх поважали більше. А це означає, що вони позначатимуть завжди аж 2 звуки. Всі букви обурилися такій нахабності. Та «Я», «Є», «Ю», «Ї» поставили вимогу: або так, або ніколи вони не будуть в Алфавіті. Але цього допустити було неможливо, тому що багато слів мали в собі ці букви. Довго вони радились, і голосні дали таку пропозицію: щоб букви «Я», «Є», «Ю», «Ї» будуть позначати 2 звуки лише в окремих випадках, а не завжди. З великою неохотою букви погодились, адже вони, хоч і таємно, проте дуже хотіли потрапити до веселого містечка Алфавіт. Тому нарешті всі дійшли згоди і Алфавіт був складений.

- Дітки, ви уважно прослухали казочку. Скажіть як вели себе букви я, ю, є, ї? (нахабно, не ввічливо,зверхньо)

- Чи правильно так поводитись? Чому? (Ні, якщо запізнився – попроси вибачення)

- А чому ці букви себе так повели? (бо позначають 2 звука)

- Але позначають не завжди. То що ж це за окремі випадки такі?

❖ На початку слова

❖ Після голосної

❖ Після апострофа.

Молодці!

А от буква ї ще особливіша. А знаєте чому? Тому що завжди позначає два звука.

А зараз розглянемо які ж 2 звука можуть позначати ці букви.

Увага на екран.

Буква я позначає 2 звука й та а

Буква ю – й та у

Буква є – й та е

Буква ї – й та е

Запам'ятайте! Можна почути звуки [йі], [йа], [йу],[йе].

Але записати їх такими буквами не можна!

Отож, кожна з них у тих випадках, які ми називали позначає 2 звука – це приголосний й та відповідний голосний – а,у,е,і. Коли буква позначає тільки один звук – то це тільки відповідний голосний, причому попередній приголосний у нас пом'якшується, адже звук й – завжди м'який.

- Дітки ви зрозуміли пояснення? Зараз це перевіримо!

3.2. Осмислення нових знань.

Робота над коміксом

-Погляньте на слайд. Вам потрібно відновити комікси з посіпаками (комікс, де дітям потрібно відновити діялог посіпак)

- Друже, ти знаєш коли буква ї позначає 2 звука? (Відповідь: буква ї позначає 2 звука завжди)

- А ти пам'ятаєш, які 2 звука позначають літери я, ю, є, ї?

- Так. Буква я – йа, ю. (Відповідь ю – йу, є – йе, ї – йі)

- Молодці! Ви правильно відновили діялог Кевіна та Стюарда.

Вправа «Мудре перо»

-Уважно послушайте і відгадайте загадку.

Має повно колючок,

Мов зелений їжачок,

А в зимові гарні свята

Має ще й прикрас багато. (Ялинка)

Ваше завдання: виписати слова 2, у яких є букви я, ю, є, ї. Зробити їх фонетичну транскрипцію та з'ясувати скільки ж букв і звуків у цих словах. Справились? Давайте перевіримо.

Має [маїє] -3б., 4 зв.; колючок [кол'учок]-7б.,7 зв.; їжачок [їїжачок] – 6б., 7 зв.; свято[с'в'ато] – 5б., 5зв.; ялинка[йалинка] – 6б., 7 зв.

- А зараз увага на слайд. Тут подані такі слова. Уважно на них погляньте.

Фізкультхвилинка

- А тепер ми трошки відпочинемо. Боб нам згадав, що час нам зробити вправи для очей. Отож повторюйте за мною.

3.3. Первинне закріплення вивченого.

Гра «Виправ Стюарда»

- Трошки відпочили і знову до праці. Зверніть увагу на слайд. Стюард записав слова, в яких є букви я,ю,є,ї та допустився помилок. Давайте виправимо ці слова і допоможемо Стюарду правильно записати слова. Ваше завдання: знайти слова, написані неправильно, зрозуміти в чому полягала помилка і записати вже виправлені слова. Починайте.

Слова: їїжак, Соломїя, країна, місяць, малювати, лілійя, рукзак, тополя, Йевген.

- Справились із завданням? Зачитайте які слова були написані не вірно? Як ви їх виправили? (їїжак, Соломія, лілія, рюкзак, Євген)

Отож, запам'ятайте ще раз, можна почути звуки [йі], [йа], [йу], [йе].

Але записати їх такими буквами не можна!

- Які ви кмітливі і розумні!

Гра «Імена до ладу»

- Як ви вже зрозуміли у Кевіна, Стюарда та Боба є дуже багато друзів. У них ціла команда як б сказала. В іменах друзів Кевіна букви я,ю,є,ї позначають два звуки. А в друзів Боба – один звук. Запишіть, з ким дружить Кевін, а з ким – Боб.

Імена:

Євген, Юрко, Марія, Люба, Света, Наталя, Зінаїда. Дітки, запишіть в один стовпчик друзів Кевіна, в інший – друзів Боба. Виконали? Прочитайте імена із першого стовпчика? (Євген, Юрко, Марія, Зінаїда) Молодці! Прочитайте імена із другого стовпчика. (Люба, Света, Наталя)

Зараз перевіримо чи це правильно. (Так)

4. Узагальнення і систематизація знань.

Командна гра «Збери букет»

- Зараз ми зіграємо в цікаву гру. Але спершу поділимось на 2 команди. Перша команда – хлопчики. Вам буде допомагати Боб. Друга команда – дівчатка. Ваш помічник – Стюард.

Боб для своїх друзів збирає букет з квітів, в назвах яких букви я, ю, є мають один звук.

А Стюард для своїх друзів збирає букет з квітів, в назвах яких букви я, ю, є мають два звуки.

Хлопчики збирають букет із Бобом. В назвах ваших квітів букви я, ю, є мають один звук.

Дівчатка разом із Стюардом. В назвах ваших квітів букви я, ю, є мають два звуки.

Квіти з яких посіпаки будуть збирати букет – троянда, соняшник, лілія, конвалія, плющ, тюльпан. Зрозуміли завдання? Тоді розпочинаєм.

- Команди, справились? Хлопчики, хто зачитає нам, які квіти він відніс до букета Боба? (соняшник, тюльпан, плющ) Хлопчики, у всіх так? А чому ви обрали для цього букета саме такі квіти? (бо в їх назвах звуки я,ю,є стоять після приголосного і тому позначають 1 звук)

- Молодці! Дівчатка, які квіти ви обрали для букета Стюарда? (троянда, лілія, конвалія) Чому тут такі квіти? (бо біля голосного звука я,ю,є – позначають 2 звука)

- Який букет вам найбільше сподобався? Чому? (відповіді дітей)

Робота із підручником

- Мої розумники, відкрийте підручник на сторінці 60. Знайдіть вправу 7. Зараз ми прочитаємо твір Олекси Воропая «Український віночок»
- Давайте спрогнозуємо, а про ж що буде йти мова в цьому оповіданні. Як ви думаєте? (про українські квіти, з яких плетуть квіти)
- Зараз я почну читати, а ви слідкуйте пальчиком за мною у підручнику. (читання твору)
- Діти, а чи помітили ви, що деякі слова містять виділені звуки? Прочитайте ці слова, позначаючи звуки буквами. Хто бажає прочитати? Розумнички.
- Ну що ж чи справдились ваші очікування? (так)
- Скажіть, з яких квітів українські дівчата плетуть свої віночки? (з дикої ружі, мальви, півонії)
- Чому віночки, сплетені з тих самих квітів, виходять різними? (у кожній дівчини переважають різні квіти)
- А як взимку українські дівчата прикрашали свої голови? (перев'язували волосся червоною або блакитною стрічкою)
- Перегляньте їх зображення на ілюстрації нижче.
- А чи знаєте ви, що будь яка квітка в дівочому віночку щось означає. Ружа, мальва і півонія – це віра, надія та любов. Любисток і волошка – відданість. Безсмертник – здоров'я, барвінок – життя і безсмертя людської душі. Ромашка у вінку означає дівочу чистоту. Мак – символ краси і молодості.
- А чи знайомі ви з такою квіткою як безсмертник? Бачили колись?
- Це дуже гарна і незвичайна квітка. Вона поширена майже по всій Україні. А ще має надзвичайні лікарські властивості. А ще цю рослину називають цмин, жовтяниця, котячі лапки, золотуха.
- Дітки, скажіть а яка ваша улюблена квіточка? (відповіді дітей)
- А чому ви любите саме цю квіточку?

5. Підсумок уроку та повідомлення домашнього завдання.

5.1. Гра «Продовжіть речення»

А зараз пропоную вам кожному висловитися. Нашим посіпакам було дуже цікаво на уроці. А вам? Продовжте дані речення.

1. На уроці мені було цікаво ...
2. На уроці я дізнався/дізналася ...
3. На уроці мені сподобалося ...

5.2. Узагальнююча бесіда.

- Отож, наш урок добігає до кінця. Я надіюся, що ви сьогодні разом із посіпаками багато чого нового пізнали, дізналися і освоїли. Наші помічники дуже старалися. Тож давайте, перевіримо чи не даремними були їх зусилля.

- Скажіть, про що ми сьогодні говорила на уроці? (про букви я,ю,є,ї і їх позначення звуками)

- Яка буква завжди позначає два звуки? (ї)

- Скільки звуків можуть позначати букви я, ю, є? (два звука)

- Коли букви я, ю, є позначають два звуки? (на початку слова, після голосного звука, після апострофа)

- Молодці! Я дуже задоволена вашою сьогоднішньою роботою і вашими знаннями. Мої розумнички.

5.3. Прощання з класом

- Я помітила які ви були розумники. Дякую за активність та співпрацю із нашими сьогоднішніми помічниками. Завдяки вам Кевін, Боб та Стюард зрозуміли, як класно мати таких щирих і кмітливих господарів як ви. Адже добро та ввічливість врятовують світ! Ви проявили себе як розумні, уважні, здібні та творчі учні. Мені було дуже приємно з вами працювати. Дякую вам! До нових зустрічей!

Урок навчання грамоти

Тема: Подорож країною знань.

Мета. Узагальнити вивчений матеріал. Розвивати пам'ять, читацькі навички. Виховувати старанність, працелюбність та музичну культуру.

Обладнання. Таблиці з вивченими буквами, складами. Іграшки (зайчик, їжачок, мишка), роздатковий матеріал (предметні картки).

Хід уроку

1. Організація класу.

2. Вступна бесіда вчителя.

Діти, сьогодні ми з вами поринемо у світ нашої фантазії, до казкової країни, де звірі можуть говорити, а всі наші бажання можуть здійснюватися.

З собою ми візьмемо всі знання, які здобули за перший семестр навчання. А для того, щоб у дорозі підкріпитися, візьмемо соковитих яблукочок.

Фізкультхвилинка.

Станьмо, діти, чітко в ряд,

Вирушаємо у сад.

Руки вгору підіймаєм,

Наче яблука зриваєм.

Назбираємо багато,

Щоб узимку ласувати.

Назбирали яблук, сіли зручно у потяг, всі разом подали сигнал до відправлення.

Учні.

У-У-У! Поїхали!

(Учні виконують пісню О. Харченка «Маленький вагончик»)

Вчитель.

Якщо ми з вами уважно подивимося навколо – то зможемо побачити багато цікавого. Ось чарівне весняне дерево. Та чомусь воно не розквітло. Тільки ваші правильні відповіді можуть допомогти розкритися усім квіточкам.

Ось дивіться, ось дивіться
 На болоті кавардак.
 Веселяться усі жабки
 Витанцьовують гопак.

(Учні виконують українську народну пісню «Гарний танець гопачок»)

Я навприсядки скачу,
 Чобітками тупочу.
 Ту-пу, ту-пу, тупочу,
 Наче пташка я лечу.
 Приспів. Гоп, гоп, тупочу,
 Наче пташка я лечу.

Тілі, тіль – веде смичок,
 Гарний танець гопачок.
 А бандура – брень, брень, брень,
 Танцювала цілий день.
 Приспів. Гоп, гоп, брень, брень –
 Танцювала цілий день.

Вчитель.

Жабки притаїлись на болоті.

На першому їх 7,

на другому – 5.

На скільки жабок менше на другому болоті, ніж на першому?

$7 - 5 = 2$ (ж.)

Крізь ліс та непролазні хащі можна пройти тільки за допомогою правильно вибраної дороги. А для цього потрібно розв'язати задачі.

У кожного з вас на парті є предметні картки. Потрібно скласти задачу і пояснити її розв'язання.

(Учні складають і розв'язують задачі.)

За допомогою правильних відповідей ми вийшли до галявини, на якій росте багато їстівних грибів. А ось найкрасивіший.

Фізкультхвилинка. (Діти виконують пісню «Рижик» муз. Філіпенка.)

Де пеньок, весь промок,
Рижик примостився,
Під кущем, під дощем,
Трохи засмутився.
Буде грип, думав гриб
Певне простуджуся,
Та ішла і знайшла,
Рижика бабуся.

Вчитель.

Вже грибів ми назбирали. Тепер разом з білочкою порахуємо їх.

(На дошці малюнки з грибними полянами)

На першому малюнку 3 грибочки;

на другому – 3, а на третьому – 4.

Скільки всього грибів назбирала Білочка?

$$3+3+4=10 \text{ (г.)}$$

На чарівнім кораблі

Білочка мандрує.

Усі приклади вона

Швидко порахує.

(Кругові приклади. Усний рахунок.)

$$5+4 \quad 7-2 \quad 6-2$$

$$9-3 \quad 4-4 \quad 0+7$$

Вчитель.

Всі дуже гарно рахували. А тепер розбудимо всі звуки, які ми вивчили.

Фонетична зарядка.

(Учні грають у гру « Спіймай звук». Вчитель називає звуки, а учні повторюють і характеризують їх.)

Вчитель.

Наша перша книжка – «Буквар». Вона допомагає нам вчитися читати. Всі вивчені нами букви несе казкова Стоніжка.

Учні виконують поспівку «Стоніжка».

Гостювати йшла стоніжка,
Забруднила ноги трішки.
На порозі біля хати,
Стала ноги витирати.
Всі сто ніжок обмітала,
Всі сто ніжок витирала.
А як стала на помості –
Із гостей вертались гості.

Вчитель.

Прочитаємо букви. Назвемо які звуки вони позначають (Звуко-буквений аналіз)

Вчитель. А зараз ми звуки зберемо у скоромовки.

(Учні повторюють вивчені скоромовки «ехом» за тією дитиною, яка розказала.)

Мороз мороза водив за носа.
Водовіз віз воду з водопроводу.
Ніс сміхунчик сміху міх,
Сміх розсипався на сніг.

Вчитель.

Скоромовки розказали –
Звуки у вірші зібрали.

(Учні вибірково розказують вірші про букви.)

«М» Мама найкраща людина у світі,

Знають про це і дорослі і діти.
 Морок не ляже на рідний поріг,
 Мама не пустить – вона оберіг.

Вчитель.

Тепер ми впевнено можемо перейти до роботи з Букварем.

(Робота за текстом: визначення заголовка, головних героїв, гра «Будь уважним!». Вчитель змінює сюжет і героїв тексту – учні говорять правильні версії. Читання «ланцюжком, телефоном, зливою»)

Вчитель.

До нашого котика прийшли друзі, але хто вони – спробуйте відгадати.

Червонясту шубу має,
 По деревах все стрибає.
 Хоч сама мала на зріст,
 Та великий в неї хвіст.
 Як намисто оченята...

Хто це? Можете вгадати? (*Білочка*)

(Це слово діти ділять на склади, позначають звукову схему і визначають наголос.)

На дереві все грається
 Угору підіймається,
 На хвосту гойдається,
 І зветься це звірятко весел (*Мавпенятко*)

Вчитель.

До нас завітали задачі - цікавинки.

Найвеселіші мишенята
 Учотирьох пішли гуляти.
 А п'ятеро прийшли пізніше.
 І стало всім ще веселіше.
 Вони сміялись і співали.

А скільки їх? Порахували? (9)

Наш їжак усіх знайомих
 На обід привів додому.
 Він гукнув двох ведмежат,
 Трьох зайчат, п'ять білченят.
 Підрахуй, їжак, скоріш:
 Скількох друзів пригостиш. (10)

П'ять метеликів літають
 І на квіточки сідають.
 Прилетів ось ще один,
 Сів на квіточку і він.
 Полічимо швидше всіх,
 Цих метеликів прудких. (5+1)

Вчитель.

Ось на доріжці лежить «математичний ланцюжок». Розв'язавши його, ми допоможемо розквітнути чарівному дереву і тоді прийде весна.

(Учні розв'язують завдання. Кожен розкриває квітку і там бачить для себе сюрприз.)

Вчитель.

Квіти весняні розцвіли – А ми додому прибули.

Наша подорож закінчується. А які враження ви отримали від уроку? (Діти висловлюють свої думки.) Ми сьогодні працювали як одна дружна сім'я. А весела пісенька ще довго буде підтримувати гарний настрій.

Вчитель початкових класів та музичного мистецтва

Плахотник О.О.

Розвиток критичного мислення молодшого школяра на уроках Навчання грамоти

Ще давні римляни вважали, що вчитися гірко, а знати солодко. Але навіщо навчатися з гіркими та марними слізьми тому, чому можна вчитися з посмішкою? Якщо цікаво побудувати урок та створити позитивну атмосферу для навчання, то корінь науки може змінити смак і навіть викликати у дітей здоровий апетит.

Тема. Закріплення звукових значень літери Х х, читання з нею.

Мета. Закріплювати знання учнів про вивчену літеру Х х. Удосконалювати вміння учнів розпізнавати і визначати звук [x], читати слова, речення, невеличкі тексти; навички звукового аналізу слів. Формувати ключові компетентності учнів: вміння вчитися; загальнокультурної - дотримуватися норм мовленнєвої культури, зв'язно висловлюватися в контексті змісту; соціальної - проектувати стратегію своєї поведінки під час роботи на уроці. Продовжити формувати вміння аудіативних умінь за текстом. Збагачувати словниковий запас учнів. Розвивати фонематичний слух, творчі здібності, критичне мислення, увагу, пізнавальний інтерес, уяву. Виховувати повагу до рідних людей, чемність, старанність, бажання вчитися читати і пізнавати нове.

Тип уроку. Закріплення знань і вмінь.

Обладнання і матеріали. Картки із завданнями, цеглинки лего, презентація, ТЗН, аркуші з текстами, кольорові олівці, магніти, хустинки (2-3)

1. Етап виклику

1.1. Привітання «Коло єднання».

Давайте привітаємось (беруться за руки), давайте посміхнемося (посміхаються), давайте в очі глянемо (дивляться в очі сусіда), і нам тепліше стане (показують пальчиками серце). Раз плече, два плече (кладуть руки на

плече сусіда), Голова вліво, голова вправо (повертають голови) Навчання для нас, як забава (піднімають руки вгору).

1.2. Психоформула (вчитель промовляє, а учні показують...)

Очі дивляться і бачать, вуха слухають і чують, Голова думає, а ротик і руки діють.

1.3. Повідомлення теми.

- Сьогодні закріплюємо вивчену літеру Х, х.
- Як гадаєте, яку роботу будемо виконувати на уроці? (відповіді дітей)
- Будемо визначати звуки в словах, читати, міркувати, відпочивати, з сусідами працювати, свою думку повідомляти, мовлення розвивати. Однокласників поважати, радість навчання з цеглинками пізнавати. (тема)

1.4. Розминка

- Кожен спортсмен перед змаганням робить розминку, розігрівається, на перемогу налаштовується. Пропоную і нам невеличку розминку.
- Показати літеру Х (показують свій варіант літери). (літери Х х)
- Який звук позначає голосний чи приголосний? (діти працюють з цеглинками: блакитного кольору-приголосний, червоного-голосний)
- Які склади вимовляємо коли сміємось? (ха-ха-ха) Втомились? (ох-ох-ох) Любуємося? (ах-ах-ах)
- Пропоную прочитати цікаві чистомовки.
- А навіщо ми читаємо чистомовки на уроках?

2. Етап осмислення.

2.1. Вправа «Слово називай і звук визначай»

(зображення цеглинок: жовтого кольору – на початку; оранжевого – всередині; червоного – в кінці. Поступово з'являються на слайді малюнки: хліб, ховрах, кухар, вихователь, сухарики). Діти називають слово і визначають місце звука [х], піднімаючи цеглинку певного кольору).

- Діти, які слова можна пов'язати між собою? Чому не можна часто вживати сухарики? Як звати шкільного кухаря? (забезпечує нас гарячим харчуванням)

2.2. Вправа на співвіднесення слова і звукової моделі.

(цеглинки лего із зображенням схем до слів холод, горіх, мох). Читають слово і піднімають цеглинку певного кольору.

2.3. Робота в парі

(на аркушах паперу надруковані слова: вставити де потрібно літеру ха і прочитати слово).

2.4. Фізкультхвилинка (весела фізкультхвилинка «Маша і Ведмідь»).

- Чи помітили ви, чим пов'язана голівка Маші? Якого кольору хустинка?

2.5. Метод критичного мислення «Кубування» - в колі

(опрацювання 4 граней, ключове слово «хустинка»).

- 1) Опиши (Якої форми хустинка? Якого кольору буває?)
- 2) Асоціації (Що спадає на думку коли чуєте слово хустина, хусточка?)
- 3) Де використовуємо?
- 4) Покажи (Як можна пов'язати хустину?)

(діти практично виконують завдання)

2.6. Слово вчителя.

- Хустка є оберегом для жінки. Раніше в Україні вони були переважно білого кольору. Святкові хустини вишивали. Пізніше почали з'являтися кольорові. А ще хустинки захищають голови від спеки, вітру та дощу.

Не цурайтесь хустинок, дівчата, що ж ви носите тільки шапки?

На хустки Україна багата і цвітуть ще на них квіточки.

2.7. Текст «Хустинка» (у кожного на парті аркуш з текстом)

- Прочитати заголовок (діти читають самостійно)

2.7.1. Метод «Передбачення»

- Про що чи про кого піде мова у тексті, як гадаєте? (відповіді дітей)

2.7.2. Читання тексту (читає дитина). Хустинка

Мама купила доні Христині білу хустинку. Потім вишила хрестиком квіти хризантеми. Доня посміхнулася і пригорнулася до неньки. Хустинка тихенько подякувала мамі.

2.7.3. Перевірка сприймання.

- Чиє ж передбачення підтвердилося?
- Всі відповіді були наближені до змісту. Дякую вам.
- Як звали доньку? Що купила мама Христині?
- Які квіти вишила на хустці? (зображення хризантем і хустинки)

2.8. Читання ланцюжком.

- Як гадаєте, чому посміхнулася Христинка?
- Якби ви подякували мамі? (відповіді дітей та інсценізація ситуації)

2.9. Творча хвилинка.

- Діти, якби до нас завітав художник і попросив допомоги йому створити візерунки для хустинок. Чи погодилися б ви? Давайте спробуємо. У вас на парті лежать білі аркуші паперу, нехай це будуть хусточки. Пофантазуйте і прикрасьте хустинку власним малюнком (дозування часу).

2.10. Виставка робіт

- Кому б ви подарували свою хусточку? Чому саме цей візерунок обрали?

3. Рефлексія.

3.1. Відгуки.

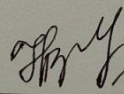
- Яку літеру закріплювали на уроці? Який звук вона позначає? Що нового відкрили для себе? Що найбільше вдалося, викликало труднощі? Чи знадобляться вам ці знання у житті? Де саме, може хтось поділитися своєю думкою? Яку інформацію про хусточку розкажете своїм рідним?

3.2. Слово вчителя.

- Ось і сплинув час нашої зустрічі. Гадаю, що ми добряче сьогодні попрацювали. Дякую всім за цікаву і творчу роботу (всі плещуть в долоні).

Вчитель початкових класів Чикор Ріта Вікторівна

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Тимків Т.В.